COLLECTIO

LATINORVM SCRIPTORVM

CVM NOTIS

TAVRINI
MDCCCXXXII
PER JOSEPHVM POMBA

VALORE DEL PRESENTE TOMO XCIX.

A NORMA DEL 1.° MANIFESTO D' ASSOCIAZIONE

Fogli di stampa n.° 19 a 20 cent. . . .	L.	3.80
Legatura alla rustica	»	— 25
	L.	4.05
Spese di porto e dazio per gli Associati esteri .	»	——

Li Volumi sin qui pubblicati, compreso il presente, importano L. 781. 55.

In ragione di 25 cent., come da Manifesto 25 aprile 1825, *importa*	L.	4.75
Legatura alla rustica	»	— 25
	L.	5.—
Spese di porto e dazio per gli Associati esteri .	»	——

Li Volumi sin qui pubblicati, compreso il presente, importano L. 967. 23.

IL TIPOGRAFO A' SUOI ASSOCIATI

Per modello della mia edizione delle Opere di Seneca, da me stampate son due anni in questa mia collezione latina, mi sono servito, giusta il consiglio del dotto professore che la parte letteraria dirige di questa mia impresa, di quella del RUHKOPFIO del 1797; ma dessa mancava di un indice delle cose principali, corredo troppo necessario all' opera d'uno scrittore così ricco di belle, importanti e peregrine sentenze; ed io desiderava tanto più di arricchire la mia edizione di quest' indice quanto che la maggior parte degli Autori componenti la mia collezione ne vanno forniti. Io sperava che l'Editore di Germania avrebbe pubblicato anche quest' indice; ma non comparve mai. Ora essendo venuto in luce un ultimo volume dell' edizione parigina di questo Autore, che un bellissimo indice fra le altre cose contiene, il quale può servire a qualunque edizione, perciò a compiere il mio divisamento ed a perfezionamento della mia edizione mando in luce il suddetto volume. Esso contiene una Notizia letteraria intorno a Seneca, un Indice letterario, cioè delle edizioni e versioni delle opere di Seneca, poi l'indice delle cose e parole più insigni che negli scritti di questo filosofo s' incontrano. Dai motivi di tardanza della pubblicazione di questo tomo sovr' indicati comprenderanno li sig. Associati che non sempre si può dar alla luce quel volume che si desidera: così spero sapranno perdonare, e quelli che non si vedono esauditi nel loro desiderio e bramano che posto mano ad un autore si continui la pubblicazione di quello soltanto, prima di principiarne un altro, e quelli che vorrebbero vedere esattamente pubblicato un tomo al mese. Finalmente ognuno si persuaderà non essere questa una mera ristampa, e di cose tanto facili per cui si possa andare con quella velocità che si vorrebbe e che io potrei impiegare quanto alla parte materiale tipografica, come ne ho dato prove in altre cose che non richiedevano le cure e le diligenze che in questa impresa si richiedono.

Alla pubblicazione prossima del centesimo volume farò noto a' miei signori Associati i volumi che precisamente debbono venire ancora in luce a compimento della Collezione, ed i motivi di ritardo al compimento degli autori tuttora in corso di stampa

Torino, 2 maggio 1833

L. ANNAEI

SENECAE

OPERA OMNIA

TOM. VI.

L. ANNAEI

SENECAE

OPERA OMNIA

QVAE SVPERSVNT

EX RECENSIONE

F. ERN. RVHKOPF.

TOMVS SEXTVS.

AVGVSTAE TAVRINORVM
EX TYPIS IOSEPHI POMBA
ANNO MDCCCXXXIII.

NOTITIA LITERARIA

DE

L. ANNAEO SENECA,

EX

IOS. ALB. FABRICII BIBLIOTHECA LATINA, A IOS. AVG. ERNESTI AVCTIVS EDITA, TOM. II, CAP. 9.

L. Annaei Senecae aetas.

L. Annaevs Seneca, M. Annaei filius, una cum Afranio Burro rector imperatoriae iuventae, postquam senatoria dignitate, quaestura praeturaque, et aliis honoribus functus esset, et Stoicis, licet neget (1), addictus, inter philosophos magnum sibi nomen comparasset, ab eodem Nerone, quem instituerat, vita excedere iussus, ferro sibi ipse venas exsolvit, balneumque ingressus obiit anno Chr. 65, Neronis 12, triennio post Burri mortem, « morum vitiorumque publicorum sui temporis descriptor verissimus et accusator acerrimus » Lactantio, V, 9. « Optimus excultor morum, mentisque colonus » ut bene vocatur ab Alano, lib. I Anti-Claudiani. Mores ipsius et vitam dogmatibus haud respondisse, innuit Dio, lib. LXI, p. 694, qui

(1) Epist. xiv, et de Vita beata, cap. 3.

magis audiendus est, lib. LIX, p. 655, ubi Senecam ait omnes sui temporis Romanos multosque alios sapientia antecessisse: Ο Σενέκας ὁ Αννιος Λούκιος, ὁ πάντας μὲν τοὺς καθ' ἑαυτὸν Ρωμαίους, πολλοὺς δὲ καὶ ἄλλους σοφίᾳ ὑπεράρας. Nam ut Tacitus, severus et ipse morum censor, XIV, 52, tradit, criminationes illae fuerunt invidorum, post Burri mortem ad deteriores inclinante Nerone, et bona Senecae consilia non amplius audiente, Senecam adorientium. Eius vitam, praeter Lipsium et Andr. Schottum, non indiligenter persecutus est M. Antonius Delrio, qui librum secundum Prolegomenon ad Syntagma tragoediae latinae vitae Senecae describendae impendit. A Petrarcha scriptam Senecae vitam memorat Thomasinus in Petrarcha redivivo, p. 25; Nicolaus Antonius, lib. I Bibl. veteris Hispanae, c. 7 seq., qui Io. Paulum martyrem et Iannotium Mannetum de vita Senecae memorat: e recentioribus praeter citatos Io. Shildius(1) in exercitationibus ad Tacit. Annal. lib. XV, ubi extrema Senecae describuntur, Lugd. Bat. 1645, in-12; Franciscus Salvator Florentinus (2) in libro edito Romae 1674, in-12, *il filosofo cortegiano, ovvero la vita di Seneca*, Venet. 1675, in-12. Aliis Christianus plane Theologus visus fuit Seneca (3), Atheus aliis, ita ut nimias alii laudes in eum congerendo, alii conviciis onerando et maledictis (4)

(1) Nic. Heinsii poëmata, pag. 263.

(2) Conferantur ad hunc locum *Giornale de' Letterati di Roma*, an. 1674, pag. 137; *Journal des Sav.* 1675, pag. 274; Iulii *Nigroni Storia de' scrittori Fiorentini*, pag. 218.

(3) Criminationes variorum in Senecam philosophum collegit Io. Henr. Meibomius in vita Maecenatis, cap. 22, p. 132 sq. Consule etiam Sam. Basnagium ad ann. Chr. 58, num. 4; *Les pensées du comte d'Oxenstierna*, tom. II, pag. 41 sq.

(4) Vide L. Annaeum Senecam ab Amando Fabio atheum proclamatum et a Iacobo Petro Huntero defensum, Ratisbonae 1651, in-4, etc. etc.

modum utrinque excesserint, vitio solenni ingenii humani, et fato haud infrequenti magnorum virorum; qui per encomiorum et obtrectationum sese mutuo conficientium certamina famam ingentem ad posteros propagant. Vt vero et doctrinae copia, et scribendi elegantia longe multumque omnibus obtrectatoribus suis praestitisse Senecam, vere mihi videtur affirmasse Muretus; ita non magis Atheum fuisse illum persuadeo mihi quam Christianum, nec magis contaminatum omnibus sceleribus hypocritam, quam ex sanctis aliquem aut Angelum: sed non malae indolis, nec absurdi judicii hominem, qui ex philosophia stoica tantum profecerit, ut in se descendere, et Providentiae divinae consideratione sustinere animum, tum vanitatem ambitionis, avaritiaeque et voluptatis stultitiam agnoscere potuerit, etiam in affluentia omnium rerum, in negotiorum mole, et aulae maximae luxu et magnificentia; qui denique res secundas non minus, quam adversas et mortem ipsam didicerit ferre fortiter, quod non verbis, sed factis demonstravit; facile etiam praemii loco laturus vitae et honorum propagationem, si eam obsequio qualicunque in Neronis effrenes cupidines et funesta reipublicae consilia redimere voluisset. Iustus Lipsius, Centur. I, ad Belgas epist. XXII: « Senecam commentari incepi: pergo sedulo, et in ipso labore fructum eius capio, formari et emendari. Semper ille mihi magnus vir apparuit: sed, ut solent vere magna, magis magisque inspectus et tractatus se approbat, et crebro. Post sacras literas nihil in ullo orbe, in ulla lingua scriptum utilius meliusque. Deus mihi det absolvere! Hoc saltem brevi et operoso commentariolo (ita confido) assequar, ut quivis legere Senecam, et capere, qui modo latinae

linguae rudis non sit, et ex illo campo messem legere possit ad vitae suae et morum tutelam. Me aut meam ambitionem hic non specto, etc. »

Scripta eius quae exstant.

Exstant eius

I. De Ira libri III ad Novatum fratrem, sub Caligula scripti. Hoc opus non integrum ad nos pervenisse ex eo colligas, quod Lactantius in libro De ira Dei ex eo profert definitiones irae, quas frustra quaeres in his libris. Prodierunt separatim ex recensione Henr. Ernstii, Sorae, 1652, in-12. Petrus Alcyonius, De exsilio, lib. II, p. 200: « Seneca, si quid auctor iste ad rem pertinet, suorum Stoicorum duritiam secutus damnat in Aristotele irae laudationem, et affectionis eiusmodi patrocinium, quae tamen utiliter a natura data nobis videtur, modo praescriptio et moderatio ea retineatur, quam idem ipse philosophus retinendam censet, hoc est, ut irascamur pro quibus debemus, et ut oportet, et quum debemus, et quam diu; sin minus, fatui et stupidi essemus, qui et sensu et dolore videremur carere. » Germanica versione bona et eleganti donati hi libri sunt a M. Christiano Friderico Weissio, Dresdae, 1732, in-8, qui et Senecae vitam praemisit. Gallice prodierunt 1585, in-8.

II. Ad Helviam (1) matrem, de Consolatione liber scriptus, quum instinctu Messalinae in Corsicam insulam a Claudio imperatore relegatus esset. Huic libro (qui seorsim prodiit ex recensione Augusti Buchneri Viteb. 1655, in-8) Iustus Lipsius XII Epigrammata

(1) Albina haec dicitur in quibusdam editionibus, ut in illa quae ex Lipsii recensione prodiit separatim Lovan. 1602, in-4.

praefixit, quae sub Senecae nomine in vett. MSS. occurrunt. Sed Petro Scriverio iudice rectius inscribuntur « Epigrammata super exsilio L. Annaei Senecae » quam, ut in schedis Pithoeanis « L. Annaei Senecae Epigrammata super exsilio. » Apud Iacobum Magnum, auctorem Sophologii, pro Consolationibus ad Helviam, ridicule laudatur Seneca in comessationibus ad Elivam, ut notavit Nicol. Antonius. In codice MS. Iacobi Durantii Casellii hic libro titulus praefixus: « L. Annaei Senecae liber ad Helbiam matrem suam de consolatione filii sui. » Vide eius Varias Lect. lib. I, c. 17. Gallice versus 1584, in-8.

III. Liber de Consolatione ad Polybium, Claudii, cui a studiis fuit, libertum, et fratris morte afflictum scriptus anno circiter exsilii tertio, sed hodie magna sui parte ab initio mutilus. In hoc libro huic Claudii imp. liberto, fratris morte afflicto, ac per illum imperatori blanditur. Vnde Dio, in excerptis Peiresc. pag. 685, scripsit Senecam Claudii libertis adulatum, ὥστε καὶ βιβλίον ἐκ τῆς νήσου πέμψαι ἐπαίνους αὐτῶν ἔχον » ut librum refertum eorum laudibus ex insula (in qua exsulabat) iis mitteret, quem tamen pudore postea ductus stilo verso delevit. » Eodem spectat quod in Epitome Xiphilini, pag. 694, legas, quod Seneca τοὺς ἐξελευθέρους ἐθώπευε, καί τινων ἐγκώμια συνετίθει.

IV. Liber de consolatione ad Marciam, A. Cremutii Cordi a Seiano circumventi filiam, nati sui Metilii obitum lugentem. Editus et illustratus est a Davide Chytraeo, Rostoch. 1571, in-8, cum S. Cypriani libro de mortalitate. Italice MS. fuit in bibliotheca Rostgaardiana pag. 545.

V. De Providentia liber (1) extrema, ut videtur, parte mutilus, ad Lucilium procuratorem Siciliae. Integer libri titulus fuisse videtur, qualis affertur a Lactantio, V, 22: « Quare bonis viris multa mala accidant, quum sit providentia. » Scriptus est Claudio imp. iam defuncto. Prodiit separatim Germanice redditus a Iac. Stolterfoto animadversionibusque illustratus, Lubec. 1642, in-8, cum Mureti Oratione, et notis Lipsii ac Io. Frid. Gronovii, curante Io. Henr. Achero (2) Rudolstadii 1711, in-8, a I. F. Maio, Lips. 1729, in-8, et a Io. Georg. Fabro Bipontino 1782, cum notis. Gallice, interprete Angelo Capello, Paris. 1578, et Italice, Florent. 1714, in-4.

VI. De animi tranquillitate ad praefectum vigilum Neronis, Annaeum (3) Serenum. In hunc librum notae Ioannis Chokierii viderunt lucem Leodii 1607 et 1653, in-8. Petri Mulleri, Consiliarii tunc Stolbergensis, Ienae 1671, in-12. Cum Epistolis Senecae ad Paulum, excusus Lipsiae 1499, in-4. Italice versus a Thoma *Segni*, Florentino, laudatur in Dictionario Academiae *della Crusca*. Germ. prodiit Berol. 1768.

VII. De Constantia sapientis sive quod in sapientem non cadit iniuria, ad eumdem Serenum. In hunc librum exstant dissertationes morales Iusti Reiffenbergii, e Lipsio magnam partem collectae, ut notatum Iacobo Thomasio τῷ μακαρίτῃ. Germanica versio elegans Io. Frid. Maii lucem vidit Lips. 1729, in 8.

VIII. De Clementia, ad Neronem libros tres scri-

(1) Confer Mureti vol. II, orat. 3, et Eduardi *Sherburne* librum anglice editum hoc titulo: *Answer to Lucilius his Quaere: Why good men suffer misfortunes?*

(2) Acta Erud. 1711, pag. 430.

(3) De hoc Sereno Harduinus ad Plin. XXII, cap. 47.

psisse videtur Seneca, ex quibus non exstat nisi primus et pars secundi. Libris integris videtur usus esse Hildebertus Cenomanensis, qui eos laudat lib. I, Ep. III. Gallice ea, quae ex illis libris supersunt, pridem vertit Angelus Capellus Paris. 1578. Io. Calvini commentarius cum vita Senecae primum vidit lucem Paris. an. 1532, in-4. Praefationem exhibet Maittarius tom. II Annalium typographicor. pag. 770.

IX. De Brevitate vitae ad Paulinum uxoris fortasse suae Paulinae fratrem, ut contendit Lipsius: socerum Muretus mavult; sed ad hunc non scripsisset c. 19: « Nunc dum calet sanguis, vigentibus ad meliora eundum est. » Eum non diu post Caligulae necem composuisse se innuit ipse cap. 18. Prodiit separatim a. 1498, in-4. ut videtur, Lipsiae: et Lug. B. 1602, in-4. Germanice, Hamb. in-8, 1754.

X. De Vita Beata ad fratrem Gallionem sive Novatum. Liber in fine mutilus. De Vita beata ad Senecae exemplum scripsit etiam S. Ambrosius libris duobus, in quorum prioris capitibus duobus, maxime postremis, docet, ea quae de beatitate sapientis disputant Stoici, verius dici posse de homine Christiano. Vide t. I, edit. Benedictinor. pag. 454 seq. Renati Cartesii animadversiones ad Senecam de Vita beata leguntur parte prima eius Epistolarum.

XI. Pars libri De otio aut secessu sapientis, male olim annexa superiori libro.

XII. De Beneficiis libri VII ad Aebutium Liberalem Lugdunensem, cuius mentio Epist. XCI. In quibusdam editionibus Eburtius dicitur, ab auctore libri De vitis philosophorum Eusebius. Videtur illud opus respicere Senec. Ep. LXXXI. Epitomen eius latine concinnavit Iacobus Sorgerus Ien. 1611, in-8. In gratiam Eleono-

rae, Cosmi I Medicei coniugis, Italice vertit Benedictus Varchius Florent. 1554, in-4: repetita saepe versio est Venet. 1561, in-12; Florent. 1574, in-8; 1584, in-4, Gallice, post Salverium Accuratum (*Saulveur Accurat*) Narbonensem, Paris. 1561, in-8, Franciscus Malherbius, inter cuius opuscula saepius prodierunt, ut Augustobonae Tricassium 1635, in-8, quae tertia iam est editio. Librum primum etiam vertit Gallice Angelus Capellus, Paris. 1586. In Codice quodam manu exarato saeculi XI, hi libri non absurde inscribuntur De dandis et accipiendis beneficiis. Vide Henrici, *Pomposiano* in Monasterio clerici, Epist. ad Stephanum, datam ann. 1093, quam edidit Bernhardus *Montfaucon* in Diario Italico, pag. 86. Federici Morelli Scholia in hos libros exstant in editionibus Senecae, Paris. 1619, 1628, fol. cum Variorum notis.

XIII. Epistolae CXXIV ad Lucilium (1), Siciliae procuratorem, cui ex illis immortalitatem pollicetur, Ep. XXI. Codex harum longe veterrimus in publica civitatis Argentinensis servatur bibliotheca, vocibus ut plurimum inter se cohaerentibus exaratus, teste Nic. Heinsio Epist. ad Io. Frid. Gronovium, tom. III sylloges Burmannianae, p. 461. *Ramantini* Florentini Ord. praed. commentaria in Senecae Epistolas circa a. Chr. 1350, iussu Clementis VI composita memorat Iulius Niger in historia scriptorum Florentinorum, p. 480; sicut Lucae *Mantinelli* ex eodem Ordine eademque patria circa a. 1364, p. 384, Dom. *Peccioli* Pisani circa a. 1420 commentarium cum prologo

(1) Lucillum Balbum vocat auctor libri De vitis philosophorum. Parthenopensis forte fuit: vide Lipsium ad Epist. LIII. Epicuri sectam secutum colligas ex Epist. XXIII et aliis. Scriptorum Lucilii elegantiam celebrat Epist. XIX et XCVI. Sed ex Lucilii huius scriptis nihil ad nos pervenit.

apologetico, Iac. Echardus; t. I Bibl. scriptorum Dominicanorum, p. 771, auctor est. Eas olim per libros distinctas fuisse constat ex Gellio, qui librum (1) XXII Epistolarum moralium Senecae citat, lib. XII, cap. 2; unde etiam colliges, non paucas huius philosophi epistolas periisse. In MS. Codice, qui in Rhedigeriana Bibliotheca Vratislaviae asservatur, distinctae sunt in libros XX, ut notatur in ephemeridibus literariis Lipsiensibus Germanice editis a. 1710, sect. IX, p. 895; sed non additur, duo postremi libri desiderentur, an vero diversa sit divisio ab antiquis editionibus, quae Epistolas Senecae distinguunt in libros XXII. In editione Lips. 1497, in-4, sunt Epistolae tantum LXXXIX. Epistolam XLVIII editiones quaedam dividunt in binas, ut Mureto notatum et H. Stephano. Epistol. LXXXVIII, quae in quibusdam editionibus et in MSS. ut in Quedlinburgensi Codice, de quo Tobias Eccartus in notitia illius Bibliothecae, p. 18, fertur sub titulo « liber de studiis liberalibus » vel « de VII artibus liberalibus ad Liberalem. » Hispanice pridem iussu

(1) In Veneta, ann. 1492, et aliis antiquis operum Senecae editionibus. Epistolae eius CXXIV distinguuntur in libros viginti duos, hoc pacto, ut liber I complectatur Epistolas primores 13. Liber II, 14-19; III, 20-28; IV, 29-35; V, 36-44; VI, 45-50; VII, 51-57; VIII, 58-66; IX, 67-70; X, 71-73; XI, 74-82; XII, 83-85; XIII, 86-88; XIV, 89-94; XV, 95; XVI, 96-100; XVII, 101-103; XVIII, 104-107; XIX, 108-112; XX, 113, 114; XXI, 115-119; XXII, 120-124. Sed videtur haec distinctio facta a quodam recentiore, qui vigesimum secundum librum a Gellio laudari viderat. Sane quae Gellius ex Epistolis Senecae illo in loco adducit, in éditis philosophi Epistolis non exstant. Haud praetereundum quoque, de Epistola duodenonagesima, id quod in textu statim dicit. In Actis Eruditorum, ann. 1725, p. 429, memorari videas « editionem Epistolarum pervetерem, si non principem, quae eo nomine MSS. anteferri posset, quod integras περικοπὰς, oppido elegantes, habet, quae in nullis editionibus occurrunt, a nemine etiam eorum, qui MSS. tractarunt, indicatae sunt. » Optandum erat, ut pericopae illae productae in medium vel saltem aliquae earumdem speciminis loco communicarentur cum viris doctis.

Ioannis II, Castellae regis, versam refert Nic. Antonius, lib. I Bibliothecae vet. Hispanae, § 148. Gall. vertit Fr. *Malherbe*.

XIV. Naturalium Quaestionum ad eumdem Lucilium, quem *Virorum optimum*, et III, 36, *carissimum* appellat, libri VII, qui magnam partem versantur circa Meteorologica, illustrati primum emendatique a Matthaeo Fortunato Pannonio, Venet. apud Aldum anno 1522, in-8. Lipsius, quum vix in primum caput libri primi Scholia confecisset, morbo impeditus a scribendo abstinuit, et hoc opus una cum sequente aliis illustrandum reliquit.

XV. Αποκολοκύντωσις, sive ludus (1) in Claudium imp. Satyra lepidissima (2) Menippea, notis illustrata a B. Rhenano, Adr. Iunio, Iano Grutero, Nic. Fabro, Liberto Fromondo, Casp. Barthio, Io. Frid. Gronovio, etc. « Mihi Caesar is unus propemodum Senecae pluris est, quam cuncti Caesares ipsius Caesaris Iuliani » inquit Vavassor, pag. 246, De ludicra dictione. Primus in Germania (3) reperit, ediditque et scholiis illustravit Beatus Rhenanus inter Senecae opera ab Erasmo recensita Basil. a. 1515, fol., et cum

(1) Ludus, i. e. satyra; vide Dan. Heinsium in libro de Satyra Horatiana.

(2) Satyram Menippeam vocamus, quo genere scribendi primum inter Latinos usus est Terentius Varro, quum prosa oratio Satyrica passim versibus brevibusque velut carminibus tanquam gemmulis distinguitur. Porro titulus Satyrae ἀποκολοκύντωσις exponitur a Dione, lib. LX extr. innuitque ἀποθέωσιν Claudio partam per esum boleti sive κολοκύντου, in quo cibi genere venenum is acceperat, unde boletos *Deorum cibum* graeco proverbio collaudare solitum Neronem refert Sueton. Ner. c. 33. Vide de titulo Satyrae Iunium, Animadv. I, 17. « Librum de morte Claudii » vocat Gul. Malmesburiensis lib. IV de gestis Pontificum Anglorum, p. 283; ubi ex Seneca refert Barbaros in Britannia et in honorem eius civitatem aedificasse Glocestriam.

(3) Vide Erasmum in adagio L, 3, 4, « aut regem aut fatuum nasci oportere. »

Synesii Laude calvitiei, Io. Phrea interprete, Erasmi Laude Moriae, Gerhardi Listrii illustrata notis, atque praeclara eiusdem Erasmi Epistola apologetica ad Martinum Dorpium, Basil. 1519, in-4, et separatim 1521, et 1551, in-8. Dan. Heinsii dissertatio ad hunc libellum legitur post eius Orationes, Lugd. Bat. 1627, in-8, p. 608 sqq. Illustravit hunc Senecae librum etiam Io. Scheferus in Miscellaneis suis, sive libro Academicarum lectionum. Emendationes nonnullae Christophori Augusti Heumanni exhibentur in Actis Erud. tom. VI, supplementi, p. 296 seq. Novissime cum notis G. C. B. prodiit hic libellus Lipsiae 1720, in-8 (1), addito Lipsii somnio, et Sardis venalibus Petri Cunaei. Nova Gallica versio (2) elegans lucem vidit Paris. 1726, in-8, in continuatione Memoriarum literariarum a Sallengrio pridem vulgatarum t. I, parte 2, p. 253 seq. ab auctore erudito, qui notas etiam, vitamque, et iconem imp. Claudii promisit. Cum versione Germanica (3) non incomta Frid. Christoph. Neubur, brevibusque notis, Lipsiae, 1729, in-8.

XVI. Fragmenta. Sed vide deperdita, p. 27.

Versiones.

Senecae versionem Gallicam ab Antonio Verderio compositam excudi Lugduni a. 1584, scribit in sua Bibl. Gallica Crucimanius, qui pag. 287 etiam memo-

(1) Acta Erudit. tom. VII, Supplementi pag. 521.

(2) *Bibl. française* ann. 1726, *septembre*, pag. 135; *Journal des Savants*, 1727, pag. 147.

(3) Acta Erudit. ann. 1729, pag. 229.

rat Laurentii Primi *(Le Premier)*, Paris. a. 1500; aliam dedit Claudius Seysselius, Lugdun. 1556, et Guilelmus *de la Teyssonière*, Sebusianus. Epistolas plerasque vertit Godfredus *de la Chassagne*, Rothomag. 1574, in-12; Paris. 1582. Recentiores versiones Gallicae operum Senecae exstant auctore Matthia *de Chalvet*, Paris. 1607,1638, 1647, fol. et 4.° et Petro Ryero, Paris. 1659, fol. duobus voll. et 1665, in-12. XIV voll. Epp. Gallice vertit F. *Malherbe*. Seneca Germanice, Michaële *Herr* interprete, Argentor. 1540, 1545, fol. et Francof. in-8, a Conr. *Fuchsinne*. Anglice per Thom. *Logde*, Lond. 1614, 1620, fol. Epistolae de Vita beata, de Septem artibus liberalibus (sive Ep. LXXXVIII), de Providentia et de Moribus Hispanice iussu Ioannis II, Castellae Regis, Hispali 1491, et Antv. 1551, in-8, de Providentia, de Vita beata, de Tranquillitate animi, de Constantia sapientis, de Brevitate vitae, et Consolatio ad Polybium ac de Paupertate, interprete *Pedro Diaz* Navarrate, Ferdinando Hispaniae infanti et Isabellae Reginae a secretis. Mimos etiam vertit, et paraphrasi sive glossis explanavit iussu Ioannis II Petrus *Diaz* Toletanus: libros de Clementia Alphonsus *de Rebenga*, eques Alcantarae; libros de Beneficiis *Gaspar Ruiz* Montianus, Benedictinus Monachus. Italice libros de Beneficiis vertit Benedictus *Varchi*; Florent. 1554, in-4; libros de Ira, additis notis, Franciscus Lesdonatus, Patav. 1559, et Sanctus *Conti della Rocca Contrada*, Rom. 1659, ad Carolum Emanuelem II Sabaudiae Ducem: Epistolas Io. Baptista Donus Florentinus, Venet. 1549. in-4. In Bibliotheca Veneta, Thomasino de Bibliothecis Venetis, p. 13, teste, MSS. Visuntur Epistolae Senecae Etrusco idio-

mate eleganter scriptae, necnon in Medicea, tribus exemplaribus, ut Nic. Antonio notatum. Hanc versionem una cum aliis Etruscae elegantiae et puritatis monumentis in Dictionario magno Academiae *della Crusca* laudatis publicare instituerunt Florentini. Denique Epistolae cum libro de Providentia excusae Italice (1) Florentiae a. 1717, in-4, *volgarizzamento dell'Epistole di Seneca, e del trattato della Providenza di Dio.* Danice Seneca lucem vidit Sorae, 1658, fol. auctore Brigitta Trottia, femina erudita, de qua vide, ubi lubebit, Albertum *Thura* in Gynaeceo Daniae literato, p. 116 seq. Diem obiit Sorae a. 1662.

Falso tributa Senecae.

Suppositi Senecae sunt liber de Virtutibus Cardinalibus, alius de Moribus, et tertius de paupertate, qui sub eius nomine cum Epistola de assentatione vitanda ad Lucilium, prodierunt Colon. 1529, in 8, et alibi, Senecae etiam adscripti a Vincentio Bellovacensi libro IX Spec. Historialis, cap. 102 seq. Haec opuscula excerpta sunt ex Senecae et aliorum scriptis, cuius generis etiam esse puta, quae sub nomine Proverbiorum (2) et auctoritatum Senecae

(1) *Journal littéraire*, tom. IX, pag. 468.

(2) Proverbia Senecae versibus reddita sunt ab Eberhardo Bethuniensi circa ann. Chr. 1120. Sed quae in editionibus antiquis feruntur sub proverbiorum Senecae titulo, parum differunt a Publii Syri mimis, sive sententiis: Othlonus Monachus Sanctemmeramensis in prologo ad suum Proverbiorum librum: »Quum nuper illa quae dicuntur Senecae proverbia per alphabeti ordinem distincta legissem, primo quidem mirabar tantam cuiquam infidelium prudentiam inesse potuisse, etc.

aliquoties vulgata sunt, non diu post repertam typographiam. Lipsius quoque in calce suae editionis duplicia Excerpta subiicit, quorum priora illa sunt, ipsa quae edita diximus sub titulo libri de paupertate: posterioribus remedia in omni genere afflictionum ex Senecae Philosophia deprompta continentur, quae in editione Veneta Operum Senecae a 1492, fol. 64, leguntur sub hac inscriptione: « Seneca ad Gallionem de remediis fortuitorum. Est oratio per dialogum sensus et rationis. » Prodiit etiam Lipsiae a. 1500, in-4. Libellus de quatuor virtutibus cardinalibus prodiit et Daventriae 1512, in-4, cum libro De moribus; et Lipsiae ann. 1515, in-4, cum commentariis latinis, et rhythmis metaphrasticis Germanicis, et sine illis Venet. 1586, in-12; et in variis Cod. MSS. sub Senecae nomine obvius est, sed verum auctorem habet Martinum Abbatem Dumiensem, et hinc episcopum Braccarensem, qui circa a C. 560 claruit. Vide Isidorum Hispalensem, cap. 22, De scriptoribus eccles. et Vincentii Placcii Catalogum Pseudonymorum, p. 256. Sub huius Martini nomine prodiit in Bibliotheca PP. t. X, p. 382, et Helmstadii 1691, in-8, cum Dominici *Mancini* libello de quatuor virtutibus cardinalibus, edente V. C. Hermanno *von Hardt*, ubi inscribitur formula honestae vitae. Praefationem ad Mironem Suevorum Regem, quam huic libro Martinus praefixerat, edidit Lucas Dacherius t. X Spicilegii, ante eum Boxhornius ad Ammianum, p. 863. Doctissimus vero Baluzius ad Epist. CLIV Lupi Ferrariensis existimabat librum de quatuor virtutibus Seneca auctore scriptum, sed a Martino abbreviatum esse. Germanicam metaphrasin scriptam

in membrana servabat Noribergae, V. C. Godfridus Thomasius. Impressa Lipsiae, incipit sic:

Vier sind der Angel Tugent
Damit getziert wirt die Iugent
Die uns vil naturlicher Leuthen
In uren Spruchen bedeuthen.

Gallice vertit Angelus Capellus, Paris. 1582. Caeterum apud Clariss. Montefalconum, p. 86 seq. Diarii Italici pro verbis: « a quodam Martyrio Episcopo ad Mitonem regem » legendum: « a quodam Martino Episcopo ad Mironem regem. » Libellum De moribus vitae humanae separatim editum Lips. 1499, in-4, Trithemius vocat De morum institutione. Incipit: « Omne peccatum actio est » atque eumdem Martinum habet auctorem. Exstat et in Bibl. PP. t. X, edit. Lugd. p. 385. Hunc et alterum De paupertate ex Epistolis Senecae excerptum illustravit Leodegarius a Quercu, Paris. 1556, in-4. Liber De artibus sive De studiis liberalibus ad Liberalem haud diversus est ab Epist. LXXXVIII, ut iam sup. notatum. Quid vero scripti sit Senecae *de Cavalleria*, Ferdinando Mexiae apud Nic. Antonium, lib. I Bibl. vet. Hispan. 3p. 2, allegatus, alius dicet, non ego.

His adde Epistolas octo ad Paulum Apostolum, quae non minus quam sex Pauli ad Senecam, spuriae sunt, etsi non heri vel nudius tertius, sed ante multa saecula (1) sunt confictae, quum earum iam memi-

(1) Occasionem eas fingendi videntur dedisse verba Philipp. IV, 22. Vide Dan. Heinsium ad h. l. et quae notavi in Codice apocrypho Novi Testamenti, ubi has Epistolas integras exhibui adiunctis meis animadversionibus. Ad ve-

nerit B. Augustinus et Hieronymus, ut Pseudo-Linum, commentitiumque Dextrum, et Ioh. Sarisber. iam omittamus. Editae sunt cum aliis Sen. script. Neap. 1484, f. Venet. 1492, f. et in edit. Erasmi Basil. 1729, fol. sed praemissa censura qua Paulo et Seneca indignae pronuntiantur; praeterea cum libro De IV virtutibus cardinalibus, Lugd. 1523, in-4, Venet. 1588, in-8, et cum reliquis Pauli Epistolis, etiam Iacobi Fabri Stapulensis observationibus illustratae, Paris. 1512, 1515, fol. Leguntur quoque in Bibl. Sancta Sixti Senensis, lib. II, sub titulo « Paulus » in Mich. Waltheri Officina Bibl.; in B. Iosuae Arndii Lexico Antiquitatum Eccles.; in locis communibus sententiarum Senecae ab Huberto Schutteputaeo digestis, Antverp. 1623, in-12; in D. Georgii Henr. Goezii Schediasmate de supposititiis et deperditis Pauli scriptis, ubi et Fabri observationes exhibentur, Viteberg. 1688, in-4 Stephanus Praetorius Germanica versione donavit, cumque ea edidit Hamb. 1795, in-4, et cum Epistola Paulo supposita ad Laodicenses Latine et Germanice recusae sunt, Bremae, 1692, in-4. Denique latine recudendas dedit D. Io. Georgius Pritius in Introductione ad N. T. in iis-

terum loca ipsi praemissa addes haec Honorii Augustod. De luminaribus Eccles. » Lucius Annaeus Seneca Cordubensis, Folini (leg. ex Hieronymo *Sotionis*) Stoici discipulus, et patruus Lucani poëtae, scripsit quasdam Epistolas ad Paulum Apostolum, et Apostolus quasdam rescripsit. » Censuris adiungenda sunt, quae habet Angelus Decembrius De politia literar. lib. I, pag. 57, lib II, pag. 121; Mottanus Vayerus De virtute paganorum, l. I Opp. pag. 660 sq. fol et Thom. Crenius ad tom. III Methodor. de studiis instituendis, pag. 415 sq. Hinc porro Seneca quorumdam iudicio audacter annumeratus Christianis, cui rei probandae miror homines adeo nasutos non produxisse haec Tertulliani, Apolog. cap. 3: « Ego Lucium sapientem virum repente factum christianum defero. » Sed fabulam de Seneca christiano explodit Franciscus Modius, Lect. novantiq. Epistol. xxi. — Vid. insuper quae praemonuimus, IV, 441. Ed. Taur.

dem Epistolis Pseudo-Seneca ait, se ad Paulum mittere librum De copia verborum. Et Thomasinus de Bibliothecis Patavinis, p. 58, testatur in Bibl. monasterii S. Antonii urbis Patavinae exstare manu exaratum L. Annaei Senecae Cordubensis Stoici discipuli librum De copia verborum ad B. Paulum. Nugae, Nugae, inquit Nic. Antonius haec narrans, t. I Bibl. Vet. Hispanae, lib. I, cap. 8, p. 31. Caeterum hae Epistolae ad Paulum, non modo cum Senecae scriptis saepius prodiere, ut Venet. 1503, fol. Basil. 1515, fol. etc. sed et iunctae scriptis apocryphis Clementis, Martialis Lemovicensis, et aliorum, Augustae Vindel. 1529, in-8. Sed nolo de illis Epistolis iam verbum addere, quum satis de illis dixerim in Codice apocrypho Novi Test. Senecae De fortuitis remediis ad Gallionem libri II scripti in Bibl. Vffembachii, fuere illi, opinor, qui prodierunt Lips. 1500, 1503, in-4. Librum Senecae De matrimonio, quem memorat Trithemius, non vidit ipse, ut puto, sed ex Hieronymi I in Iovinianum nominavit. De iactato praeter rem huius Philosophi Christianismo exstat diatriba D. Aegidii Strauchii, Viteb. 1668, 1706, in-8. Quamquam multa sunt in Senecae scriptis, quae hominem christianum haud dedeceant; quorum partem collegerunt Iosephus Hallus, et Io. Baptista Schellenberchius Iesuita in Seneca Christiano, et M. Iustus Siberus in Seneca divinis oraculis quodammodo consono, Dresdae 1655, in-12. Quibus iungendi (praeter Nic. Hardschmidii Diss. de Senecae notitia Dei naturali, Io. Andr. Schmidius, Diss. de Seneca eiusque Theologia Ien. 1666, in-4, et Io. Ianus Svaningius in Theologia naturali contemplativa ex Senecae scriptis in locos communes digesta,

Hafniae 1710, in-4 (1), cum praefat. erudita D. Severini Lintrupii), Io. Philippus Apinus, Diss. de religione Senecae, Viteb. 1692, in-4; Io. Henr. *von Seelen*, in Diss. de scriptoribus gentilibus falso in christianorum ordinem relatis, et de frustra quaesitis in Virgilio rebus divinioribus, Flensburgi, 1714, in-4; Io. Gottlieb Heineccius De philosophis semichristianis, Halae Sax. 1714, in-4; Iacobus Henricus Lochnerus in schediasmate de scriptoribus nonnullis, qui aliis pagani, aliis Christiani audiunt, Brem. 1716, in-4; et ante hos D. Christianus Kortholtus in diss. de Philippi Arabis, Alexandri, Mammææ, Plinii iunioris, et Senecae christianismo, Kil. 1666, in 4; tum auctor libelli *Der Christliche Seneca, oder Richtschnur eines tugendhaften Lebens aus denen Episteln. L. Annaei Senecae gezogen*, Lips. 1712, forma minore.

Collectanea et Excerpta.

Moralis philosophiae collectanea digesta per titulos, et ex Senecae scriptis selecta a Lud. Granatensi, exstant in huius operibus iunctim Latine excusis, Andrea Schotto curante, tribus voluminibus in fol. Colon. 1628, t. 1, p. 643 seqq. Non pauca etiam ad verbum e Seneca repetita in Ioannis Bonae Manuductione ad caelum, quam ipse profitetur medullam continere Sanctorum Patrum, et veterum philosophorum. Petri *Brinch* Admiranda Senecae Ethica et Politica, in locos communes ordine literarum digesta, et summariis ac notis illustrata, necdum lucem vide-

(1) Acta Erudit. tom. VI, Supplem. pag. 335.

runt, quod sciam, etsi iam ad praelum parata memorantur in Novis literariis maris Balthici et Sept. a. 1703, p. 134. Dionysii Gothofredi Loci communes e Seneca, qui eius coniecturis et var. lect. in Senecae libros subiecti sunt, ut supra indicavimus, hoc ordine sunt digesti: 1. Theologica, sive de Deo et rebus Divinis; 2. Iuridica ad ordinem Pandectarum; 3. Ethica; 4. Oeconomica; 5. Politica; 6. Grammatica, Rhetorica, Historica; 7. Dialectica; 8. Physica, Medica, et Mathematica; 9. Similium librum; et 10. Nomenclatorem adagiorum, et nominum propriorum per varias classes digestorum. L. Annaeo Seneca illustrando in *Blasones politicos y morales por Iuan Bannos de Velasco*, Madriti, 1670, in-4, prodiere.

Deperdita Senecae scripta.

Deperdita Senecae scripta a veteribus memorantur haec, notante praeter alios Lipsio (1) in vita Senecae, cap. 10, cuius observatis nonnulla adiunxi: Liber, s. Dialogus, de Superstitione, Tertull. Apologet. cap. 12; Lactant. V, 9, et Augustin. de C. D. VI, 10. Memoratur etiam a Diomede grammatico, lib. I. Idem eodem libro praeterea Senecam De Officiis laudat. Epistolarum ad Novatum fratrem liber X allegatur a Prisciano, lib. I De ponderibus et mensuris. Epistolae ad Maximum Caesonium; Mar-

(1) De scriptis Senecae deperditis disserit etiam M. Ant. *Delrio* Prolegom. ad Senecae tragoedias, lib II, qui est de vita Senecae cap. ult. et Nic. Antonius, Bibl. vet. Hispanae § 147 sq. nam plurima composuerat, atque, ut Quintil. X, 1, » tractaverat omnem ferme studiorum materiam: nam et orationes eius, et poëmata, et Epistolae, et Dialogi feruntur. »

tial. VII, 44; nisi de aliis libris Caesonio inscriptis intelligendus. De Fortuitis sive Remediis fortuitorum ad Gallionem fratrem; Tertull. Apologet. De Providentia, maius opus scribendum suscepisse se innuit Seneca, cap. 1 libri qui de hoc argumento exstat. De terrae motu, Natur. quaest. lib. VI, c. 4. De immatura morte, Lactant. III, 2, et auctor Sophologii Iacobus Magnus, III, 1, et VII, 7. De Natura rerum idem Sophologii auctor, nisi libros Naturalium Quaestionum respexit. Exhortationum libri, Lact. lib. I, c. 4 et 7; III, 15; IV, 24 et 27. Moralium libri, quibus de omni materia ad philosophiam morum spectante fusius disputaverat, ut innuit ipse, Epist. CVI, CVIII et CIX. Vide et Lactant. lib. 1, c. 16; II, 2; VI, 17. De Matrimonio; Hieron. adversus Iovinian. lib. I. Liber de India; Plin. VI, 17, et Serv. in IX Aeneid. Liber de Situ et sacris Aegyptiorum, ex quo nonnulla depromsit Lucanus. Vide Grotium ad Lucani X, 313; Salmasium ad Solin. etc. Memorat idem opus Servius in VI Aeneid. Liber De forma mundi; Boëth. Geometr. II, p. 15, 37 et Cassiodor. Memoratur etiam a Rabano Mauro, III, 25, De institutione clericorum tom. VI, Opp. p. 44. Guil. Malmesburiensis, lib. I De gestis Anglorum, p. 23. « pulcherrime Seneca in libro De causis commemorat, Catonem oratoris officium definientem dixisse : orator est vir bonus dicendi peritus. » Intelligendum forte opus Quaestionum naturalium.

E Lactantii VII, 15, colligit Lipsius, Historiam quoque, sive Historiae Rom. compendium a Seneca scriptum fuisse. Sed hoc non firmiore tibicine nititur, quam quod alii ex eodem loco colligere voluerunt, auctorem compendii Hist. Romanae, quod sub

Flori nomine habemus, non esse Florum, sed Senecam. Nam uti hanc opinionem recte confutavit Vossius, lib. I de Hist. Lat. cap. 30, ita non necesse est singulare opus historicum Senecae comminisci, quoniam potuit sane Seneca obiter in quodam scripto vel epistola Romani populi tempora distribuere in quatuor aetates, cuius divisionem partim imitatus est, partim immutavit, aut forte haud inspecto Seneca simile quid et ipse cogitavit Florus. Dio, lib. LXI, p. 690, auctor est Senecam scripsisse (1) quae Nero imp. diceret ad milites, et in senatu recitaret: quo pertinet epistola ad Senatum, qua Agrippinae necem defendit, cuius summam tradit. Tacit. Annal. XIV, 11; quaedam ex ea laudat Quintilian. VIII, 5, 18. Atque haec senatui aliquando tanti visa, ut decerneret eam columna argentea insculpi, et quotannis, quum novi coss. magistratum inirent, legi. Omitto quod idem Dio, p. 694, refert Senecam, non modo reginis et libertis adulatum, sed et encomia quorumdam composuisse, et Tacitus, Annal. XIV, 52, inducit obiicientes, « eloquentiae laudem uni sibi adsciscere, et carmina crebrius factitare, postquam Neroni amor eorum venisset. » Idem Tacit. XV, 63, de Seneca moriente: « et novissimo quoque momento suppeditante eloquentia, advocatis scriptoribus, pleraque tradidit, quae in vulgus edita eius verbis invertere supersedeo. « At Dio, p. 713, D. nihil de Seneca, sed Paulina: *οὐ μέντοι πρότερον ἑαυτῆς ἥψατο, πρὶν τό τε βιβλίον ὃ συνέγραψεν, ἐπανορθῶσαι, καὶ τἄλλα*

(1) Confer quae de orationibus eiusmodi, quas imperatores ab aliis sibi faciendas curarunt, et ipsi in senatu vel alio loco solemni recitarunt, annotavit Baylius in Lexico, ubi de Hadriano imp. agit nota F.

(*ἐνδεδίει γὰρ μὴ καὶ ἐς τὸν Νέρωνα ἐλθόντα φθαρῇ*) *παρακαταθέσθαι τισί*. Modo sanus sit locus, et non potius legendum fuerit *αὐτῆς*, ut intelligatur Seneca, et quae ipse scripsit. Quintil. quoque, Instut. X, 1, ubi pulcherrimum de Seneca et eius ineptis imitatoribus fert iudicium, testatur omnem fere studiorum materiam a Seneca pertractatam. « Nam et Orationes eius, inquit, et Poemata, et Epistolae, et Dialogi feruntur » (1).

(1) Adde deperditis libros duos quorum fragmenta e palimpsestis a Niebuhrio eruta mandavimus typis, tom. IV, pag 387 sq. Ed. Taur.

INDEX LITERARIVS
AD L. ANNAEVM SENECAM.

Auctior Bipontino indice, qui iam Fabriciano ditior fuit, hicce, quem Indici vocum praemittimus, catalogus, non editiones duntaxat complectetur et versiones, sed et codicum MSS. bonam partem, et quae de Seneca luculenta et praeclara vulgata sunt. Talis se Phaedriani indicis praestitit ratio. Ergo, ut in Phaedriano indice, quadruplex in hac notitia efflorescet divisio: 1° Codices manuscripti, 2° Editiones, 3° Versiones, 4° Libri et loci ad Senecam. Operae pretium fore credidimus, si his appendicis corollariive loco subiicerentur quaedam ex egregio et anecdoto hucusque palmarii viri Garat opusculo de Seneca. Quae nostra sunt, hoc est nec Fabriciana nec Bipontina, significat duplex littera V. P.

PARS PRIMA.

L. Annaei Senecae codices manuscripti.

Ex his codicibus qui exstant in bibliothecis extraneis, sat erit si indicavimus Erfurtensem, quem laudat ipse Ruhkopfius, praef. vol. I (huiusce nostrae ed. pag. XIX). Fusius paulo versabimur circa

illos quos bibliotheca regia Parisiensis asservat, non tamen circa omnes: nam Annaeanorum exemplarium supellex ampla, et multiplex est. En ergo quos praeclarissimos censemus.

1. Codex membranaceus, Bibl. Reg. Parisiensis n. 6376, ann. p. Chr. n. 1457 exaratus. Quo continentur: 1° L. Ann. Senecae ad Novatum libri III de ira; 2° eiusdem de Clementia ad Neronem libri II; 3° eiusd. de Beneficiis libri VII; 4° eiusd. ad Serenum liber de Tranquillitate animi; 5° eiusd. ad Paulinum liber de Brevitate vitae; 6° eiusd. ad Lucilium liber de Providentia; 7° eiusd. ad Serenum liber quod in sapientem non cadit iniuria; 8° eiusdem ad Martiam lib. de Consolatione filii; 9° eiusd. ad Elbiam sive Helviam matrem liber de Consolationé; 10° Declamationum libri decem.

2. Codex membranaceus, olim Colbertinus, nunc Bibl. Reg. Paris. n. 6377 notatus, saeculo XV, nisi fallimur exaratus. Ibi continentur: 1° L. Ann. Senecae de Ira, liber III. ad Novatum; 2° Senecae tragoediae, scilicet Thyestes (cuius initium desideratur), Thebais, Hippolytus, Oedipus, Troas, Medea, Agamemnon, Octavia et Hercules Oetaeus, 3° L. Ann. Senecae de Tranquillitate animi.

3. Cod. Membranaceus, olim Bigotianus, nunc Bibl. Reg. Paris. num. 6378 insignitus. Quo continentur: 1° L. Ann. Senecae de Clementia libri duo ad Neronem; 2° eiusd. ad Lucilium epistolae octoginta octo priores.

4. Cod. membranaceus, quem sec. XIV exaratum suspicamur olim Colbertinus, nunc Bibl. Reg. Paris. num. 6379. Quo continentur: 1° L. Ann. Senecae de

Clementia libri duo ad Neronem; 2° eiusd. epistolae ad Lucilium; 3° eiusd. liber de Remediis fortuitorum; 4° eiusd. liber seu potius epistola de Liberalibus Artibus; 5° eiusd. sive potius Martini Dumiensis liber de Quatuor Virtutibus; 6° Declamationes quae Senecae tribuuntur; 7° Proverbia Senecae, sive potius Senecae et Publii Syri sententiae; 8° lib. de Moribus qui Senecae tribuitur; 9° L. Ann. Senecae de Beneficiis libri VII; 10° eiusdem de Providentia libri duo; 11° eiusd. liber ad Gallionem de Vita beata; 12° eiusd. de Animi tranquillitate liber ad Serenum; 13° eiusd. de Vitae brevitate liber ad Paulinum; 14° ejusd. lib. de Consolatione ad Polybium; 15° libri primi de Ira fragmentum.

5. Membranaceus, saeculo XIV exaratus, Bibl. Reg. Paris. 6380, primum Iacobi Augusti Thuani postea Colbertinus. Ibi de Clementia; Epist. libri XXII (lib. de Remed. fortuitorum ad Gallionem; lib. de Septem Liberalibus Artibus; Martini Dumiensis lib. de Quatuor Virtutibus); lib. X Declamationum, lib. VI de Quaest. Nat. (proverbia), (lib. de Moribus), lib. VII de Beneficiis; lib. II de Provid. de Tranquill. animi, de Brevitate vitae, de Ira lib. III, de Consolatione ad Martiam, de Consolatione ad Helviam, Pauli et Senecae Epistolae mutuae.

6. Membranaceus, saecul. XIV exaratus, quo continentur lib. II de Clementia, VII de Beneficiis. Bibl. Reg. Parisiens. 6381.

7. Membranaceus, quo pariter lib. II de Clement. et VII de Beneficiis continentur. Bibl. Reg. Paris. 6382; saeculo autem XIII exaratus.

8. Membranaceus, olim Colbertinus, nunc 6383,

Bibl. Reg. Paris. Ibi ut supra, de Clementia et de Beneficiis. Et ille saecul. XIII exaratus est.

9. Membranaceus, olim Mazarinaeus, saecul. XV, nisi fallimur, exaratus. Iste complectitur libros de Beneficiis, Clementia, Ira, Providentia, Constantia sapientis, Vita beata, Brevitate vitae, animi Tranquillitate, de Consolatione ad Marciam, item ad Helviam, et apposititia vel supposititia quaedam (sententias Senecae, Publ. Syri, al. librumque de Moribus.)

10. Membranaceus, saecul. XIV exaratus, primum I. A. Thuani, mox Colbertinus, nunc Bibl. Reg. Paris. 6385. Ibi 1° lib. VII de Quaest. Nat. tum fragmentum Adelardi Bathensis de quibusdam quaest. natur. et collatio Alexandri Magni et Dindymi regis Brachmanorum de philosophia facta per literas; 2° de Benef. lib. VII quos sequuntur Martini Dum. lib. de Quatuor Virtut. lib. de Remed. fortuitorum, item lib. de Verborum copia; 3° de Clement. lib. II; mox Pauli et Senecae ep. mutuae, Senecae, Publii Syri, al. sententiae; 4° Ep. CXXIV ad Lucilium.

11. Cod. Membranaceus, olim Colbertinus, nunc Bibl. Reg. Paris. 6386, quem saec. XIV exaratum credas. Ibi continentur lib. VII de Quaest. Nat.

12. Membranaceus, olim Puteanus, ann. 1381 exaratus, Bibl. Reg. Paris. 6387. quo de Quaest Nat. lib. VII. etc.

13. Membranaceus, olim Puteanus, saecul. XIII. exaratus. Quo lib. de Remediis fortuitorum, Pauli et Senecae Epist. mutuae, Epistolaeque ad Lucilium (quarum tamen in hoc codice multae desiderantur). Bibl. Reg. Paris. 6388.

14. Membranaceus, saec. XIV exaratus, Bibl. Reg. Paris, 6389. Quo 9° de Clementia; 10° de Beneficiis; 11° Ludus. Cetera omittimus; quamquam operae pretium forsan quaedam indicare quae Senecae tribuuntur quandoque scilicet lib. de Remed. fortuitorum, de Verborum copia (sive potius de Moribus), epist. mutuae Senecae et Pauli sententiae Senecae, Publ. Syri, al.

15. Membranaceus, saec. XIV exaratus. Quo 6° de Beneficiis lib. VII; 7° de Providentia; 8° liber ad Serenum, quod in sapientem non cadit iniuria; 9° de Vita beata, 10° de Tranquillitate animi; 11° de Brevitate vitae; 12° de Ira; 13° de Consolatione ad Martiam; 14° de Consolatione ad Helviam; 16° de Naturalibus Quaest. lib. VI; 18° de Clementia. Quae hic desunt non a Seneca sunt, sed supposititia (de Remed. fortuit. de septem Art. lib. de quatuor Virt. de Moribus, sententiae), vel prorsus aliena. Nunc Bibl. Reg. 6390.

16. Membranaceus, saecul. XV. exaratus, Bibl. Reg. Paris. 6391, continetque 1° (post supposititia, de Sustinendo impetum adversitatis, de quat. Virtut. card. de Morib.) de Clementia lib. II; 2° (post lib. de Remediis fortuitorum), de Tranquillitate vitae; 3° de Ira; 4° lib. Quod in sapientem non cadit iniuria 5° (post suppos. lib. de Paupertate), de Brevitate vitae; 6° et 7° Consolationes; 8° de Vita beata; 9° de Beneficiis.

17. Membranaceus, saec. XIV exaratus, Bibl. Reg. Paris. 6392, quo 1°-3° de quat. Virt. Sententiae ex epistolis collectae; Senecae et Pauli Epist. mut. 4° Epist. ad Lucilium; 5° de Beneficiis libri septem;

6° Senecae, Publii Syri, al. sententiae ord. alphab. dispositae; 7° Declamationum lib. X; 8° lib. de Providentia; 9° lib. Quod in sapientem non cadit iniuria; 10° de Vita beata; 11° Ad Serenum de Tranquillitate animi; 12° de vitae Brevitate; 13° de Consolatione ad Polybium; 14° de Ira.

18. Membranaceus, saec. XIV exaratus, Bibl. Reg. Paris. 6393. Quo Senecae, Publ. Syri, al. sententiae, ord. alphabet. dispositae. Praeponitur lib. de quatuor Virtutibus cardinalibus.

19. Membranaceus, olim Colbert. nunc Bibl. Reg. Paris. 6394, saec. XIV. exaratus. Quo Epistolae mutuae, lib. de quat. Virt. Epistolar. lib. XXII.

20. Membranaceus, in-fol. saec. XIV. ut videtur exaratus, Bibl. Reg. Paris. 6395. Quo plus quam omnia continentur, nempe, praeter illa quae Senecae iure dantur, lib. de Rem. fortuit. Declamationum lib. VI, lib. de quatuor Virt. card. de Paupertate, de Moribus, Sententiae, Tragoediae X. Libri tamen de Quaest. Natural. quinque sunt, non septem.

21. Membranaceus, olim Tellerianus, nunc Bibl. Reg. Paris. 6395 A, saecul. XV exaratus, Quo 1° Epistolae mutuae Senecae et Pauli; 2° lib. de Moribus; 3° lib. de Paupertate; 4° de Remed. fortuitorum; 5° de quatuor Virt. cardinal. 5° de Beneficiis lib. VII; 7° de Clementia lib. II; 8° Declamationum lib. X; 9° Epistolae ad Lucilium LXXXIX; 10° Excerpta ex epist. C. Plinii Secundi; 11° Exc. de Natur. Quaestionibus; 12° de Vita beata; 13° de Providentia; 14° de Ira.

22. Membranaceus, olim Mazarinaeus, nunc Bibl. Reg. Paris. 6396. Quo nil fere Annaeanum continetur.

Nam ibi Senecae, , P. Syri, al. sententiae, de quatuor Virt. cardin. de Remed. fortuitor. Sententiae excerptae ex epistolis Senecae; tum Chronicon summ. pontif. a Sancto Petro ad Clementem IV, et imperatorum ab Augusto ad Fredericum II, auct. Martino Polono.

23. Membranaceus, olim Baluzianus, exaratus saec. XIII, nunc 6626, Bibl. Paris. Reg. Ibi de Clementia, de Beneficiis, al. sed non Annaeana.

24. Chartaceus, olim Colbert. saec. XV exaratus Quo de Clementia, Vita beata, Tranquillitate animi, de Consolat. ad Helviam, de Consol. ad M. de Ira, de Brevitate vitae libri continentur. Nunc Bibl. Reg. Paris. 6627.

25. Membranaceus, olim Colbert. saec. XIII exaratus, Bibl. Reg. Paris. 6628; continetque lib. VII de Natur. Quaest. item Adelardi Bathensis lib. singul. de re.

26. Membranaceus, olim Colbertinus, saec. XIV exaratus. Quo 1° Senecae Sententiae; 2° Senecae, Publii Syri, al. Sententiae.

27. Membranaceus, primum I. A. Thuani, postea Colbertinus, nunc Bibl. Reg. Paris. ubi sub num. 6630 asservatur. Saec. XIII exaratus, ut videtur continet: 1° Epist. mutuas Senecae, Pauli, et varia quae nullius momenti sunt; 2° Tract. de copia verborum; 3° Epist. ad Lucilium nonnullas; 4° de Clementia lib. II; 5° de Beneficiis lib. VII; 6° Ludum; 8° Senecae, Publ. Syri, al. Sententias.

28. Membranaceus, saec. XIV exaratus, Colbertinus olim, nunc 6631 Bibl. Reg. Paris. Quo de Benefic.

lib. VII, et de Clement. lib II continentur, sed praepositis Ep. mutuae Senecae et Apostoli, lib. de Copia Verb. Sen. et Publii Syri al. sententiis secuturis vero Senecae sententiis, libello de Paupertate; epitaphio.

29. Membranaceus, saecul. XIV exaratus Bibl. Reg. Paris. 7698, quo Ciceronis decem opera (vel l. XXIII); tum Senecae lib. de Ira, Tranquillitate animi, Clementia, Consolatione ad Martiam, ad Helviam, ad Pollionem; Beneficiis; mox Martini Dum. lib. de quatuor Virtut. cardin. lib. de Providentia, et Quod in sapientem non cadit iniuria; lib. de Remed. fortuitorum et de Septem liber. Artibus.

30. Membranaceus, olim Puteanus, saec. XI, ut videtur, exaratus, nunc Bibl. Reg. Paris. 8539. Epist. LXXXVIII in hoc codice continentur, praemissis Epist. mut. suppositiis Pauli et Senecae.

31. Membranaceus, primum P. Pithoei, mox Colbertinus, nunc Bibl. Reg. Paris. 8540. Quo Epist. ad Lucilium continentur. Sed finis desideratur. Saec. et hic XI, ut videtur, exaratus est.

32. Membranaceus, saecul. XIII scriptus, 8541 Bibl. Reg. Paris. Quo Epist. ad Lucil. 88 (ita tamen distributae, ut 80 tantum numerentur); item lib. de Remed. fort.

33. Membranaceus, primum I. A. Thuani, postea Colbertinus, nunc Bibl. Reg. Parisiens. 8542, cuius pars XIII, pars XIV, nonnulla XV saeculo videtur exarata. Hic amplectitur: 1° epist. ad Lucilium (pars maxima desideratur); 2° de Remediis fortuit. 3° Senecae, P. Syri, al. Sententias; 4° Excerpta e libris de Beneficiis; 5° de Clementia lib. primum; 6° de Ex-

clamationibus sive potius Declamationes; 7° Senecae et Pauli Epist. mutuas; 8° Fragm. « modus quidam honestae continentiae »; 9° de animi Tranquillitate, 10° de Brevitate vitae; 11° de Ira; 12° de Beneficiis; 13° de quatuor Virt. cardinal. 14° de Clementia libros duos; 15° 16° de Consolatione ad Martiam, de Cons. ad Helviam; 17° Epist. ad Lucilium de otio et secessu Sapientis; 18° Proverbia Varronis; 19° Epistt. ad Novatum; 20° Ludum; 21° Macrobii fragmentum.

34. Membranac. ol. Colbertinus, saec. XIII exaratus, nunc 8543 Bibl. Reg. Paris. Ibi Senecae lib. primus de Clementia variaque.

35. Membranac. quo de Beneficiis lib. VII, de Clementia duo, Ludus continentur, nec non multa, sed quae falso Senecae assignantur. In Bibl. Reg. Paris. asservatur sub titulo 8544, exaratusque est anno Christi 1389.

36. Membranaceus, olim Puteanus, exaratus saec. XIV, nunc Bibl. Reg. Paris. 8545, continet Ep. LXXXVIII ad Lucilium, de Beneficiis lib. VII, de Clementia lib. II; tum de Copia verborum, Moribus, Remediis fortuitorum et collectanea e variis Senecae operibus.

37. Membranaceus, primum I. A. Thuani, postea Colbertinus, nunc Bibl. Reg. Parisiens. 8546, saec. XIV exaratus. Quo Epistolae ad Lucilium, de Beneficiis et Clementia. Spuria sequuntur, nempe de Moribus, etc.

38. Membranaceus, olim Colbertinus, nunc 8547 Bibl. Reg. Paris. saec. XIV exaratus, ut videtur, quo continentur inter multa et stulta Epistolae ad Lucil. (sed abest initium) et lib. II de Clementia.

39. Membranaceus, olim Mazarinaeus, Bibl. Reg. Paris. nunc 8548. Ibi tantum Epistolae ad Lucilium LXXXVIII; sed desiderantur prima integra et secundae initium. Scriptus est saec. XIV.

40. Membranaceus, saecul. XIV scriptus, nunc 8549, Bibl. Reg. Paris. Continet inter multa Ep. ad Lucil. LXXXVIII.

41. Membranaceus, Mediolani exaratus annis 1459, 1460, 8550 Bibl. Reg. Paris. Complectiturque 1° Epistolas ad Lucilium CXXIV (subiic. Ep. mut. supposit.) 2° lib. de Brevitate vitae; 3° de Consolatione ad Martiam; 4° de Consolatione ad Helviam; 5° de Provident. 6° de Ira; 7° lib. Quod in sapientem non cadit iniuria; 8° de Tranquillitate animi; 9° de Vita beata; 10° de Clementia; 11° de Beneficiis.

42. Membranaceus, saecul. XV exaratus, 8551 Bibl. Reg. Paris. Continet Epistolarum ad Lucilium lib. XXII.

43. Membranaceus olim Colbertinus, exaratus saec. XV, nunc 8552 Bibl. Reg. Paris. Ibi Epist. ad Lucil. tum (post de quatuor Virt. cardin. Morib. Remediis fortuit.) libri de Providentia, Vita beata, Consolatione ad Marciam, item ad Helviam. Subj. Ciceronis Paradoxa, et de Amicitia. Corollarii vicem implet tractatus « Moralium dogma Philosophorum. »

44. Membranaceus, saec. XV exaratus, nunc 8553 Bibl. Reg. Paris. Continet Ep. ad Lucilium LXXXVIII.

45. Partim Chartac. partim Membranac. saec. XV exaratus. Continet Epistolas. Finis desideratur. V. P.

PARS SECVNDA.

L. Annaei Senecae editiones.

AETAS I, NATALIS.

1475—1514.

1475. *(1) Editio princeps Epistolarum Romana, fol. min. s. 4 ch. Rom. sine sign. cust. et pagg. num. In fine: « Praesens haec epistolarum Senecae ad Lucilium impressio in alma urbe Roma in domo nobilis viri Petri de Maximis: non atramento, plumali calamo; neque stilo aereo; sed artificiosa quadam adinventione imprimendi seu characterizandi: opus sic effigiatum est ad Dei laudem industriaeque per magistrum Arnoldum Pannartz Alamannum. Est consummatum anno salutis 1475, die vero prima mensis februarii, Seden. Sixto pont. Maxim. anno eius quarto. » — Panzer vol. II, p. 455, Reviczky Bibl. p. 152, Bibl. Schoepflin.

— Editio princeps operum Neapolitana, duabus partibus in folio constans, quarum prior desinit in Proverbiis Senecae, cum hac subscriptione: « Expliciunt proverbia Senecae, Gabrielis Carchani Mediolanensis doctoris eximii in artificem carmen laudatorium:

Iam paene abstulerat Senecae monumenta vetustas,
Vixque erat haec ullus cui bene nota forent
Tam bona: sed docti Mathiae scripta Moravi

(1) Stellulis insignitas inspeximus ipsi.

Artificis non est passa perire manus,
Huic igitur meritas grates studiosa iuventus
Pro tam sublimi munere semper agas.

Sub domino Blasio Romero monacho Populeti, philosopho ac theologo celebri, est impressum hoc opus in civitate Neapolis anno Domini M (omissis centenariis) LXXIIIII, Divo Ferdinando regnante. » In aversa ultimi folii pagina index opusculorum, quae hoc volumine continentur, sequens exhibetur: « Liber unus de Moribus, liber unus de Formula honestae (sic) vitae vel de IV Virtutibus cardinalibus; liber unus ad Gallionem de Remediis fortuitorum; libri decem Declamationum; (1) libri duo de Clementia ad Neronem: libri septem de Beneficiis ad Ebutium Liberalem; libri tres de Ira ad Novatum; liber unus de mundi gubernatione, divina providentia et quare multa boni (sic) viris accidant; liber unus de Vita beata ad Gallionem; (2) liber unus de Consolatione ad Martiam; liber unus de Consolatione ad Albinam matrem suam; liber unus de Tranquillitate vitae ad Serenum; liber unus quomodo in sapientem non cadit iniuria; liber unus de Brevitate vitae ad Paulinum; cui continuatur liber unus de Consolatione ad Pollibium sine inscriptione et intervallo ex incuria famuli componentis qui incipit: Nostra compares firma sunt. Proverbia Senecae. » Posterior pars complectitur Epistolas ad Lucilium cxxv. in XXV libros distributas, cum spuriis Pauli ad Senecam et Senecae ad Paulum epistolis amoe-

(1) Hi decem libri Declamationum sunt Excerpta ex Senecae patris Controversiarum libris decem.
(2) Huic continue et sine intervallo adhaeret fragm. de Otio.

baeis. In fine: «Explicit liber Epistolarum Senecae.» — De rarissima hac editione conf. Panzer, Annal. typogr. vol. II, pag. 156; Rewiczky Bibl. p. 150 sqq. Harles in Brev. Notit. literat. Rom. p. 323, et supplem. part. I, p. 506 sq.

— Parisiensis Epistol. in-4. In fine: «Expliciunt epistole Senece ad Lucilium impresse Parisius anno Domini MCCCCLXXV.» Charact. Petri Caesaris et Io. Stol. Sequitur foll. 5. Vita Senecae cum his versibus in fine:

Cura, labor, meritum, sumpti pro munere honores.
Ite, alias posthac sollicitate animas.
Me procul a vobis Deus evocat illicet astris.
Rebus terrenis hospita terra vale:
Corpus avara tamen solemnibus accipe saxis,
Namque animam caelo reddimus, ossa tibi.

Panzer, vol. II, p. 276. Male alii hanc editionem referunt ad ann. 1470.

1478. * *Tarvisina* Operum, cum Excerptis ex Senecae patris declamationibus, fol. In fine: «Impressum Tarvisii per Bernardum de Colonia anno Domini 1478.» — Pluribus hanc editionem descripsit Denis in *Merkwurdigkeiten der Garellischen Bibliothek*, pag. 69. Habet vero eadem omnia, quae exhibentur in ed. Neapolitana 1475, cuius mera repetitio esse videtur. Exemplum eius servatur in Bibl. Argentor.

1484. *Neapolitana* II, Operum, fol. — Maittaire, Annal. typogr. pag. 453, ex Bibl. Barberin. II, pag. 374. Panzer, vol. II, pag. 160.

1489. Proverbia Senecae secundum ordinem alphabeti. In fine: «Impressum Venetiis per Bapti-

stam de Sessa Mediolanensem, » in 4 — Denis, Sup. pag. 276; Panzer, vol. III, pag. 277.

1490. *Veneta* I, Operum utriusque Senecae, fol. In fine: « Impressum Venetiis per Bernardinum de Cremona et Simonem de Luero, die v octobris 1490.» — In hac editione, praeter Controversiarum libros integros, primum accessere libri VII Quaestionum naturalium. Catal. Bunav. tom. I, pag. 337; Panzer, vol. III, pag. 291.

— Senecae Proverbia. Daventriae per Richardum Paffroet, in-4. — Denis, Suppl. pag. 783. Ab aliis ad ann. 1491 refertur.

1491. Ann. Luc. Senecae de quatuor virtutibus, Plinius, de Viris illustribus, Romae per Eucharium Silber, alias Franck 1491. « Augusti die decima octava » in-4. Panzer, vol. II, pag. 501.

1492.* *Veneta* II, Senece (Philosophi et Rhetoris) omnia fol. cum hac subscriptione: « Venetiis impressa 1492, die ultima octobris. Per Bernardinum de Coris de Cremona. » — Repetitio ed. Venetae 1490; Panzer, vol. III, pag. 322.

1493. Lucii Annei Senece Cordubensis maximi Latinorum Magistri et institutoris honeste vite ad Lucilium epistolar. liber de vivendi ratione praeclarus et auro pretiosior. In fine: « Epistole Senece usque ad quartum decimum librum abbreviate finiunt. Impresse Liptzk per Arnoldum de Colonia anno Salutis millesimo quadringentesimo nonagesimo tertio. Sexto kalendas Iulii. Laus Deo » in-4 mai. — Panzer vol. IX, pag. 236, coll. vol. XI, pag. 524. Conf. ann. 1595.

— L. Ann. Senecae Epistoale, fol. s. l. et typogr. — Laudatur Panzero, vol. IV, pag. 59, ex Catal. Bibl. Salth.

1494. Senecae Epistolae, Parisiis per Claudium Iammar. in-4. — Maittair. pag. 575, ex Caille, pag. 67, teste suspecto.

1495. Lucii Annei Senece ad Lucilium epistolarum liber de vivendi ratione praeclarus et auro pretiosior. Epitaphium Senece: «Cura, labor, etc.» In fine: «Epistole Senece usque ad quartum decimum librum abbreviate finiunt. Impresse Liptzk per Arnoldnm de Colonia anno Salutis millesimoqnadringentesimononagesimoquinto». in-4. — LXXXVIII tantum Senecae epistolae priores in hac ed. reperiuntur, ita tamen, ut ex epistola XLVIII duae factae conspiciantur. Praeterea epistola LXXV, cuius est hoc initium: «Minus tibi accuratas a me epistolas mitti quereris» in hac ed. locum occupat LI. Ita vero omnes truncatae, mutilatae et in compendium redactae comparent epistolae, ut difficile sit pronuntiare, eas a Seneca conscriptas esse. Freytag. Analect. liter. pag. 848 sq. Idem statuendum de insequentibus harum Epistolarum editionibus Lipsiensibus.

— L. Ann. Senecae liber de mundi gubernatione: divina providentia: qualiter multa mala bonis viris accidunt. In fine: «Explicit liber de providentia Dei. Impressus Lyptzk per Arnoldum de Colonia. Anno nonagesimo quinto» in-4. — Oppido raram hanc editionem, Maittairio et Fabricio incognitam, Freytagius contulit cum ed. Amst. 1619, eamque variis in locis ab hac discedere multisque typothetarum vitiis deformatam esse, deprehendit. Specimina

eius rei vid. apud eumdem Freytagium in Analectis liter. p. 848.

— Proverbia Senecae secundum ordinem alphabeti. Daventriae, in-4. — Panzer, vol. IV, pag. 287.

1496. Seneca de beata Vita. In fine: «Impressum Lyptzik per Baccalarium Wolfgangum monacensem. Anno 1496 » in-4. Char. goth. — Panzer, vol. I, pag. 486.

— L. Ann. Senecae de quatuor virtutibus opusculum. In fine: «Impressum Mediolani per Iacobum de Sancto Nazario de Ripa ad impensam Iohannis Baptistae de Caballis de Sonzino. Anno Domini 1496, die sexto mensis septembris. Regnante Duce Ludovico » in-4. Char. goth. — Panzer, vol. II, pag. 82.

1497. L. Ann. Senece Cordubensis maximi Latinorum Magistri et institutoris honeste vite ad Lucilium epistolarum liber de vivendi ratione preclarus et auro pretiosior. In fine: «Impressus Liptzck per Baccalarium Wolfgangum Monacensem. Anno nostre redemptionis 1497. Die vero prima mensis aprilis, » in-4. Char. goth. — Panzer, vol. I, pag. 488.

— L. Ann. Seneca de Formula honestae vitae, seu de quatuor virtutibus cardinalibus. Delfis, in-4. — Denis, Suppl. pag. 434; Panzer, vol. I, pag. 374.

— Senecae proverbia. Delfis, in-4. — Panzer, vol. IV, pag. 290.

1498. L. Ann. Senecae libellus de aevi humani brevitate. Lipsiae, ut videtur, per Iacobum Thanner, in-4. — Denis, Suppl. pag. 454; Panzer, vol. I, pag. 490.

— Candidus Senece Libellus de evi humani bre-

vitate. In fine : 1498 (Lipsiae, per Wolfgangum Monacensem), in-4. — Panzer, vol. IV, pag. 344.

— L. Ann. Senecae liber de mundi gubernatione divina providentia, et qualiter multa mala bonis viris accidunt. In fine: «Explicit liber providentia Dei. Impressus Lyptzick per Cunradum Kacheloffen anno non. octavo,» in-4. — Panzer vol. XI, pag. 325.

1499. L. Ann. Senecae liber. de animi Tranquillitate, et quomodo in sapientem non cadat iniuria, cum epistola Senecae ad Paulum et Pauli ad eumdem, Lipsiae, per Iacobum Thanner, in-4. — Panzer, vol. I, pag. 495.

— Seneca de moribus humanae vitae, cum epistola Marsilii Ficini de officiis, Lipsiae, per Iacobum Thanner. in-4. — Panzer, ibid. Conf. ann. 1502.

— Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus, cum vita Senecae, et versione Germanica rhythmica. In fine: «Impressum Lyptzck per Melchiorem Lotter. Anno salutis nostre nonagesimo nono,» in-4. Char. goth.— Panzer, vol. I, pag. 492.

— L. Ann. Senecae Epistolae ad Paulum et Pauli ad Senecam. Coloniae, per Henricum Quentel. in-4. Char. goth. — Panzer, vol. I, pag. 320.

1500. L. Ann. Senecae Liber ad Galionem de remediis fortuitorum. In fine: «Impressum Liptzk per Iacobum Thanner Herbipolensem anno salutis nostre 1500,» in-4. — Panzer vol. I, pag. 498.

1501. L. Ann. Senecae Cordubensis maximi Latinorum Magistri et institutoris honeste vite ad Lucilium Epistolarum liber de vivendi ratione preclarus et auro pretiosior. In fine: «Impressus Lyptzck per Baccalarium Wolfgangum Monacensem. Anno Domini 1501,» in-4. — Panzer, vol. IX, pag. 481.

1502. Senece Cordubensis moralissimi liber de moribus humane vite cum epistola Marsilii Ficini de officiis cuilibet necessaria.

Distichon ad lectorem.

Humane mores qui vult cognoscere vite
Corduba quae docuit perlegat assidue.

In fine: «Impressum Liptzck per Iacobum Thanner Herbipolensem, anno quingentesimo secundo supra milesimum», in 4. — Videtur imitata editionem 1499. Freytag. Appar. liter. tom. II, pag. 1360 sq.

— L. Ann, Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus. In fine: « Impressit Liptzk Melchior Lotter 1502, in-4. — Panzer, vol. VII, pag. 140.

1503. *Veneta* III. Operum utriusque Senecae. Venetiis, per Bartholomaeum de Zanis de Portesio, 1503, die VII novembr. fol. — Panzer, vol. VIII, pag. 306.

— L. Ann. Senece Cordubensis maximi latinorum Magistri et institutoris honeste vite ad Lucilium Epistolarum liber de vivendi ratione preclarus et auro pretiosior. In fine: « Impressus Liptzik per Baccalarium Wolfgangum Stoeckel Monacensem anno Domini 1503, fol. min. — Panzer, vol. VII, pag. 147.

— L. Ann. Senece libellus de quatuor fontibus honestatis et omnibus officiis ad bene beateque vivendum pertinentibus. In fine: « Impressum Liptzk per Jacobum Thannerum an. Dom. 1503 » in-4. — Panzer, ibid.

— L. Ann. Senece Cordubensis phil. liber ad Galionem de remediis fortuitorum. In fine: « Impressum Liptz p. Iacobum Thanner Herbip. anno supra millesimum quingentesimum tertio », in-4. — Panzer, vol. IX, pag. 482.

1504. Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus. In fine « Impressum Colonie in impressoria officina Quentell. Anno salutis 1504 », in-4. — Panzer, tom. VI, pag. 354.

1505. L. Ann. Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus. Antverpiae per me Henricum Eckert de Homberch, 1525, die 14 ian. in-4. — Panzer, vol. VI, pag. 3.

— L. Ann. Senece cordubensis philosophi liber ad Galionem de remediis fortuitorum. In fine: « Impressum Liptzick per Baccalaureum Wolfgangum Monacen. Anno salutis nostre 1505 », in-4. — Panzer, vol. IX, pag. 484.

— L. Ann. Senecae liber ad Gallionem de remediis fortuitorum. Lipsiae, per Iacobum Thanner 1505, in-4. — Panzer, vol. VII, pag. 155.

1506. L. Ann. Senecae ad Lucilium Epistolae Lipsiae, per Wolfgangum Monacensem, in-4 — Panzer, vol. VII, p. 156.

— Seneca moralissimus philosophus de quatuor virtutibus cardinalibus, optimo commento illustratus. In fine: « Impressum Colonie in impressoria officina Quentell. Anno salutis 1506 » in-4. — Panzer, vol. vol. XI, pag. 394.

1507. L. Ann. Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus. Impressum Nuremberge per Hieronymum

Hoelizel anno 1507, 9 die mensis iulii, in 4. — Panzer, vol. VII, p. 444.

1508. * L. Ann. Senece Cordubensis maximi Latinorum magistri et institutoris honeste vite ad Lucillium Epistolarum liber de vivendi ratione preclarus et auro pretiosior. In fine: « L. Ann. Senece Cordubensis maximi Latinorum magistri, etc. ad Lucillium Epistolarum liber... finit fauste. Impressus per Iacobum Thanner, anno Domine millesimo quingentesimo octavo. Die vero quarta mensis octobris », fol. — Bibl. Schoepflin.

— Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus. In fine: « Impressum Coloniae in impressoria officina Quentell. Anno salutis 1508 » in-4. — Panzer, vol. VI, pag. 363.

1509. L. Ann. Senecae Cordubensis maximi Latinorum magistri et institutoris honeste vite ad Lucilium Epistolarum liber de vivendi ratione, etc. In fine: « Impressus Liptzigk per Baccalaureum Martinum Herbipolensem. Anno Domini 1509 » fol. — Panzer, vol. IX, pag. 433.

— Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus. In fine: « Impr. Liptzk per Melch. Lotter anno salutis nre 1509 » in-4. — Panzer, vol IX, pag. 488.

— L. Ann. Senecae Cordubensis philosophi liber ad Galionem de remediis fortuitorum. In fine: « Impressum Liptzick per providum virum dominum Baccalaureum Vuolfgangum Monacensem. Anno salutis nostre millesimo quingentesimo nono » in-4. — Pánzer, vol. VII, pag. 165.

1510. L. Ann. Senece Cordubensis philosophi liber ad Galionem de remediis fortuitorum. « Impressum Liptzk per Iacobum Tanner Herbipolensem anno Domini millesimo quingentesimo decimo » in-4. — Panzer, vol. VII, pag. 170.

— L. Ann. Senecae Cordubens. de morum institutionibus liber. « Impressum Lipsigk per Baccalarium Martinum Herbipolensem anno 1510 » in-4. — Panzer, vol. VII, pag. 168.

1512. L. Ann. Senecae ad Lucilium Epistolarum liber de vivendi ratione. Lipsiae, per Melchiorem Lotter, in-4. — Panzer, vol. VII, pag. 175.

— L. Ann. Senecae de quatuor virtutibus cardinalibus. Impressum Lyptzk per Melchiorem Lotter in-4. — Panzer, ibid.

1513. L. Annaei Senecae in morte Claudii Caesaris Ludus nuper repertus. (Edente C. Sylvano, Germanico) s. a. l. et impr. in-4, cum Sylvani epistola dedicatoria ad Albertum Pium, Principem Carpensem, data Romae 1513. — Car. Bibl. Bunav. tom. I, vol. I, pag. 339.

1514. Liber L. Annei Senecae de formula honeste vite: vel de quatuor virtutibus cardinalibus. In fine: « Impressum Liptzk per Melchiorem Lotterum anno salutis nre quingentesimo decimoquarto » in-4 — Panzer, vol. VII, pag. 183. — Insequentia in hoc libro continentur. Beatiss. Pauli gentium Apostoli Epistole.... Adiiciuntur iis L. Annei Senece ad s. Paulum octo. Paulique rursus ad Senecam responsivae sex. — Iungitur etiam in calce eaque a Paulo, Laodicensibus scripta, invenitur. In fine: « Vienne

Pannonie per Hieronymum Vietorem et Ioannem Singrenium impressum. Expensis vero Leon. et Luce Alantse fratrum. Sexto kalendas februarii. Anno 1514 imperante Maximiliano F. P. » in-4. — Denis Wiens Buchdruckergeschichte, pag. 102.

— Senecae Epistolae ad Apostolum Paulum et rursus Pauli ad Senecam. Hagenoae per Henricum Gran. in-4. — Panzer, vol. VII, pag. 79.

Ad hanc aetatem pertinent editiones sequentes sine anno: .... * s. a. l. et typogr. fol. min. cum sign. et foliorum numeris, quae sunt ccxxxv. In fronte pag. 1: OPVS SENECAE. Pag. 4 (secunda enim et tertia vacuae relictae sunt): « Hoc in volumine haec omnia Senecae opera continentur. L. Annei Senecae Epistolae ad Paulum: et Pauli ad Senecam (fol. 1). L. Annei Senecae Cordubensis Epistolar. libri XXII ad Lucillum: quod opus continet epistolas cxxiv. L. Annei Senecae libellus de paupertate. L. Annei Senecae liber de moribus: in quo vitae mores eleganter enarrat. Vita L. Annei Senecae Cordubensis. L. Annei Senecae de formula honestae vitae: vel de quatuor virtutibus cardinalibus libellus. L. Annei Senecae de remediis fortuitorum ad Gallionem libellus. L. Annei Senecae Declamationum libri X. In quo quidem opere sunt quatuor et septuaginta declamationes. L. Annei Senecae de clementia ad Neronem libri duo. L. Annei Senecae de beneficiis ad Eburtium Liberalem libri septem. L. Annei Senecae de Ira ad Novatum libri tres. L. Annei Senecae de mundi gubernatione divina providentia: et qualiter multa mala bonis Viris accidunt liber unus. L. Annei Senecae ad Gallionem de beata vita liber

unus. L. Annei Senecae de Consolatione ad Martiam liber unus. L. Annei Senecae de Consolatione ad Albinam matrem suam liber unus. L. Annei Senecae ad Serenum de tranquillitate vitae liber unus. L. Annei Senecae ad Serenum quomodo in sapientem non cadit ira liber unus. L. Annei Senecae ad Paulinum de brevitate vitae liber unus, cui continuatur alius liber de consolatione fratris ad Polybum (sic) sine intervallo ex incuria famuli componentis, cuius initium est: nostra compares firma sunt. L. Annei Senecae ad liberalem de studiis liberalibus liber unus. L. Annei Senecae Proverbia secundum alphabeti ordinem. L. Annei Senecae Quaestionum naturalium libri septem. L. Annei Senecae suasorium (sic) et controversiarum libri sex. In quo sunt quinque et triginta controversiae » (fol. CLXXXXV-CCXXXV) In fine: « Explicit liber sextus et ultimus controversiarum. Registrum huius operis ». — Chr. Rom. Io. Tacuini, ergo Venetiis impressa, et quidem, ut videtur, circa an. 1498, quo anno tragoediae Senecae ex officina eiusdem Tacuini prodierunt.

.... s. a. l. et typogr. (Argentorati, typis Io. Mentelii), fol. Ann. Senecae Epistolae. In fronte: « Lucii Annei Senece Cordubensis ad Lucilium epistole feliciter incipiunt ». Prima epistola terminatur fol. 1, b. lin. 7, in qua adhuc habetur: « Epistola secunda ». Ab epistola sexta usque ad finem quaelibet earum numero romano indicata est. Fol. 207, a. l. 18, legitur: « Lucii Annei Senece Cordubensis epistole ad Lucilium finiunt feliciter ». Tum « Incipiunt epistole Pauli et Senece » quarum ultima subiectum habet Epitaphium Senece, « Cura labor meritum, etc. » Sine

sign. cust. et pagg. num. — Denis, Suppl. pag. 662; Panzer, vol. I, pag. 77.

.... s. a. l. et typogr. in-4. « Annei Senece moralissimi ad Lucilium Epistolarum opus de vivendi ratione preclarum et auro preciosius ». Haec in fronte una cum Senecae epitaphio et sequenti notitia: « Auctoritates pulcherrime de morte ex hoc Senece opusculo per modum epistole collecte. At ab Hermanno Buschio diligenter revise ». Folio 2, a. incipiunt Epistolae. Epistolis addita est Senecae vita cum Tabula seu directorio Epistolarum. In fine legitur: « Explicit Tabula Epistolarum Senece ». Char. goth. cum sign. et foll. num. — Panzer, vol. IV, pag. 192.

.... s. a. Senecae Epistolarum liber ad Lucilium de vivendi ratione. Lipsiae, per Arnoldum de Colonia in-4. — Maittair. Ind. II, App. pag. 502; Panzer, vol. I, pag. 501.

.... s. a. « Senece philosophi stoici de questionibus naturalibus editio non minori iucunditate quam ubertate gratissima: effectuum mundi elementaris natura duce procreatorum rationes: verborumque nitore grato levatos continens: omnibus phie studiosis frugifero ». Haec in fronte. In fine: « Finit opus preclarum Senece de questionibus naturalibus lecturis omnibus inestimabilem pollicens commoditatem. Impressum Lypczk per Arnoldum de Colonia ». Char. goth. cum sign. in-4. — Maittair. Ind. II, App. pag. 552; Panzer, vol. I, pag. 501.

.... s. a. l. et typogr. (Argentorati), fol. Seneca de forma et honestate vitae. In fronte fol. 1, a. rubro « Incipit Seneca de forma ac honestate vite feliciter ».

In fine: « Finis Senece ». Char. goth. — Panzer, vol. I, pag. 95.

.... s. a. l. et typogr. in-4. « Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus ». Haec in fronte cum icone. Fol. eod. b. « Incipit liber Lucii Annei Senece de formula honeste vite, vel de quatuor virtutibus cardinalibus ». In fine: *Laus deo*. Char. goth. Henr. Quentell. Coloniensis. — Meusel, Magaz. III, pag. 147; Panzer, vol. IV, pag. 280.

.... s. a. l. et typogr. Seneca de forma et honestate vitae et remediis fortuitorum, fol. Char. goth. Conr. Fyneri, typographi Esslingensis, sine sign. cust. et pagg. num. — Panzer, vol. I, pag. 385.

.... s. a. et l. in-4. Seneca de quatuor virtutibus. In fine insigne Io. Koelhof de Lubeck. — Panzer, vol. IX, p. 228.

.... s. a. in-4. min. « Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus ». (Lat. et Germ.) Haec in fronte. In fine: « Impressum Lyptzk per Gregorium Boettiger ». — Panzer, vol. IV, pag. 347.

.... s. a. l. et typogr. in-4. Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus. Char. Ioh. de Westphalia, typographi Lovaniensis. — Panzer, vol. I, pag. 523.

.... s. a. l. et typogr. in-4. L. Ann. Seneca de quatuor virtutibus. Char. goth. ut videtur Steph. Planck, typographi Romani. — Denis, Suppl. pag. 662; Panzer, vol. II, pag. 542.

.... s. a. l. et typogr. fol. « Perpulchrum atque compendiosum scriptum venerabilis magistri Senece de quatuor virtutibus cardinalibus » (circa an. 1476.) — Panzer, vol. IV, pag. 192.

.... s. a. l. et typogr. in-4. Ann. Luc. Seneca de quatuor virtutibus, de remediis fortuitorum. Eiusdem Proverbia in ordinem alphabeti. Seneca de moribus. Columellae ortuli Commentarium. — Panzer, ibid.

.... s. a. l. et typogr. in-4. « Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus. » (Lat. et Germ.) Haec in fronte fol. 1, a. Fol. eod. b. « Senecae vita. » Fol. 2, a. « Incipit liber Lucii Annei Senece de formula honeste vite: vel de quatuor virtutibus cardinalibus ». In fine: *Telos*. Char. goth. cum sign. — Panzer, ibid.

.... s. a. l. typogr. in-4. « Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus. » In aversa pagina: *Vita Senecae*. Fol. 2, a. « Incipit liber Lucii Annei Senece de formula honeste vite, vel de quatuor virtutibus cardinalibus. » In fine fol. 16, b. *Laus Deo*. Char. goth. cum sign. — Panzer, vol. IV, pag. 480.

.... s. a. l. et typogr. in 4. Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus, seu liber de formula honeste vitè, latine et germanice. Chàr. goth. quo usus Wolfgangus Monacensis, typographus Lipsiensis. Forte ad an. 1496 referenda. — Panzer, vol. I, pag. 486.

.... s. a. l. et typogr. in-4. Senecae Proverbia secundum ordinem alphabeti. (Lovanii. per Ioh. de Westfalia.) — Panzer, vol. I, pag. 523.

.... s. a. l. et typogr, in-4. Senecae Proverbia secundum ordinem alphabeti, cum tractatu ejusdem de moribus. (Parisiis, per Vdalr. Gering.) — Panzer, vol. II, pag. 340.

.... s. a. et l. in-4. Lucii Annei Senece Cordubensis liber de moribus. Proverbia. De remediis fortuitorum. « Per me magistrum Bartholomeum Guldinbeck de

Sultz. » (Romae, circa an. 1475), s. sign. cust. et pagg. num. — Panzer, vol. II, pag. 529.

.... s. a. l. et typogr. in-4. Seneca de remediis fortuitorum, de quatuor virtutibus, de moribus. Char. goth. nitido cum sign. — Panzer, vol. IX, pag. 335.

.... s. a. l. et typogr. in-4. L. Annei Senece de remediis fortuitorum. In fine: « Annei Lucii Senece de remediis fortuitorum liber finit. » Char. goth. Eucharii Silber, typographi Romani. — Panzer, vol. II, pag. 536.

.... s. a. l. et typogr. in-4. Incipinnt Proverbia Senece secundum ordinem alphabeti. Char. goth. Eucharii Silber. — Panzer, ibid.

.... s. a. l. et typogr. in 4. Proverbia Senecae secundum ordinem alphabeti. Char. goth. — Panzer, vol. IV, pag. 192.

.... s. a. l. et typogr. (Argentorati), fol. Seneca de remediis fortuitorum ad Gallionem. In fine: « Annei Lucii Senece de remediis fortuitorum liber explicit ». Char. goth. — Panzer, vol. I, pag. 95.

.... s. a. l. et typogr. in-4 min. « Hunc librum composuit Seneca nobilissimus orator ad Gallionem amicum suum contra impetus et machinationes fortunae, etc. » Haec in fronte. In fine: « Annei Lucii Senece de remediis fortuitorum liber explicit. » Char. goth. Io. Veldeneri, typographi Coloniensis, ut probabile est. — Panzer, vol. IV, pag. 281.

.... s. a. (circa an. 1474.) Seneca de remediis fortuitorum. Parisiis, per Petrum Caesarem et Soc. in-4. — Panzer, vol. II, pag. 343.

.... s. a. in 4. Senecae Proverbia ab Erasmo re-

cognita. Antverpiae, per Adrianum Bergensem. — Panzer, vol. VI, pag. 26.

AETAS II, ERASMIANA.

1515 — 1593.

Eius princeps fuit Erasmus, qui primus limam admovit Senecae. Comites se adiunxere Beatus Rhenanus, Matthaeus Fortunatus, et qui inprimis de Seneca bene meritus est, Fernandus Pincianus; denique M. Ant. Muretus. Agmen claudit Dion. Gothofredus.

1515, * Erasmi I. Operum utriusque Senecae: « Joannes Frobenius verae philosophiae studiosis S. D. En tibi, lector optime, L. Annaei Senecae sanctissimi philosophi lucubrationes omnes, additis etiam nonnullis Erasmi Roterod. cura, si non ab omnibus, certe ab innumeris mendis repurgatae. In his evolvendis si diligenter versaberis, et linguam tuam reddent expolitiorem, et vitam emendatiorem. Bene vale, et nostram industriam tuo favore vicissim adiuva. In inclyta Germaniae Basilea an. 1515, mense iulio » fol. — Inscripsit hanc editionem Erasmus, tamquam pro sua eam agnosceret, Thomae Ruthallo Episcopo Dunelmensi, testatus se supra quatuor millia mendorum sustulisse. Eamdem tamen abdicavit postea, valde conquestus de opere male tractato culpa amici, cui edendi illius curam commiserat. Vide Epistolam nuncupatoriam ad Petrum episcopum Cracoviensem, editioni Erasmianae an. 1529 praemissam. « Cantabrigiae, inquit, quum nactus essem aliquot Senecae

libros manu descriptos, adhibito laboris socio, totum Senecam percurri verius quam perlegi, annotatis in spatio marginis quae vel diversa compereram in exemplaribus, vel ipse ex me addivinaveram. In his erant permulta, quae vigilantis et eruditi cuiuspiam discussionem requirebant. Quum mihi diutius Basileae commorari non esset commodum, totum hoc negotium amico cuidam, de cuius fide nec tum quidquam addubitabam, nec nunc conqueri libet, commisi. At post menses aliquot Basileam reversus, comperi sic tractatum opus, ut me vehementer puderet eius editionis. Non hic vulgari more culpam in alium transferam, sed partiar magis inter eum qui commisit, et eum qui commissum ad se recepit. Meum peccatum erat, quod, oblitus sapientissimi de cassîta apologi, amicorum operam exspectarem in eo negotio quod per me rectius geri et potuit et debuit; illius, quod inexploratis humeris suscepit sarcinam viribus maiorem. Quamquam haud scio an maior culpae portio mea sit, siquidem ineptior est, qui bovi clitellas imponit, quam bos ipse qui recipit impositas. » Ceterum in hac editione Ludus de morte Claudii primum comparet inter opera Philosophi, separatim antea eodem anno excusus per eumdem Frobenium, hoc titulo:

« In hoc opere contenta: Ludus L. Annaei Senecae de morte Claudii Caesaris, nuper in Germania repertus, cum scholiis Beati Rhenani. Synesius Cyrenensis de laudibus Calvitii... Erasmi Roterod. Moriae Encomium, etc. Apud inclytam Germaniae Basileam. » Ad calcem Synesii: « Basilee in aedibus Ioannis Frobenii Mense Martio anno 1515, in-4 » — In dedicatione Rhenani ad Thom. Rappinm, Badensem, haec

leguntur: « Hoc Senecae fragmentum nuper in Germania repertum, velut antiquitatis gemmam quamdam, scholiis ex Suetonio et Tacito tumultuanter adnotatis, illustravimus, quo magis ad se lectorem... invitet. Ingenue tamen fatemur, esse loca quaedam, ubi coniecturis tantum usi sumus, nullam historicorum auctoritatem sequuti. — Ad haec ut in Graecis nonnulla divinando restituimus, sic quaedam, non nisi melioris archetypi subsidio reponenda, transire coacti sumus, quod nostrum exemplar Graecorum caracterum ne ulla quidem quantumvis exilia vestigia haberet. » Conf. supra pag. 9.

1516. L. Ann. Senecae ad Lucilium Epistolae. « Ex officina Melchioris Lotteri, 1516, Lipsiae, in-4. — Panzer, vol. VII, pag. 193.

— L. Ann. Senecae Proverbia cum commento. Lipsiae, ex officina Melchioris Lottheri, in-4. — Panzer, ibid.

— Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus cum comment. Londini, per Wynandum de Worde, in-4. — Brüggemann, pag. 650.

1517. Ludus L. Ann. Senecae de morte Claudii Caesaris, cum Synesii Laudibus Calvitii, et Erasmi Moriae encomio. In fine: « Basileae. In aedibus Io. Frobenii, VIIIIbri an. 1517 » in-4. — Panzer, vol. XI, pag. 377. Conf. supra an. 1515.

1518. Franc. Philelphi Epistolae breviores. — Additae sunt Angeli Politiani Epistolae quaedam familiares, et Epistolae Senecae ad Paulum et Pauli ad Senecam. In fine: « Hagenau excusum impensis atque aere D. Ioannis Rynman de Oringau, cura et opera

Henrici Gran anno partus virginei 1518, mense martio » in-4. — Panzer, vol. IX, pag. 470.

1519. Epistole Franc. Philelphi equitis aurati, etc. Item Epistole L. Annei Senece ad Apostolum Paulum et rursus Pauli ad Senecam, etc. In fine: « Auguste Vindelicorum: in edibus Silvani Otmar excusum anno virginei partus 1519. Die vero tricesima mensis iulii » in-4. Panzer vol. VI, pag. 152.

— Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus (cum paraphrasi Germanica). In fine: « Impressum Viennae Pannoniae per Ioannem Singrenium expensis Bartholomei Werlen anno domini 1519 » in-4. — Denis, Nachtrag zur Buchdruckergeschichte Wiens, pag. 46.

— Ludus L. Ann. Senecae de morte Claudii Caesaris, cum Synesii laudibus Calvitii, et Erasmi Moriae Encomio. Basileae, apud Ioan. Frobenium, in-4. — Panzer, vol. IX, pag. 398.

1521. L. Ann. Senecae de morte Claudii Caesaris, Ludus, etc. ut in ed. 1519, Basileae, apud Io. Frobenium, in-8. — Panzer, tom. XI, p. 379.

1522. L. Ann. Senecae Naturalium Quaestionum libri VII. Matthaei Fortunati in eosdem Annotationes. In fine: « Venetiis, in aedibus Aldi et Andreae Asulani soceri; mense februario 1522, in-4. — Panzer, vol. VIII, p. 472; Creven. Cat. *raisonné*, vol. II, p. 37.

1523. Senecae Formula honestae vitae, seu de quatuor Virtutibus cardinalibus, Londini, in-4. — Brüggemann, pag. 650.

— Senecae epistolae ad Paulum, et Pauli ad Senecam. Lond. in-4. — Brüggemann, ibid.

1524. L. Annaeus Seneca de morte Claudii cum

scholiis Beati Rhenani, una cum Synesii laudibus Calvitii et Erasmi Encomio moriae. Parisiis in aedibus Iodoci Badii 1524, octavo kalend. iulias, in-4. — Maittair. tom. II, p. 653.

1527. Epistole Senece. In fine: « Impressum Cracoviae in officina Domini Ioannis. Haller. Anno salutis nostrae 1527 » in-4. — Panzer, vol. VI, p. 469.

1528. Flores Senecae per Erasmum Roterodamum. Accedunt quidam flores ex Opusculis Ciceronis. Antwerpiae per Martinum Caesarem, in-8. — Panzer, vol. VI, p. 13.

1529. * Erasmi II emendatior. L. Ann. Senecae opera, et ad dicendi facultatem et ad bene vivendum utilissima, per Des. Erasmum Roterodam. ex fide veterum codicum, tum ex probatis auctoribus, postremo sagaci nonnunquam divinatione, sic emendata, ut merito priorem editionem, ipso absente peractam, nolit haberi pro sua. Confer, et ita rem habere comperies. Adiecta sunt eiusdem scholia nonnulla. Basileae, per Hieronimum Frobenium et Ioannem Hervagium, mense martio, anno 1529, fol. — Pergit Erasmus in epistola nuncupatoria supra ad ann. 1515 laudata: « Interim semper stimulavit animum calcar ignominiae, ut, quemadmodum solent milites, post cladem acceptam in proximo conflictu virtute dedecus acceptum pensare, ita feliciore recognitione sarcirem, quod in editione priore commissum erat. Quamquam illa quoque qualis qualis erat, non parum multa restituit, certe spem aliquam ostendit eruditis huius senticeti in usum frugiferi novalis repugnandi. Itaque melioribus, ni fallor, avibus Senecam in manus recepi, in quo emaculando tantum curae tantumque sudoris

impensum est, ut optimo iure possim abdicare priorem illam editionem... Non hic verbis attollam, quantum mihi laboris exhaustum sit. Scio neminem crediturum, nisi priorem editionem cum hac contulerit. Id si quis non gravabitur facere, continuo fatebitur, alium prodiisse Senecam: non quod nihil resederit excutiendum, sed quod innumera portenta, non minus feliciter quam fortiter sustulerimus, idque praesidio diversorum codicum, inter quos erant aliquot mirae vetustatis. Divinationi non temere indulsimus, experimento docti, quam id tutum non sit. Et tamen alicubi divinandum fuit, nec raro feliciter cessit coniectura, nisi me fallunt omnia. Adiuvit in hoc labore nonnihil industria Matthaei Fortunati... Is enim libros Naturalium Quaestionum accuratissime recognovit, quod operae utinam et in caeteris omnibus praestitisset: quem ut in plerisque libenter sequuti sumus, ita in nonnullis ab eo dissentimus, praesertim ubi nostro sensui suffragabantur exemplaria. Profuit et Rodolphi Agricolae codex, typis excusus Tarvisii ante annos quinquaginta... Quin et Sigism. Gelenius, qui iam pridem in officina Frobeniana castigandi praefecturam gerit, vir citra omnem ostentationem, exquisite doctus, et, quod in eruditis quoque rarnm est, emunctae naris, exactique iudicii, non pauca feliciter deprehendit, quae nos in multa distractos, interdum et defessos, fefellerant. » Hactenus Erasmus: quibuscum confer quae verissime de hac editione iudicavit Schweighaeuserus noster in Praef. ad Senecae Epistolas (pag. XXXVII huius Taur. edit. Tom. III.).

— Seneca moralissimus philosophus de quatuor Virtutibus cardinalibus optimo commento illustratus. In fine: « Explicit liber Senecae de quatuor virtutibus

cardinalibus. Londini per Wynandum de Worde » in-4. — Bruggemann, pag. 650.

— Senecae proverbia, cum commento. Londini per Wynandum de Worde, in-4 — Panzer, vol. VII, p. 250.

1532, L. Annaei Senecae romani senatoris ac philosophi clarissimi libri duo de Clementia ad Neronem Caesarem: Ioannis Calvini Noviodunaei commentariis illustrati. Parisiis apud Ludovicum Cyaneum sub duobus Gallis in via Iacobaea, 1532. In fine: « Parisiis ex officina chalcografica Ludovici Cyanei. Anno salutis nostrae 1532, mense aprili, in-4. — Panzer, vol. VIII, p. 160.

1534. Flores L. Annaei Senecae per Erasmum, cum aliis quibusdam ex Cicerone. Parisiis, apud Franciscum Gryphium, in 4. — Panzer, vol. VIII, p. 181.

1536. L. Ann. et M. Ann. Senecarum Opera, cum castigationibus Fernandi Pinciani. Venetiis, ex officina Io. Augusti a Burgo Franci, fol. — Quae editio textum quidem exhibet ab Erasmo constitutum, sed magnum ei ornamentum accessit ab ingenio et industria Pinciani, qui, quum ex MSS. quos habuit quindecim et eo plures, tum ex felicissima coniectura, immensum macularum numerum eluit in castigationibus.

1537. Erasmi III. L. Annaei Senecae opera et ad dicendi facultatem et ad bene vivendum vtilissima, per Des. Erasm. Roterod. ex fide veterum codicum, tum ex probatis auctoribus, postremo sagaci nonnunquam divinatione, sic emendata, ut ad genuinam lectionem minimum desiderare possis. Adiecta sunt scho-

lia D. Erasmi, et B. Rhenani. Basileae, apud Io. Hervagium, fol.

— Aliam Basileensem sine anni nota in fronte, ab antecedente diversam, memorat Harlesius in Brev. Not. literat. Roman. p. 325 sq. hoc titulo: « Opera L. Ann. Senecae... per Des. Erasmum Roterod. et Matthaeum Fortunatum ex fide veterum codd. tum ex probatis auctoribus, postremo sagaci nonnunquam divinatione sic emendata; ut ad genuinam lectionem nihil desiderare possis. Adiecta sunt scholia Des. Erasmi in bonam partem operis, B. Rhenani in ludum de Morte Claudii Caesaris, Rod. Agricolae in Declam. aliquot commentarioli, Fernandi Pinciani castigationes in universum opus. Basileae, fol. »

1540. L. Ann. Senecae Naturalium Quaestionum libri septem, a Matthaeo Fortunato, Erasmo, et Lodoico Strebaeo diligentissime recogniti, Parisiis, ex offic. Mich. Vascosani, in-4°. — Maitt. tom. III, pag. 314. Hanc editionem curavit Strebaeus, quae praelectionibus suis serviret.

1551. L. Ann. Senecae Ludus in mortem Claudii Caesar. cum scholiis B. Rhenani. Basileae, apud Frobenium, in-8.

1555. L. Ann. Senecae opera quae exstant omnia, cum Des. Erasmi Rot. scholiis B. Rhenani, Rod. Agricola e commentariis, ac Fernand. Pinciani castigationibus. Lugduni, apud Seb. Gryphium, 2 voll. in-8. — Bibl. Emtinch. part. II; p. 336, n. 71.

— L. Ann. Senecae Flores, sive Sententiae insigniores, excerptae per D. Erasmum. Coloniae Agripp. in-8.

1556. De Moribus et de Paupertate libri, cum Comment. Leodegarii a Quercu. Parisiis, in-4.

1557. L. Annaei Senecae Opera quae exstant omnia, Coelii Secundi Curionis vigilantissima cura castigata, et in novam prorsus formam, nimirum propriam et suam, mutata. Basileae, apud Io. Hervagium et Bern. Brand. fol. — Henr. Stephano iudice, Coelius Secundus Curio, castigare professus, multis foedissimis mendis Senecam conspurcavit. Basis est partim Erasmica II, partim Pinciana, ex quibus etiam quaedam annotationes adiectae sunt. In margine variae lectt. et coniecturae reperiuntur. Scripta etiam Senecae rethoris subiecta sunt. Ludus in Claudium hic cum Rhenani, Curionis, et Hadr. Iunii annotationibus apparet.

1567. L. Ann. Seneca de Brevitate vitae. Parisiis, apud viduam P. Attaignant, in-4. — Maitt. Ind. pag. 239.

1573. * L. Ann. Senecae philosophi, Stoicorum omnium acutissimi, opera quae exstant omnia, Coelii Secundi Curionis vigilantissima cura castigata, et in novam prorsus faciem, nimirum propriam et suam, mutata: post Herculeos insuper C. S. C. labores, Vincentii Pralli H. opera et studio innumeris in locis emendata ac restituta. Accessit index rerum et verborum copiosus. Basileae, ex offic. Hervagiana, per Eusebium Episcopium, fol. — insunt etiam Senecae rhetoris Controversiarum et Suasoriarum libri.

1576. * L. Ann. Senecae de Clementia libri, cum commentariis Io. Calvini. Genevae, apud Petrum Santandreanum, fol.

1581. * L. Annaei Senecae philosophi Stoicorum

omnium acutissimi Opera quae exstant omnia, etc. post Herculeos insuper C. S. C. labores, Vincentii Pralli H. opera ac studio innumeris in locis emendata et restituta. Accessit Index rerum et verborum copiosissimus, nec non humaniorum literarum studiosis perquam utilis et necessarius. Parisiis, apud Iac. *Du Puys*, fol. — Repetitio ed. Bas. 1573.

1585. L. Annaei Senecae Opera, cum notis M. Antonii Mureti et indice Iulii Roscii Hortini, curante, post Mureti, eodem anno prid. non. iun. defuncti, obitum, Francisco Bencio S. I. Romae, typis Barthol. Gorassii, fol. De qua editione Lipsius in Praef. ad suam Senecae editionem : « Muretus Senecam aut emendatum a se voluit, aut illustratum. Voluit; causa duplici vix fecit: et quia labor eum et instantia in talibus non sequebatur; et quia mors assequuta est, et filum hoc operis praecidit. Bona tamen et laudabilia multa sunt : unum non attollas, immo non toleres; quod fidenter nimis saepe contra libros rescribit, et Senecam non eorum fide, sed suo sensu, facit loquentem. »

1586. Henr. Stephani Proodopoeia ad Senecae lectionem, et Epistolae diorthoticae quorumdam Senecae locorum. (Parisiis) Apud Henr. Stephanum, in-8.

1587. L. Annaei Senecae philosophi et M. Annaei Senecae rhetoris Opera quae exstant omnia, M. Ant. Mureti, F. Pinciani aliorumque studio emendata et notis illustrata (curante Nic. Fabro). Parisiis, apud Iac. *Du Puys*, fol. — Bibl. Emtinck, part. II, pag. 263, n. 94.

1589. **L. Annaei Senecae philosophi Flores, Coloniae Agripp. in-12.**

1590. * L. Ann. Senecae philosophi (et M. Annaei rhetoris) Opera quae exstant omnia, in sex tomos tributa. Novae huic editioni accesserunt, 1. Summaria sive Argumenta; 2. Coniecturarum et variarum lectionum lib. V; 3. Loci communes seu libri aureorum; 4. Nomenclator sive Commentarius selectarum vocum, adagiorum et similium. Auctore Dionysio Gothofredo I. C. Basileae, per Eusebium Episcopium, in-8. — Severum censorem invenit Gothofredus Ian. Gruterum qui in Suspicionum extraordinariarum libro, an. 1591, Wittebergae edito, acerbe eum vellicavit. Cui quum eodem anno respondisset Gothofredus, Gruterus ei opposuit confirmationem suarum Suspicionum. Vid. an. 1591.

— Senecae Epigrammata. Inter Epigrammata vetera, a P. Pithoeo edita, Parisiis 1590, in-12.

1591. Iani Gruteri Suspicionum libri IX, in quibus varia scriptorum loca, praecipue vero Plauti, Apuleii et Senecae philosophi, emendantur et illustrantur. Eiusdem Suspicionum extraordinariarum liber singularis contra Dion. Gothofredum. Eiusd. Confirmatio Suspicionum extraordinariarum contra Dion. Gothofredi coniecturas et varr. lectiones in Senecam. Wittebergae, excud. Zach. Lehmann, in-8. — De his litibus, quae Grutero intercessere cum Gothofredo ita B. Venator in Panegyrico Gruteri; « Hoc certamen inter ipsos certatum vix possis nolle, quin velis, vix velle, quin nolis. Adeo multum excidebat inter disceptandum humanioris doctrinae, adeo multum rursus inhumanioris censurae. Gruterus ipse calorem

illum iuventutis saepe postea delestatus est. Quum enim optimus et doctissimus ille, quem paulo vehementius antea tetigerat, Heidelbergam ipse quoque docendi causa venisset, reconciliatio primum inter ipsos facta est, deinde sequuta propior notitia, et tandem apud Gruterum poenitentia scriptionis. Nam si mihi constitisset, inquiebat, Dionysium virum esse tam bonum, numquam quidquam mihi tanti fuisset, ut contra illum manum tam serio misissem. »

1593. Coloniae, apud Joan. Gymnicum, in-8, cum Dion. Gothofredi coniecturis, variis lectionibus et locis communibus in utrumque Senecam.

AETAS III, GRVTERO-LIPSIANA

1593 — 1830

Post Muretum, a duumviris praestantissimis, Grutero et Lipsio, constituta; quorum curis suas adiunxere Franc. Iuretus, Iac. Dalechampius, Io. Frid. Gronovius, et Frid. Ern. Ruhkopfius.

1593. * L. Annaeus Seneca a M. Antonio Mureto correctus et notis illustratus. Accedunt seorsim Animadversiones, in quibus, praeter omnes passim omnium huius superiorisque aetatis doctorum hominum emendationes interpretationesque, infinita loca supplentur, confirmantur, corriguntur, illustrantur ope MSS. quae in Bibliotheca Elect. Palat. Iani Gruteri opera. Ex typographeio Hieronymi Commelini, fol. — Continet hoc volumen Opera utriusque Senecae, et quidem Philosophi ex recens. et cum notis

Mureti. Animadversiones vero Gruteri, huic editioni iungendae, separato volumine prodierunt anno seq. hoc titulo:

1594. * Iani Gruteri Animadversiones in L. Annaei Senecae Opera: in quibus, praeter omnes passim omnium huius superiorisque aevi doctorum hominum emendationes interpretationesque, quamplurima loca supplentur, confirmantur, corriguntur, illustrantur, ope MSS. quae in Bibliotheca Elec. Palat. His additae Nic. Fabri annotationes ad Senecae patris Controversias et filii Apocolocyntosin. Ex typographeio Hieron. Commelini, fol. — Accuratissimae Gruteri in conferendis MSS. diligentiae textus Senecae, quem nunc habemus, plurimum debet. Sunt autem libri scripti, quorum varietatem in his Animadversionibus exhibuit, numero sex, unus Coloniensis, et Palatini quinque, nomine Pal. 1, 2, 3, 4, et Nazarii ab eo insigniti.

1594—1596. L. Ann. Senecae Epistolae, M. Ant. Mureti notis et emendatt. illustratae. Accedunt nunc primum animadverss. Iani Gruteri studio concinnatae: in quibus, praeter omnes omnium huius superiorisque aetatis doctorum virorum emendationes interpretationesque, infinita loca supplentur confirmantur, etc. (Lugduni.) Sumptibus Io. *le Preux.* 1596. L. Ann. Senecae Operum tomus II, cum emendatt. et notis Mureti, et animadversionibus Gruteri. Ibid. apud eumdem, 1594, in-8. Adiecta sunt opera Senecae rhetoris.

1596. Senecae Epigrammata. Inter Epigrammata et Poëmatia vetera ex bibliotheca et cum emendationibus P. Pithoei. Lugduni 1596, in-8.

1597. L. Ann. Senecae Ἀποκολοκύντωσις. Lutetiae, apud Fed. **Morellum**, in-8. — **Maitt. tom. III, pag.** 826.

1598. L. Ann. Senecae philosophi (et M. Ann. rhetoris) scripta, quae exstant, doctissimorum virorum, praecipue vero Iani Gruteri et Fr. Iureti notis et observationibus aucta, et collatione aliquot veterum codicum multo emendatiora quam antea facta (cura Nic. Fabri). Parisiis, apud Marcum *Orry*, fol. — Praeter notas in titulo indicatas, subiiciuntur in hac ed. annotationes, castigationes et scholia Nic. Fabri, M. Ant. Mureti, Fern. Pinciani, Erasmi Roterod., B. Rhenani, Hard. Iunii et Io. Obsopoei. Textus ad Romanam Mureti editionem expressus est. Bibl. Bunav. tom. I, pag. 337.

1599. Iusti Lipsii Manuductionis ad Stoicam philosophiam libri III. L. Ann. Senecae aliisque scriptoribus illustrandis. — Accedit Ios. Bapt. Bernardi Seminarium philosophiae Aristotelicae et Platon. **Lugduni** 1599, fol. et exstat in Lipsii Opp. tom. V.

1601. L. Ann. Senecae philosophi libelli V. Accedunt Iambi morales aliquot ex Catone. Lugduni Bat. ex offic. Plantin. in-12. — Bibl. Emtinck, part. II, pag. 386, n. 36.

1602. * L. Ann. Senecae philosophi (et M. Ann. rhetoris) scripta, quae exstant: hac postrema editione doctissimorum virorum, praecipue vero Iani Gruteri et Fr. Iureti notis et observationibus aucta, et collatione aliquot veterum codicum multo emendatiora quam antea facta, cum Indicibus certissimis. Parisiis, apud Barthol. Macaeum, fol. — Repetitio ed. 1598.

— L. et M. An. Senecae opp. cum selectis B. Rhenani, etc. Parisiis, ap. Iacob. *Rezé*, 1602.

1603. Flores ex L. Ann. Senecae Operibus selecti. Coloniae Agripp. in-12.

1604. * M. Annaei Senecae rhetoris Suasoriae, Controversiae, Declamationumque Excerpta, ab Andrea Schotto ad veterum exemplarium fidem castigata, Graecis etiam hiatibus expletis, notis curisque secundis explicata; item Annotationibus Io. Petreii, et coniecturis Iusti Lipsii. L. Annaei Senecae M. F. philosophi Opera a M. Antonio Mureto correcta et notis eius illustrata. Accedunt seorsim Animadversiones Iani Gruteri, Nic. Fabri, Franc. Iureti, Florentis Christiani. In quibus, praeter omnes passim omnium huius superiorisque aetatis doctor. hominum emendationes interpretationesque infinita loca supplentur, confirmantur, illustrantur. Adiectae et notae Romanorum veterum (quae veteribus ταχυγράφοις apud Romanos in usu fuerunt), vulgo Senecae et Tironis nomine insignitae, numquam antehac editae. In Bibliopolio Commeliano, fol. — Has notas non mediocri labore ex MSS. eruit, primusque in lucem e Ioan. Trithemii maxime codice emisit Ianus Gruterus, subiectas etiam vasto et luculento Inscriptionum veterum operi, quod circa eadem tempora vulgatum, et an. 1707 perquam nitide cum Gudii Graeviique notis in Belgio recusum est. Hic quaedam notanda. Post Ennium, qui vulgares notas 1100 invenit, auctore Isidoro, siglas istas, quarum mirabili compendio verba dicentis pari celeritate excipere, vel quaevis alia citissime in literas mittere poterant notarii, Tullium Tironem, Ciceronis libertum, primum reperisse narrat Euse-

bius in Chronicis. Hoc liberti sui invento usus Cicero, Catonis Vticensis orationem in Caesarem a notariis excipi iussit, auctore Plutarcho in Catonis vita. Inde forte inductus Trithemius, lib. VI polygraphiae, pag. 599, affirmavit, Ciceronem volumen de notis edidisse, filioque suo inscripsisse. Tironem deinde alii sunt insequuti, in his Aquila libertus Maecenatis, unde Dio, lib. LV, Mecenatem γράμματα πρὸς ταχος sive siglas quasdam primum invenisse refert; et Persanius Philargyrus, ut legere est apud Isidorum Hipsal. lib. I Originum, cap. 21. Confer. Sam. Petitum, Obs. lib. I, cap. 1, pag. 158 seq. Idem Isidorus addit, Senecam, contracto omnium digestoque numero et aucto, ad quinque millia notarum collegisse. At verisimile est, quae Lipsii, lib. I Epist. 27 ad Belgas, est suspicio, Senecam ab Isidoro innui non Philosophum, sed M. Annaeum patrem. Etsi Philosophum malit Bernardus a Mallinkrot, cap. 24, de Natura et Vsu literarum. Inter illas Senecae et Tironis notas exstant etiam *cifrae* sive notae numerorum, quas Arabibus vulgo imputant; sed longe antiquiorem earum usum fuisse ex his ipsis Senecae ac Tironis notis et Boëthii Geometricis observat Is. Vossius, pag. 64 seq. ad Melam. Interiecto tempore, Caecilius Cyprianus, Carthaginiensis Episcopus, notas tachygraphicas vocum Christianorum usibus necessariarum adiecit, ut idem Trithemius narrat; quas licet etiam inter illas a Grutero editas cognoscere. Quamquam non me fugit esse, qui cum Raynaldo putent, illas Cypriano vitiose supponi, et ab editoribus Pamelio, Rigaltio, Ioh. Fello, etc. iure ne inter quisquilias quidem Cypriani admissas esse iudicant. Porro Hygini Poëticon astronomicum talibus siglis scriptum vidisse se testatur P. Bembus in Epist. 8, lib. V, ad Iulium II Pon-

tificem, qua eum hortatur, ut Ciceronianam illam, ut appellat, per notas scribendi rationem restituat. Etiam totum Psalterium eiusmodi notis conceptum inspexit post Trithemium Ios. Scaliger, ut refert Epistola DCXVIII. Tamen a codicibus legum abolendas sanxit Iustinianus Imp. praefatione Digestorum, tit. I, § 13; adde Isidorum Orig. lib. I, cap. 23, et plura de siglis hisce sive notis tradentes, Lipsium Centur. 1, ad Belgas Epist. 27; Iul. Caesarem Bulengerum, lib. IV, de Imperio Romano, cap. 2 et 5; Sam. Petitum, observ. lib. II, cap. 1, pag. 159; et Wowerium Polymath. cap. 5. Iulianum Floridum ad Ausonii Epigramma CXLVI, sive ultimum, p. 80; Hermannum Hugonem De prima scribendi origine, cap. 19; Lambecium, tom. I, Biblioth. Vindob. pag. 18; Boeclerum De rebus sec. IX et X, pag. 346; Bartholin. De libris legendis. Diss. VI, Balthas. Frid. Saltzmannum Diss. II De antiquae scriptionis origine, etc. Ancilla notarum perita memoratur apud Ammianum, XVIII, 3. Nostra aetate simile scribendi compendium apud Anglos excogitarunt Ioannes Willis, Ioannes Wilkius, Ieremias Richard. et Thomas Shelton, qui etiam omnes Novi Instrumenti libros Psalmosque siglis a se repetitis exscriptos publicae luci exposuit. Libellus autem, quo artem suam tradit, inscribitur *Zeiglographia or a new art of Short writing.* Lond. 1672, in-8. Huic adde Tacheographiam Caroli Aloysii Ramsay, quam, Sheltoni, ut apparet, vestigiis insistens, Germanis nostris utendam obtulit, Lips. 1679, in-8. Fundamenta huius artis breviter indicat Wagenselius in Pera librorum iuvenilium, loculamento 2, pag. 50, et in libro Germanice edito de educatione principis adolescentis, qui a studiis literarum abhorret, pag. 44. Notae sive

siglae σημειογράφων (ut vocat Plutarch. in Catonis vita, 770), quae huic editioni adiunctae sunt, et quibus multa a iunioribus addita esse notavit Voss. IV, 2, De vitiis sermonis latini, exstant etiam ad calcem Thesauri Inscriptionum Gruteri, nuper nitide recusi Amst. 1707, fol. Explicationes quasdam illarum siglarum non infeliciter emendavit in codice suo Marquardus Gudius, quas eius observationes in Amstelodamensi editione omissas excerpsit Christoph. Woltereckius, inserique curavit Actis Erud. Lipsiens. tom. V, supplem. pag. 31 sq. Liber Petri Diaconi, monachi Casinensis, qui notas Tironianas ante annos amplius quingentos explicavit ad Conradum Imp., iam typis mandatus fuit antequam Gruterus ipsas proferret in lucem, ut notat Mabillonius De re diplomatica, lib. I, cap. 11, § 18, pag. 52. De tachygraphis vide etiam Cangii Glossar. in *cursores*, *notae*, *siglae*; et Montefalconii Palaeographiam Graecam, lib. V, pag. 351 seq. ubi de siglis Graecorum tachygraphorum; Io. Chuklerium Centur. 1 Facis artium, cap. 93; Guil. Pancirollum Var. lect. lib. I, cap. 30, et de perditor. tit. XIV, atque ibi Henr. Salmuthum; Bernhardi Reinoldi Observatt. ad Io. Merceri conciliatorem iuris civilis, pag. 24 seq. Gaufridus in poëtria nova, vulgata a Polycarpo Leysero in Hist. poëmatum medii aevi, pag. 973.

> Tradit imaginibus peregrinis Tullius artem
> Quam meminisse decet. Sed se docet et sibi soli
> Subtilis subtile suum quasi solus adoret.

Negligentiam excipientium in quaestum notariorum arguit Quintilianus, Inst. Orat. VII, 2. Caeterum praestantissimus vir Salmasius, Epist. pag. 101, illam si-

glarum collectionem, qualis in praesenti exstat, factam esse coniicit ab homine christiano circa tempora Gregorii Magni.

— L. Ann. Senecae phil. necnon M. Ann. rhetoris opera omnia. Accedunt L. Senecae ac P. Syri Mimi Sententiae aureae, auctiores correctioresque studio Iani Gruteri. In bibliopolio Commelin. in-8.

1605. * Lipsii I. L. Ann. Senecae philosophi opera quae exstant omnia, a Iusto Lipsio emendata, et scholiis illustrata. Antverpiae, ex officina Plantiniana, apud Io. Moretum, fol. — In commentario scribendo primus operae pretium fecit Lipsius: neque ille criticam rationem posthabuit, sed textum totum ad optimorum librorum fidem denuo recognovit et emendavit, novi sic exempli auctor.

1607. L. Ann. et M. Ann. Senecarum opera, cum Mureti, Lipsii, Iureti, Gruteri, aliorumque notis et observationibus. Parisiis, fol.

— Ad Lucilium Epistolae. Excudebat Io. Stoer, in-8.

1609. L. Ann. Senecae opera. Lugduni Bat. ex offic. Plantin. Rapheleng. in-12, sine notis.

— L. Ann. Senecae Quare bonis viris mala accidant, quum sit Providentia, liber unus. Rostochii, in-8.

1613. L. Ann. Senecae philos. et M. Ann. Senecae rhetoris quae exstant opera ad veterum exemplarium fidem castigata, ac illustrata commentariis selectioribus et locis communibus ex utroque Seneca factis. Secunda editio, recensita et aucta scholiis Fed. Morelli. Parisiis, ap. Hard. *Perier*, fol.

— L. Ann. et M. Ann. Senecae opera cum casti-

gationibus Andr. Schotti in Senecam rhetorem. Genevae, apud Io. *Vignon*, 2 voll. in-8.

1614. Lipsii II. L. Ann. Senecae opera quae exstant omnia, a Iusto Lipsio emendata, et scholiis illustrata. Editio secunda ab ultima Lipsii manu. Antverpiae, ex. offic. Plantiniana, fol.

— L. Ann. et M. Ann. Senecae opera quae exstant, omnia. Coloniae Allobrog. apud Sam. Crispinum, in-8.

1617. Senecae Epigrammata. Inter Poëtarum latinorum veterum Catalecta, cum comment. Ios. Scaligeri. Lugduni Bat. in-8.

1619. * L. Ann. Senecae philos. et M. Ann. Senecae rhetoris quae exstant opera, ad vett. exemplarium fidem castigata ac illustrata commentariis selectioribus et locis communibus ex utroque Seneca factis. Tertia editio, recensita et aucta scholiis Fed. Morelli. Parisiis, apud Guil. Macaeum, fol. — Conf. an. 1613.

— Amstelodami, apud Io. Iansson, et Lugduni Bat. ap. Barth. a *Blit*, 2 voll. in-8, praemissa Dan. Heinsii oratione de Stoica philosophia, et ad Senecam philosophum additis notis Mureti, Lipsii, Petr. Scriverii, Io. Is. Pontani, et Io. Piscatoris observationum spicilegio, inque Apocolocyntosin notis Rhenani, Nic. Fabri, et Hadr. Iunii; ad rethorem Senecam vero notis Andr. Schotti, et Io. Is. Pontani.

1626. Annaei Senecae, tum rhetoris, tum philosophi, opera omnia, cum Andr. Schotti castigationibus in Senecam rhetorem. Genevae, apud Petr. *Chouet*, 2 voll. in-8. — Repetitio ed. Genevensis 1613.

1627. * L. Ann. Senecae philos. et M. Ann. Senecae

rhetoris quae exstant opera, ad veterum exemplarium fidem nunc recens castigata, cum comment. et notis selectioribus Mureti, Fabri, Iureti, Gothofredi, Florentis Christiani, Erasmi, Lipsii, Gruteri, Schotti, Pinciani, Toletani, Rhenani, Hard. Iunii, Obsopoei, etc. Lutetiae Parisiorum, apud Martinum *L'Asnier*, fol.

— Dan. Heinsii Dissertatio de Senecae Apocolocyntosi, et praesertim de inscriptionis causa. — Post eius orationes, Lugduni Bat. 1627, in-8, pag. 608 sqq.

1628. * L. Ann. Senecae philos. et M. Ann. Senecae Rhetoris opera quae exstant omnia. Cum omnibus Commentariis hactenus editis, ad ordinem et seriem textus literis et numeris praeeuntibus: nunc primum uno contextu et intuitu, summo temporis et inquisitionis compendio, ad calcem cuiusque capitis dispositis. Praeterea hac editione accesserunt D. Gothofredi Notae in utrumque Senecam, in aliis edd. omissae. Nec non eiusdem Loci communes auctiores quam antea. Item Iac. Dalechampii et Th. *de Juges*, Variae lectiones et Notae. Tandem novus Index rerum et verborum accuratissimus: et haec omnia studio, labore, et sumtibus Th. *de Juges*, I. V. D. Aureliae, excudebat Alex. Pernetus, fol.

— * L. Ann. Senecae philos. opera omnia, ex ultima I. Lipsii emendatione: et M. Ann. Senecae rhetoris quae exstant, ex Andr. Schotti recens. Amstelodami, apud Guil. Caesium, in-12.

1632. Lipsii III. L. Ann. Senecae philosophi opera, a Iusto Lipsio emendata et scholiis illustrata. Aucta Liberti Fromondi scholiis ad Quaestiones naturales

et Ludum de morte Claudii Caesaris. Antverpiae, ex offic. Plantin. fol.

1634. L. Annaei Senecae philosophi opera omnia, ex Iusti Lipsii emendatione: et M. Ann. Senecae rhetoris quae exstant, ex Andr. Schotti recensione. Amstelodami, apud Guil. I. Blaeuw. in-12.

1636. * Annaei Senecae, tum Rhetoris, tum Philosophi, opera omnia, ab Andr. Schotto ad veterum exemplarium fidem castigata. Cum indicibus rerum memorabilium. Genevae, ex typographia Petri *Chouet* 2 tom. in-8.

1637. L. Ann. Senecae opera. Parisiis, ap. *Vitray*, 3. voll. in-12.

1640. L. Ann. Senecae philosophi operum tomi tres. Parisiis, sumtibus Seb. *Cramoisy*, in-12.

— L. Ann. Senecae philosophi opera omnia, ex ultima Iusti Lipsii emendatione: et M. Ann. Senecae quae exstant, ex recensione And. Schotti. Lugduni Bat. apud Elzevirios, in-12, 3 voll. quorum secundum et tertium praeferunt annum 1639.

1642. L. Ann. Senecae Flores per Erasmum Roterod. Amstelodami, apud Lud. Elzevirium, in-24.

1643. * L. Ann. Senecae philosophi et M. Ann. Senecae rhetoris opera quae exstant. Venetiis, apud *Baba*, 3 voll. in-12.

1646. * Electa Senecae et Sallustii in usum studiosae iuventutis Batavae. Amstelodami, apud Ioan. Ianssonium, in-24.

1649. * Gronovii I. L. Senecae opera, et M. Ann. Senecae quae exstant. Cum notis Io. Fred. Gronovii, separato volumine excusis, Lugduni Bat. ex officina Elzeviriana, 4. voll. in-12. — Multis in hac editione

MSS. usus est Gronovius, instituti sui rationem exponens in Praef. his verbis lectu dignissimis: « Primum lectiones veteres, quascumque tueri potuimus, bona fide repraesentavimus. Nam quod clamant, libros MSS. provenire ab indoctis librariis, et recepta non facile sollicitanda; nec nos ea tenet superstitio, ut in scriptis codicibus naevos librariorum a vero auctoris corpore discerni nolimus, ac sine delectu, quae in cariosa membrana reperiuntur, approbemus. At ubi duarum lectionum altera vetustae fidaeque manus est tradux, atque sensum efficit, et cum genio auctoris consentit; altera libros impressos obsidet, aut e scriptis minus castis propagata, aut ab editoribus excogitata; utra tandem iudicari debet sincerior? Quin et librorum corruptores non semper stupidi et hebetes fuerunt, saepe argute et eleganter ineptierunt, vitiumque sub sanae cutis colore absconditur. Idque meminisse oportebat illos qui vulgata, ubicumque sensum habent, sine discrimine defendenda esse vociferantur. Post etiam locum coniecturae dedi, quae manifestae erat veritatis, aut ubi alias audaciores et ab antiqua scriptura remotiores invasisse vulgo exploratum habebam. Cur enim mihi hoc negetur, quod tanto tempore in aliis, non dico imperitioribus, certe imparatioribus, quum longe plus antiquitatis etiamnum lateret, toleratum est? In quo si erravi, quis hoc a me exigit, aut quando ego promisi futurum, ut nunquam fallar? An si decem locis ter excidissem, malis tu septies falsa et obscura lectione torqueri, quam tres mihi lapsus et monstrare et condonare? Non puto. » Nonnisi pauca tamen in contextu Lipsiano mutavit vir modestus: plures vero emendationes plausibiles et felices notis

intermiscuit, in quibus passim etiam sensus philosophi egregie illustratur.

1652. Lipsii IV. L. Ann. Senecae opera, quae exstant, omnia, a Iusto Lipsio emendata et scholiis illustrata. Editio quarta, atque ab ultima Lipsii manu: aucta Liberti Fromondi scholiis ad Quaestiones naturales et Ludum de morte Claudi Caes. quibus in hac editione accedunt eiusdem Liberti Fromondi ad Quaestiones naturales excursûs novi. Antverpiae, ex offic. Plantiniana Balth. Moreti, fol. max. — Editio rara et nitida.

1653. * L. Ann. Senecae de Tranquillitate animi, cum notis accuratis Ioan. a *Chokier de Surlet*. Leodii, apud Leonard. Streel, in-8.

1955. De Consolatione ad Helviam matrem, ex rec. Aug. Buchneri. Vitebergae, in-8.

— De morte Claudii Caes. Ludus. Inter Satiras elegantiores praestant. virorum. Lugduni Bat. 1655, in-12, tom. I, pag. 214.

1659. Gronovii II, adhibitis novis subsidiis auctior et emendatior. L. Ann. Senecae Philosophi et M. Ann. Senecae rhetoris quae exstant, cum notis. Io. Fred. Gronovii. Amstelodami, apud Elzevir. 4 voll. in-12.

1663. L. Annaei Senecae Epistolae ex recens. Iusti Lipsii. Francofurti ad Od. in-12.

1665. L. Annaei, et M. Ann. Senecae opera. Genevae, sumptibus Sam. *Chouet*, 2 voll. in-8. — Repetitio ed. Genevensis 1613.

1671. De Tranquillitate animi liber, cum annott. P. Mulleri. Lipsiae, apud Fromann. in-12.

1672. * M. et L. Annaei Senecae opera. Amstelodami, apud Dan. Elzevirium, 3 voll. in-8 mai. Interior

titulus hic est: « L. Annaei Senecae opera, quae exstant, integris Iusti Lipsii, I. Fred. Gronovii, et selectis variorum commentariis illustrata. » Accedunt Liberti Fromondi in Quaestionum naturalium libros et Ἀποκολοκύντωσιν notae et emendationes, t. I et II.

M. Ann. Senecae opera, quae exstant, integris Nic. Fabri, And. Schotti, Io. Fr. Gronovii, et selectis variorum commentariis illustrata, et praeterea indice accuratissimo aucta. Accedunt Io. Schultingii in eumdem notae et emendationes, hactenus ineditae, t. III.

1675. L. Ann. Senecae Philosophi opera, ex Iusti Lipsii et Io. Fred. Gronovii emendatione; et M. Ann. Senecae Rhetoris quae exstant, ex Andr. Schotti recensione. Venetiis, 2 voll. in-12. — Bibl. Emtinck, P. II, pag. 385, n. 35.

— Io. Schefferi Notae in L. Ann. Senecae Apocolocyntosin. In eiusd. Lectionibus Acad. Hamburgi, 1675, in-8, pag. 279 seqq.

1693. De Vita beata. Ex offic. Plantiniana Raphelengii, in-4.

1695. Senecarum opera. Venetiis, 3 voll. in-12. — Repetitio Elzevirianae ultimae, teste Fabricio.

1702. L. Ann. Senecae philosophi opera omnia. Accessit a viris doctis ad Senecam annotatorum delectus (curante Oleario.) Lipsiae, apud Thomam Fritsch. 2 voll. in-8. — Basis est Gronoviana II. Annotationes sunt Lipsii, Gronovii et Fromondi.

1708. L. Ann. Senecae et P. Syri Mimi et aliorum Sententiae singulares, ex codd. auctae et correctae cura Iani Gruteri, atque cum versione Graeca Ios. Scaligeri. Lugduni Bat. in-8.

1711. De Providentia, cum notis Mureti, Lipsii et Io. Fr. Gronovii. Recensuit I. Henr. Acker. Rudolstadii, in-8.

1720. Tres Satyrae Menippeae, L. Ann. Senecae Αποκολοκύντωσις, I. Lipsii Somnium, P. Cunaei Sardi Venales, recensitae et notis perpetuis illustratae (opera Gottl. Cortii.) Lipsiae in-8.

1728. Senecae Rhetoris et Philosophi opera. Patavii, 3 voll. in-8.

1729. De Brevitate vitae, cum versione Italica. Venetiis, in-12. — Vide Versiones Italicas h. a.

1741. L. Ann. Senecae philosophi opera, cum notis selectis. Lipsiae, 2 voll. in-8. Repetitio ed. 1702.

1759. Senecae Epigrammata. In Anthologia veterum Lat. Epigrammatum et Poëmatum, a Petr. Burmanno edita. Amstelodami 1759 et 1773, 2 voll. in-4.

1761. Senecae philosophi selecta opera, latine et gallice. Opera et studio F. X. D. (Denis.) Parisiis, apud *Barbou*, in-12. — Continet tractatum de Brevitate vitae, de Providentia, et novem epistolas, adiectis notis.

1762. L. Ann. Senecae opera philosophica. Halae, sumt. Orphanotrophei, in-12.

1770. * L. Ann. Senecae Philosophi opera omnia. Accessit a viris doctis ad Senecam annotatorum delectus. Editio emendatior. Lipsiae, apud haer. Weidmanni et Reichium, 2 voll. in-8. — Reddit editionem 1702. Scatet vero vitiis et erroribus.

1777. Selecta quaedam ex L. Ann. Senecae operibus, cura Iac. Aixin. Waringtoniae, typis Guil. *Eyres*, in-8.

1780. L. Ann. Senecae Flores, ex operibus illius

selecti. Ad exemplar I. Lipsii et Gronovii accuravit M. F. Schaeferus. Vratrislaviae, in-8.

1782. L. Ann. Senecae Philosophi opera, ad optimas editiones collata. Praemittitur notitia literaria. Studiis Societatis Bipontinae. Biponti, ex typographia Societatis, 4 voll. in-8 mai.

1787. L. Ann. Senecae Ἀποκολοκύντωσις s. Ludus in mortem Claudii Caes. a Fr. Erg. Guasco illustratus. Versellis, in-8.

1790. Senecae philosophi selecta opera, Latine et Gallice. Parisiis, apud *Barbou*, in-12. — Repetitio ed. 1761.

— Apocolokyntosis, cum versione Germanica, notisque literariis, exegeticis atque criticis Car. Gottl. Sontagii. In libro, cui titulus: *Zur Unterhaltung der Freunde den alten Litteratur*, Fasc. II. Rigae 1790, in-8, pag. 69 seqq.

1792. Senecae Epigrammata I, II et IX. Inter Poëtas Lat. minores a Io. Christ. Wernsdorfio editos et illustratos, tom. V, P. III, pag. 1364-1370. Helmstadii 1792, in-8 mai.

1797-1812. * Ruhkopfiana, sex voluminibus absolvenda. L. Ann. Senecae opera omnia quae supersunt. Recognovit et illustravit. Frid. Ernestus Ruhkopf, Director Gymnasii Bielefeldensis. Lipsiae, in libraria Weidmannia, in-8 mai. vol. I, 1797; vol. II, 1800; vol. III, 1805; vol. IV, 1808; vol. V, 1812; vol. VI adhuc desideratur. — Doctissimus editor, potissimum adiutus subsidiis a Grutero (cuius tamen apparatum criticum nonnisi leviter inspexisse videtur), Lipsio et Gronovio adlatis, subinde sua etiam adhibita coniectura, textum emendatiorem reddere studuit. Textui

subiectae breves adnotationes, partim critici, partim exegetici generis. Plerisque Philosophi scriptis praemissa argumenta nova eaque utilissima.

1808. L. Ann. Senecae ad Lucilium iuniorem Epistolae. Curavit annotationemque adiecit F. C. Matthiae. Francofurti, apud *Varrentrapp* et *Wenner*, 2 voll. in-8. — Textum exhibet maximam partem ad editionem Ruhkopfianam expressum. Annotationes vero adhuc exspectantur.

1808-1809. L. Annaei Senecae ad Lucilium Epistolae morales. Ad fidem veterum librorum, in his trium manusc. Argentorat., recognovit, emendavit, notisque criticis illustravit I. Schweighaeuser. Strasb. soc. Bip. 2 voll. in-8 mai. (quidquid in hac editione bonae frugis inest, in novissimam Paris. Editionem, atque hinc in nostram derivatum est, paucis in contextu ad mentem Schweighaeuseri subinde mutatis. Typ.)

Editio omnino critica, ex codicibus potissimum MSS. profecta; quae textum exhibet permultis in locis multo quam antea correctiorem. (Vid. quae praefati sumus in tertio volumine. Typ.)

1817. L. Ann. Senecae Naturalium Quaestionum libri VII, diligenter recogniti, scholarum in usum accommodati a G. D. Koeler. Goet. Vandenhoeck. in-8. mai.

1819. L. Ann. Senecae Natural. Quaest. libri septem. Recognovit, emendavit atque commentario perpetuo illustravit. Goettingae. Vandenhoech, in-8 mai. (Vid. de hac editione quae protulit Bouilletus V. Cl. in praefatiuncula nostra volumini V praefixa. Typ.)

1830. Ed. Vogel, in Catalog. Lipsiano emporii indicatur.

PARS TERTIA.

L. Annaei Senecae versiones.

GALLICAE.

.... s. a. **Les OEuvres de Senecque translatés de latin en françois par maistre Laurens de Premierfait.** A Paris, par Anthoine Verard, fol. Char. goth. — Repetita Parisiis an. 1500.

.... **Senecque des mots dorez des quatre vertus, traduit de latin en francois; dédié au roi Charles VIII par le traducteur de Paul Orose. Paris, par Anthoine Verard, fol.**

.... **Seneque des mots dorés: des quatre vertus cardinales, composé par Cl. de Seissel. Paris, P. Liber pour J. Saint-Denys, in-4. Char. goth.**

1491. **Les Histoires de Paul Orose, traduites en françois. Seneque des mots dorez des quatre vertus en français. Paris, par Anthoine Verard, le xxi jour d'aoust 1491, fol. Char. goth.**

1556. **Les Oeuvres de Sénèque, traduites par Cl. de Seissel, Lyon, fol.**

1561. Les sept Livres de **Sénèque, traitant des Bienfaits, traduits par Sauveur Accaurat. Paris, Estienne Groulleau, in-8.**

1574. Epistolas plerasque **vertit Godofredus de la Chassagne. Rothomagi, in-12. — Repetita ed. Parisiis an. 1582.**

1580. Librum primum de beneficiis vertit **Angelus Capellus. Parisiis, in-12.**

1583. Quelques Épîtres de Sénèque, traduites par le Sr. de Pressac. Paris, Guillaume Chaudière in-8.

1584. Sénèque de la Consolation de la mort. Paris in-8.
1585. ——— de la Colère. Paris, in-8.

1598. Les OEuvres de Sénèque, traduites par Simon Goulard. Paris, fol.

1604. Les OEuvres de Sénèque (philosophe rhéteur,) traduites par Mathieu de Chalvet. Paris, fol. — Recusa ibid. 1607, 1619, 1638 et 1647, fol. et in 4° et Rothomagi 1643, in-4.

1653. Les morales d'Épictète, de Socrate, de Plutarque et de Sénèque: extraits ou traductions de ces auteurs. Au château de Richelieu, Migon, in-8.

1659. Les OEuvres de Sénèque de la traduction de François de Malherbe, continuée par Pierre Du-Ryer. Paris, Ant. de Sommaville, 2 voll. fol. Repetita ibid. 1669. 14 voll. in-12.

1681. Les Épîtres de Sénèque, traduites par Pintrel et revues par de la Fontaine. Paris, 2 voll. in-12.

1685. L'Esprit de Sénèque, ou les plus belles pensées de ce grand philosophe, enseignant l'art de bien vivre, pour servir de guide à conduire nos passions, pratiquer la vertu et fuir le vice. Paris, 2 voll. in-12.

1726. Traduction de l'Apokolokyntosis de Sénèque par l'abbé Esquieu. Dans les *Mém. de Litter. et d'Histoire*, par de Moletz. Paris, 1726, in-8, vol. I.

1748. Traité de la vie heureuse par Sénèque. Postdam, in-12. (Auctore La Mettrie.)

1761. Senecae philosophi selecta opera, latine et gallice. Parisiis, apud Barbou, in-12. — Vid. edd. h. a. Recusa ibid. 1790, in-12.

1765. Senecae Eclogae, avec la traduction de M. de la Beaumelle. Berlin, in-8.

1776. Traité des Bienfaits, traduit du latin de Sénèque, par Dureau de Lamalle. Paris, in-12.

1778. Les OEuvres de Sénèque le philosophe, traduits par M. Lagrange, avec des notes de critique, d'histoire et de littérature. Paris, de Bure, 7 voll. in-12. — Repetita ibid. 1791, 7 voll. in-12, et Caesaroduni 1795, 7 voll. in-8 maj. — OEuvres complètes de Sénèque le philosophe, traduction de la Grange, avec le texte en regard. Paris, Aug. Delalain, 1819, 13 vol. in-12.

1780. Pensées morales, littéraires et philosophiques de Sénèque. Utrecht, 2 voll. in-8.

1792. Morale de Sénèque, extraite de ses oeuvres, par M. N. Paris, in-12. — Continet omnes sententiose ingenioseque dictos locos.

— Traduction de l'Apocolokyntosis de Sénèque, sur la mort de l'empereur Claude, par J. J. Rousseau. Dans la collection complète des OEuvres de Rousseau, Deux-Pont, vol. XIV.

GERMANICAE.

.... Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus. Latine et Theodisce, in-4. s. a. l. et typ. char. goth. — Notitiam huius ed. dedit cl. Placidus Braun in Notitia hist. lit. de libris ab artis typ. inventione usque ad ann. D. impressis etc. Aug. Vindel. 1788, in-8, part. II, p. 67.

1499. Eadem Lipsiae, ap. Melch. Lotter. in-4.

1507. **Eadem Norimbergae, apud Hieron. Hoeltzel, in-4.**

1515. Eadem Lipsiae, in-4.

1536. Sittliche Zuchtbücher des Hochberümpten Philosophi und Lerers Lucii Annei Senece. In welchen leer und underweisung funten wirt, wie sich ein mensch, der tugent gemaess, halten soll, in allem so yhm von Gott (es sey im zeytlichem gut, in gluck oder ungliick) zu stgdt, damit der tugent nichts das mit derselben nit ewig und bestendig ist, für gesetzt werd. Durch Michaël Herr, der freyen künst und artzeney liebhaber, neulich verteutscht. Strassburg, 1536.—in fine ante registrum legitur: « Getrucky. zu Strassburg bep Balthassar Beck, und vollendet am erstend tag des Herbstmonats. Anno 1536, fol. » — Contineetur hac versione libri sequentes: von den wolthaten; von der anrichtung des lebens; von der fürischtigkeyt Gottes; von der armut; von der besserung der taeglichen zufell; vom zorn; von der miltigkeit; von eim seligen leben; von der rug des lebens; von der koërze des lebens; ein trostbüchlin zum Polybio; ein trostbüchlin zu der Martia; ein trostbuch zu seiner mutter Albina; von den vir angel tugenden; von den sitten ein büchlin.

1540. Eadem interpretatio repetita Argentorati, fol.

1545. Eadem ibid fol.

1546. L. A. Senecae Underveysung eines sittlichen ünd erbaren Lebens. Item von den vier Haupttugenden. Valerii Maritalis Carmen was zu eynem vollkommenen gluckseligen Leben gehoert, verteutscht und ausgelegt durch Christophorum Brunonem, beyder Rechten Licentialen. Ingolstad, in-8.

1620. Opera des billig-berümpten und fast Nicht-Unchristlichen weisen Heiden: L. Annaei Senecae. Ietzo auss dem Latein allen Menschen (vornemblich aber denen, die man ietzt ins gemein Christen nennet) zur auffmunterung zu einem mehr-Christlichen als Heydnischen Leben, ins Hocthdentsche übersetzet durch Conradum Fuchsium, Dantisc. Getrucht in Verlag Iohann Carl Unckels zu Franckfurt. Anno 1620, Zwey, Theile in-8.

1642. L. Annaei Senecae schoënes Büchlein von der goëttlichen Providenz, Vorsehung und Regierung oder warumb. frommen Leuten so viel übels begegne, da doch Gott alle Dinge vorsiehet und regieret? Ins Deutsche übergesetzet und mit Theologischen, Politischen, Historischen und andern nützlichen Anmerkungen und Discoursen aus der Schrift, den Patribus und mehrenteils alten bewehrten Authoribus erläutert. Nebenst einer Vorrede, darin erortert wird: was von dem gebrauch und anziehung der heydnischen Scribenten in christlichen Kirchen und Schulen zu halten sey. Durch Iacobum Stolterfothum Lubecensem. Lübech, in-8.

1661. Senecae Flores, des Seneka Weissheit, Lehr und Tugend-Blumen (von Samuel Butscky). Leipzig, Zwei Teile, in-12.

1729. L. Annaeus Seneca von der Goëttlichen Vorsorge, oder warum es rechtschaffenen Leuten übel gehe? Aus dem Lateinischen übersetzt. Nebst einer Rede von der Moëglichkeit bestaëndig vergnügt zu seyn, in der vertrauten deutschen Redner Gesellschaft gehalten von Joh. Friedr. Mayen. Leipzig, in-8.

— **L. Annaeus Seneca von der Standhaftigkeit** eines Weisen, oder dass ein **weiser Mann nicht ge**schmaehet **werden koenne. Aus dem Lateinischen übersetzt. Nebst einer Abhandlung von der Vnüberwindlichkeit eines Weisen, verfertiget von Ioh.** Friedr. Mayen. Leipzig, in-8.

— Apocolocyntosis oder des L. Annaeus Seneca Spottgedichte oder Satyre über den Tod und die Vergoëtterung des Kaysers Claudius, Verdeutschet und erlaëntert durch Friedr. Christoff Nëubur. Leipzig, in-8.

1733. Des vortreflichen Weltweisen L. Annaeus Seneca drey Bücher vom Zorne, aus der lateinischen Sprache in Deutsche übersetzt von Christ. Friedr. Weisen. Dressden und Leipzig, in-8.

173. **L. Annaeus Seneca von der Gemüthsruhe. Vebersetzt von Ioh. Georg. Lottern. — Im ersten** Bande der Schriften der deutschen Gesellschaft. Leipzig, in-8.

1739. Einige Briefe (1-12) L. Annaei Senecae an Lucilium, übersetzt von Ioh. Friedr. May. — In dem dritten Bande der Schriften der deutschen Gesellschaft. Leipzig, 1739, in-8.

1742. Des L. Annaeus Seneca Buch vom glückseligen Leben. Ins Deutsche übersetzt. Danzig, in-8.

1747. L. Annaei Senecae Abhandlung von der Kürze des Lebens und Trostschrift an Marcien. Aus dem Lateinischen übersetzt und mit Anmerkungen erlaeutert von Ioh. Michaël Heinze. Hannover und Goëttingen, in-8.

1748. Seneca von der Ruhe des **Weisen**, von einem Vngenannten. In der Belustigung der Ver-

nunft, aus dem Franzoësischen übersetzt. Hamburg, 1748, in-8, p. 141-168.

— Von der Ruhe eines weisen Mannes, übersetzt von Ios. Friedr. May. — Vid. eiusd. Redner, wie er auf die natürlichste und leichteste Art zu bilden sey Leipzig, 1748, in-8.

1750. Des L. Annaeus Seneca Buch vom glückseligen Leben. Ins Deutsche übersetzt. Zweite verbesserte Ausgabe. Danzig, in-8. — Cf. an. 1742.

1752. L. Annaeus Seneca von der goëttlichen Vorsehung, oder warum es frommen Leuten übel gehe, da doch eine Vorsehung sey? Aus dem Lateinischen übersetzt von I. W. S. Lübeck, in-8.

1753. L. Annaeus Senecae zwey Bücher von der Gnade an den Roëm. Kayser Nero Caesar. Aus dem Lateinischen übersetzt von Ioh. Michael Heinze, Hannover, in-8.

— Von der Gnade. Neue deutsche Vebersetzung (vom Grafen Rochus Friedrich zu Lynar). Hamburg, in-8.

1754. Seneca von der Kürze des Lebens und Trostschrift an Marcien. Neue deutsche Vebersetzung (von R. Fr. Graf zu Lynar). Hamburg, in-8.

— Eorumdem libellorum versio Heinziana repetita Hanov. et Goëtting. in-8.

1765 et 66. Die Briefe des Seneka. Aus dem Lateinischen von Ioh. Franz von Palthen. Zwey Theile Leipzig und Rostock, in-8.

1768. Seneca von der Ruhe der Seele an den Serenus. Berlin, in-8.

— Zwanzig Briefe (1, 2, 3, 5, 6, 11, 14, 13, 28,

34, 35, 38, 43-46, 61-63, 67) übersetzt von Heinze. — In Stockhausens Sammlung vermischter Briefe Helmst. 1768, in-8.

1783. Seneka von der Vorsehung, und von der Gemüthsruhe, it. Sechs Briefe (13, 31, 39, 41, 105, 123) übersetzt von Nüscheler. — Vid. Nüschelers Seneka der Sittenlehrer nach dem Charakter seines Lebens und seiner Schreibbart entworfen. Zûrich, 1783, in-8.

— Von F. L. Ephen (verus auctor Hanker) Dessau; sec. edit. Leipzig, 1794, Graeff.

— Briefe des L. Ann. Seneka, übersetzt, von Albrecht, Christoph Kayser. Dessau, in-8. — Quae interpretatio quum emtores non invenisset, mutato titulo, additisque quibusdam aliis, denuo prodiit Ratisbonae, 1788, ubi vid.

1785. Seneca's zwoëlfter Brief über das Alter. *Item* acht und achtzigster Brief. Nebst Anmerkungen von Mich. Engel. — Leguntur in eiusd. Magazin für Phil. und schoëne Litt. Leipzig, 1785, in-8.

1786. Probe einer Vebersetzung von Seneca's physikalischen Vntersuchungen von I. H. A. Schulze. Goëttingen, in-4.

1788. Briefe des L. Ann. Seneka, aus dem Lateinischen übersetzt, und mit den über diese Verdeutschung erschienenen Vrtheilen und einer neuen Vorrede herausgegeben von Albrecht Christop. Kayser. Regensburg, in-8. — Non omnes, sed XXVI tantum Senecae epistolae in hoc libro exhibentur, n. 1-3, 5-7, 10-12, 14, 16, 20, 23, 25, 28, 29, 34, 35, 37-39, 41-45, 47, 50, 52, 59, 61-63, 67, 71, 73, 76, 88-90, 99, 103, 107, 114, 115, 121. Conf. ann. 1783.

1790. Von der Vorsehung, oder warum es dem Tugendhaften übel gehe da es doch eine Vorsehung geben soll? aus dem Lateinischen des L. Ann. Seneca übersetzt und mit er laëuternden Anmerkungen begleitet von Friedr. Christ. Thormeyer. Halle, in-8.

— Seneka von der Ruhe des Geistes, der Vnerschütterlichkeit des Weisen, und der Vorsehung, mit einer eigenen Abhandlungen über die Zufriedenheit von C. Ph. Conz. Stuttgard, in-8.

— Seneka von der Glückseligkeit, übersetzt und mit Anmerkungen begleitet.—In dem Braunschweigischen Journal, herausgegeben von Trapp. 1790, St. 10.

— Senecae Apocolocyntosis, übersetzt von Carl Gottlob Sonntag, cum textu Lat. Vide supr. edd. h. a.

1791, Seneka über das gluckliche Leben, von der Kürze des Lebens, und von der Musse des Weisen, verteutscht und mit Anmerkungen herausgegeben von C. Ph. Conz. Stuttgard, in 8.

1792. Seneka an Helvia und Marzia, übersetzt und mit Anmerkungen und einer eigenenen Abhandlung über Senekas Leben und sittlichen Karakter begleitet von Carl Philipp Conz. Tübingen, in-8.

1794. L. A. Seneca vom Zorn und von der Gnade. Neu übersetzt und mit Sprache und Sachen erlaëuternden Anmerkungen begleitet. Leipzig, in-8.

— L. A. Seneca's physikalische Vntersuchungen aus dem Lateinischen übersetyt und Sachen erlaeuternden Anmerkungen begleitet. Leipzig, in-8.

— L. Ann. Seneca's physikalische Untersuchun-

gen aus dem Lateinischen übersetzt und mit Anmerkungen versehen von Friedr. Ernst Ruhkopf. Leipzig, 1794.

1796. Saëmmtliche Werke des L. A. Seneca. Vebersetzt, und mit Vorerinnerungen und historisch-critisch-philosophischen Anmerkungen begleitet, wie auch mit einer Einleitung über Seneca's Leben, Charakter, Schriften, Schreibart, etc. versehen von Ion. Friedr. Schilke. Halle und Leipzig, in-8.

1797. L. Ann. Seneca von den Wohlthaten, nach der Ausgabe des Lipsius und Gronovius ins Deutsche übersetzt und mit Anmerkungen versehen von I. A. Schmidt, Leipzig, b. Schwickert, in-8.

— L. Ann. Seneca über die Rürze des menschlichen Lebens mit Erlaeuterungen (von F. Franke). Berlin, Franke, in-8. mai.

1798. Des L. Ann. Seneca Vergoëtterung des Kaysers Claudius, nebst den dahin gehoërenden Stellen aus des Sprüchwoërten des Erasmus, übersetzt von Adolf Groëninger. Munster, in-8.

1789 et 1802. L. Ann. Seneca. Herausgegeben von Io. Göorg. Car. Klotzsch. Wittemb. 1799-1800, 2 vol.

1806. Seneka Trostschreiben an Polybius, nebst einigen seiner interessantesten Briefe an Lucilius, übersetzt und mit Anmerkungen begleitet von. I. W. Olshausen. Altona, b. Hammerich, in-8.

1811. L. Ann. Senecae Saemmtliche Briefe: übersetzt. mit erklaer. Anmerkungen begleitet (von Detlev I. Wilh. Olshausen), 2 vol. Riel. Academ. libr. in-8 mai.

1813. Seneca's zwei Briefe (cxix et lxxxi) übersetzt und erlaeutert von Dr E. G. W. Lehmann. Halberstadt. in *Bureau für literatur und Kunst*. in-8.

1816. L. Ann. Seneca üb. das verhaeltniss der wissenschaftlichen Bildung zur sittlichen, oder dessen 88 Brief, übersetzt und erlaeut., von Dr C. G. W. Lehmann, Guedlinburgi, ap. Basse, in-8.

ANGLICAE.

1546. A frutefull worke of Lucius Anneus Seneca named the forme and rule of honest lyvynge, both in the Latin tongue and in the Englishe, lately translated byRobert Whyttynton, poët laureate, and now newlye emprinted. — Imprinted at London at the signe ohe George by Wyllyam Myddylton. M. CCCCC. XLVI. The xxi daye of Inlye, in-4.

1547. A frutefull worke of Lucius Anneus Seneca, caled the Myrrour or Glasse of Maners and wysedome, both in Lain and in Englyshe lately translated by Robert Whyttynton, poët laureate, and nowe newely imprynted. London, printed by William Middleton, in-8.

— L. Ann. Senecae ad Gallionem de Remediis fortuitorum. The remedyes agaynst all casuall chaunces. Dialogus inter sensum et rationem. A Dialogue betwene Sensualyte and Reason. Mately translated out of Latyn into Englyshe by Robert Whyttynton, and nowe newely imprynted. London, printed, by William Middleton, in-8.

1578. The woorhe of the excelleut Philosopher

Lucius Annaeus Seneca concerning Benefyting, that is to say the dooing, receyving, and requyting of good Turnes. Translated out of Latin by Arthur Golding. Imprinted at London by Iohn Day, in-4.

1614. The Worffs both. moral and natural of Lucius Annaeus Seneca done into English by Thomas Lodge. London, fol.

1620. Eadem recusa Londini, fol.

1632. Eadem Londini, fol.
1635. Seneca's Booke of Consolation to Marcia, translated into English Verse. London, in-4.

1648. Seneca's Answer to Lucilius Query, why good men suffer misfortunes, seeing there is a divine providence? written originally in Latin prose, and translated into English verse by Edward Sherburne. London, in-8.

1663. L. Ann. Seneca on the Shortness of Live to Paulinus, translated into an English poëm. London, in-4.

1678. Seneca's Morals by way of Abstract. To which is added A Discourse under the Title of an After-Thought. By Sir Roger l'Estrange. London, in-8. — Repetita ibid. an. 1682, 1685, 1688, 1693, 1699, 1702, 1705. 1718, 1720, 1729, 1735, 1746, 1755, et Edinburgi, 1774, in-8.

1685. Something of Horace and Seneca paraphased by Francis Willis, In the Miscellany Poëms and Translations by Oxford Heands. London, 1685, in-8.

1739. Twelve moral Epistles of Seneca. Translated by a Gentleman of Christ Church, Oxon. Printed for C. Rivington, in-8.

1745. The Morals of Seneca, translated into English by Mr. Bennet. London, in-8.

1786. The Epistles of L. Ann. Seneca, with large Annotations, wherein particulary the Thenets of the ancient Philosophers are contrasted with the divin Precepts of the Gospel, with regard to the moral Duties of Mankind. In two volumes. By Thomas Morell. London. Robinsons. in-4.

1798. Epistole of Seneca on the Treatment of Servants his facetious Remarks on the gradual Approach of old Age, in the Reveries of Solitude: consisting of Essays in Prose, a new Translation of the Muscipula, and original Pieces in verse. By the editor of Columella Eugenius, etc. London, in 8.

ITALICAE.

1494. Pistole del moralissimo Seneca nuovamente fatte volgare. In fine: « Finiscono le moralissime Pistole di Lucio Anneo Seneca a Lucillo. Impresse nella inclita Citta di Venetia negli anni della humana restauratione 1494, a dì xiv di Aprile, nel felicissimo Principato del Serenissimo Agostino Barbadico: per industria di Sebastian Manilio Romano: el quale insiemi con li providi huomini Stephano e Bernardino Dinali Fratelli per comune spesa havendo impressa la sopra ditta opera, etc. » fol.

1546. Il Libretto aureo et santo, degno da ciaschuno essere mandato a memoria, di Seneca scritto a Galione,

della (sic) remedii casuali: in Dialogo tra il Senso e la Ragione. — Legitur in calce « De' Proverbii di Messer Antonio Cornazano in Facetie, etc. » In Vinegia, 1546, in-8.

1549. L'Epistole di Seneca. Ridotte nella lingua toscana per il Doni. In Vinegia 1549. In fine: « In Vinegia 1548, per Aurelio Pincio » in-8. — Novam quidem interpretationem promittit titulus; sed Donus refingit tantum et correxit Seb. Manilii versionem, dissimulato auctoris nomine; unde plagii suspicionem non effugit.

1554. Seneca de Benefizii tradotto in volgar Fiorentino da Messer Benedetto Varchi. In Firenza 1554. In fine: « Stampati in Fiorenza per Lorenzo Torentino, Stampator Ducale, del mese di settembre l'anno 1554, in-4.

1558. La Lettera LVIII di Seneca tradotta dal magnifico M. Luigi Cornaro Nob. Veneziano. — Inserta libro inscripto: « Della Vita sobria. » In Padova, 1558, in-4.

1561. Seneca de Benefizii tradotto in volgar Fiorentino da messer Benedetto Varchi. In Vinegia per il Giolito, in-12.

1563. Eadem, ibid. apud eumdem, in-12.

1564. Eadem, ibid. apud eumdem, in-12.

1565. Seneca de Benefici tradotto in volgar Fiorentino da M. Benedetto Varchi. Di nuovo corretto, et ristampato. In Vinegia, appresso Gabriel Giolito de' Ferrari, in-12.

1569. Di Lucio Anneo Seneca dell'Ira Libri tre. Tradotti in lingua Toscana et con molte annotationi

dichiarate da Francesco Serdonati Fiorentino. In Padoa, per Lorenzo Pasquati, in-4.

1574. Seneca de' Benefizii tradotto da M. Benedetto Varchi. Di nuovo ristampato con la Vita dell'Autore. In Fiorenza, nella Stamparia dei Giunti, in-8.

1584. Eadem. In Firenze, in-4.

1606. Di Lucio Anneo Seneca dell'Ira Libri tre. Tradotti, etc. (ut in ed. 1569) da Francesco Serdonati. Aggiuntovi quel che desso Seneca scrive S. Geronimo, et altre Epistole di S. Paolo a Seneca, e di Seneca a S. Paolo per Giacomo Spolaro Genovese. In Genova appresso Giuseppe Pavoni, in-8.

1611. L'Epistole di Seneca tradotte in lingua Toscana per Anton' Francesco Doni Fiorentino. Et hora di nuovo con ogni diligenza corrette, et ridotte alla sua vera Lettione, secondo le Latine ultimamente stampate. In Milano appresso Gio. Battista Bidelli, Compagno dell' herede di Pietro Martire Locarni, in-8. — Conf. an. 1549.

1655. Seneca del modo di dare, ricevere, e rendere i Beneficii Parafrasi del Marchese D. Giovambattista Manzini alla Santità di N. S. Papa Alessandro Settimo. In Bologna, per Giacomo Monti, in-4.

1659. Seneca dell' Ira, tradotto da Santi Conti della Rocca Contrada a Carlo Emanuello II Duca di Savoia. Roma, in-8.

1664. Seneca della Clemenza al Effio e Effio il Sig. Cardinale Chigi Nipote di S. Santità e suo Legato in Francia presentato dal conte Caprara. Lione, per Pietro Guglielmino, in-12.

— Seneca della Brevità della Vita, Parafrasi del Co.

Alberto Caprara. In Bologna, per Giacomo Monti, in-12.

1666. Seneca della Colera, Parafrase del Co. Alberto Caprara. In Bologna, per l'Herede del Benacci, in-12.

1677. Le lettere di Seneca. Trasportate dal Latino da Angelo Nicolosi, Segretario dell' Eccelso Consiglio di Dieci. In Venetia, presso Gio. Paolo Cattani, in-4.

1681. Seneca del modo di dare, etc. (ut in ed. 1655.) Parafrasi del Marchese D. Giovanbattista Manzini. Al molto Rev. Padre Gio. Angelico Ricci Predicatore generale, etc. Bologna, per Gio. Reccaldini, ad instanza di Pietro Botelli, in-4. — Eadem editio cum superiore ann. 1655 mutatis tantum duabus primis, et sex posterioribus foliis, solita librariorum fraude.

1682. Seneca de Beneficii, trasportato dal Latino da Angelo Nicolosi. In Venetia, appresso Giovanni Cagnolini, in-12.

1695. Le Lettere di Seneca, trasportate da Angelo Nicolosi. Terza impressione. Divise in quattro tomi. In Venetia, presso Girolamo Albrizzi, in-12.

1699. Lettere consolatorie di Seneca ad Helvia, a Polibio,, et a Marcia. Trasportate dal Latino da Angelo Nicolosi. In Venetia, presso Girolamo Albrizzi, in-12.

1700. Seneca dell'Ira, trasportato dal Latino da Angelo Nicolosi. In Venezia, per Girolamo Albrizzi, in-12.

1703. Le Lettere di Seneca, trasportate dal Latino da Angelo Nicolosi. Divise in quattro tomi. Quarta impressione. In Venezia, presso Lorenzo Baseggio, in-12.

1707. **Eadem.** In Ceneda, per Mattio Nanin Cagnan. 4 voll. in-12.

1708. Eadem, ibid. apud eumdem, 4 voll. in-12.

1711. Eadem. Terza (sic) impressione. In Venetia, presso Girolamo Albrizzi, 4 voll. in 12. — Conf. an. 1695.

1717. Volgarizzamento delle Pistole di Seneca, e del Trattato della Providenza di Dio. In Firenze, nella Stamperia di S. A. R. M. Gio. Per Gaëtano Tartini, e Santi Franchi, in-4.

1728. Seneca de' Beneficii tradotto da M. Benedetto Varchi. Con Annotazioni in margine, e Tavola delle cose più segnalate. Aggiuntovi la Vita dell'Autore e gli Argomenti de' Libri. In Venezia, appresso Francesco Piacentini, in-8.

1729. Riflessioni sopra il Trattato di Seneca della brevità della Vita, nelle quali si scorge l'uso che si ha da fare degli Scritti de' Filosofi Gentili. (In volumine III de' Saggi di Morale del S. di Chantaresme (M. *Nicole*) trasportati dal Francese dal Padre Alessandro Pompeo Berti. Venezia, in-12. Praemissum habet textum latinum cum versione italica.

HISPANICAE.

1482. Los Proverbios de Seneca, é el libro que compuso que intitula las Costumbres é Fechos. En Zamora, fol. min.

1491. Las Obras de Seneca. In fine: «Aqui se ascaban las obras de Seneca. Imprimadas en la muy noble et muy leal cibdad de Sevilla por Meynardo Ungut Alimano et Stanislao Polono: companneros en el anno de nascimiento del Senor Mill quatrocientos et no-

vanta et uno annos: a veinte et ocho dias del mes de Mayo », fol. min. Char. goth.

1495. Proverbios de Seneca. In fine: « Acqui se ascaban los Proverbios de Seneca con la glosa: acabados en la muy noble et muy leal cibdad de Sevilla. Imprimidos por Meynardo Ungut Aleman et Stanislao Polono companneros a XXII dias del mes de Octubre anno del Sennor de mill et quatrocentos et noventa et cinco annos » fol.

1496. Las Epistolas de Seneca, con una Introduction de philosophia moral, por Fern. Perez de Gusman. En Zaragoza, fol.

1500. Los Proverbios de Seneca con la glossa. In fine: « Acabados en la muy noble ciddad de Toledo, imprimidos por miestro Pedro Hagenbac Alleman a dies del mes de Febrero anno de nuestro Salvador de mil et quinientos annos » in-4.

1529. Epistolas de Seneca en Romance: neuvamente impressas y corregidas y emendadas. In fine: « Fueron impressas... En la universidad d'Alcala de Henares en casa de Miguel de Eguia a XV d'Enero. 1529 annos » fol.

1530. Los cinco libros de Seneca en Romance. Agora nuovamente impresso: corregido y emendado. In fine: « Fue impresso este libro en la insigne universidad de Alcala de Henares: en casa de Miguel de Eguia. Anno del Senor de mil e quinientos e treynta annos. Anchose a veynte y ocho dias del mes de Enero, » fol.

1535. Proverbios de Seneca. « Impressos en Sevilla por Juan Cromberger. A. V. Dias de noviembre. Anno de nuestro Salvador de mil y quinientos 35, » fol.

1551. Seneca de la vida auventurada. Anvers, in-8.
1552. Senecae Proverbios y Sententias. Anvers, in-8.

BELGICAE

1562. Lucius Annaeus Seneca van de weldaden, vertaalt duer Dierick Coornhert. tot. Haërlem, in-8.

1631. L. Ann. Seneca van t' falig, ende tegens 't valsch beklag over 't kort leven, uyt t' latyn vertaalt door D. M. (Daniel Mostert.) t' Amst. in-12.

1644. Lucius Ann. Seneca van de weldaden, uyt t' latyn vertaalt door D. V. Koornhart. t' Amst. in-12.

1654. Alle de Brieven van L. Annaeus Seneka aan Lucilius geschreven, vertaalt door J. H. Glazemaker. t' Amst. in-8.

DANICAE.

1658. Danice lucem vidit Seneca Sorae, fol. auctore Brigitta Trottia, femina erudita, de qua vide Albertum Tura in Gynnaeceo Daniae literato, pag. 116 seq. Diem obiit Sorae an. 1662.

1801. L. Annaeus Seneca's mindre moralske Afhandlinger af det Latinske oversatte og med enkelte Anmaerkninger oplyse taf Christian Gorm Limkilde. Odensee.

SUECICA.

1791. En lycklig Lefnad af Seneca. Westeras, in-8.

HUNGARICA.

Libros de Consolatione, de Brevitate vitae, et de Providentia, in linguam Hungaricam vertit Iosephus Boda. Vid. die Allgemeine Literatur-Zeitung, an. 1809, pag. 607.

PARS QUARTA.

Libri et loci qui ad L. Annaeum Senecam spectant.

A. BIOGRAPHICA.

Iustus Lipsius, De Senecae vita et scriptis; quod opus nos primo volumini huiusce nostrae editionis praemisimus.

Anonymi galli opusculum, La Vie de Sénèque, Paris, 1776 (laudatum a Cl. V. Diderot, Essai, § 103, not.).

Erasmi vel anonymi Vita Senecae, Erasmianae editioni praefixa.

Anonymi altius Vita Senecae, a Koelero laudata (cf. Passch, Intr. in rem liter. mor. vet. cap. III, part. 16, p. 642.) Forte Erasmianae opellae repraesentatio est.

Delrio, L. A. Senecae Vita, in edit. Senecae Tragici, in-8.

Rosmini, Vita di Lucio Anneo Seneca, Roveredo, 1715, in-8.

Diderot, Essai sur les règnes de Claude et de Néron (sexcenties laudatur in notis, excursibus, etc.)

Vernier, Abrégé analytique de la vie et des oeuvres de Sénèque, Paris, Testu, 1812.

Schweighaeuser, Vita Senecae, praefixa edit. Epistolarum. Testis, *Werner*, de Seneca philosopho, p. 124.

Durosoir, *Art.* Sénèque, dans la *Biographie univ.*

B. DE INGENIO, PHILOSOPHIA, etc. SENECAE.

Montaigne, l. II, c. 32, et passim.

Nicole, Réflexions sur le Traité de la brièveté de la vie dans les Essais de morale, t. II, p. 278, éd. in-18, 1713.

Mallebranche, Rech. de la vérité, l. II, c. 4, part. III, p. 310, t. I de vi Senecae in imaginando, satis copiosus est.

Descartes, in suis *Lettres à une princesse d'Allemagne* (Ep. I. III, IV, V, VI) librum de Vita beata diligenter excussit.

S.-Evremond, Opusc. philos. p. 32, etc.

Shaftesbury, in suis *Charakt.*

Diderot, in opere iam supra laudato.

La Harpe, Cours de Littérature, t. IV, 212, et XIX, 1; ed. Léon Thiessé, 1829.

Villemain, Mélang. sur le Stoïcisme.

Brucker, Gesch. der Philosophie, passim.

Tiraboschi, Storia della Letteratura italiana.

Mém. de Trévoux, ann. 1717, p. 1988.

Gedoyn. Préf. de la trad. de Quintilien.

Journ. des Savants, 1788, oct. p. 451.

Bouhours, Man. de bien penser, dial. III, p. 226.

Le Maistre, Soir. de Pétersb. t. II, 181, 200.

Werner, De Senecae philosoph. Breslau, 1825.

Reihnard (Th. F. G.), De Senecae vita atque scriptis, Ienae, 1817.

Amelot de la Houssaye, Réflexions, Sentences et Maximes morales.

Schieck (H. A.) De causis quib. Zeno et Seneca in philosophia discrepent. Rinteln.

Czalbe, Vindiciae Senecae, in Schmidii Disp. de Seneca eiusque Theologia, in-4.

Aprini, Disp. de Relig. Senecae.

Siberi, Seneca divinis oraculis quodammodo consonans, in-4.

Garat, Fragmentum anecdotum, quod praemittendum fuit Annaeanorum operum editioni: nos repraesentavimus partem opusculi inf. pag. 798, sq.

C. EXCERPTA E SENECA.

(Confer quae iam designata sunt supra in Fabricii Notilia, pag. 26, et versionum Catalogo.)

Sententiae et Proverbia ex Plauto, Seneca et aliis. Paris, 1548.

Erasmus, Sen. Flores, sive Sententiae excerptae, 1547, in-8. Paris.

Hato (P.) Flores utriusque Senecae, ordine alphabetico digesti.

Seneca Christianus, seu Flores Senecae, Augustae, 1782; Posonii, 1803.

Angliviel de la Beaumelle, Pensées de Sénèque, recueillies par A. de la B.; et trad. en français, 2 vol. in-12. Paris, 1765.

— L'Esprit de Sénèque, ou les belles Pensées de ce grand philosophe, 2 vol. in-12. Paris, 1723.

Sablier, Extr. des Épît. de Sénèq. Paris, 1770, 1 vol. in-12.

Weber, Die einzig wahre Philosophie, nachgewiesen in den Wercken des L. Ann. Seneca. Monachii, ap. Lentner, in-8, 1807.

Sub hoc titulo, non satis congruo, exhibet libellus varia Senecae de philosophia cogitata et sententias, sub aliquot capitibus proposita, adiuncto contextu latino. Stylus germanicus est minus emendatus verborumque compositio nonnumquam indecora.

1807. Dr. *Detlev I. Wilhem Olshausen*, Sammlung auserlesener Stellen aus den saemmtlichen philoso-

phischen Schriften, d. ersten Klassen der Gelehrten-Schulen bestimmt, und herausgegeben, u. s. w. Alton. ap. Hammerich, in-8. — Accesserunt ann. seq.

— Eiusd. Erklaer. Anmerkungen zu einer sammlung auserlesener Stellen aus den philosophischen schriften des L. Ann. Seneca. Alton. ap. Hammerich, in 8.

Propter locorum, qui simul rerum tractatarum quodam nexu iunguntur, laudabilem delectum, pariter ac bonas in eosdem annotationes, haec Senecae Chrestomathia superioribus scholarum classibus iisque omnino adolescentulis literarum studiosis, qui ingeniosi et praeclari huius scriptoris delicias primoribus saltem labris gustare velint, maximopere commendanda est.

Est solus textus nitidissime et emendate typis scriptus. In recensendo eo Ruhkopfium maxime secutus est editor, ita ut pluribus in locis ab illius recensione discederet. Interpunctioni in primis rectius constituendae singularem navavit operam, quo variis locis subobscuris lux salutarior affulsit. Nonnumquam suas ipsius coniecturas, quae veri plerumque specie blandiuntur, in textum recepit. Veteribus editionibus, nondum rite collatis, atque aliquot codicibus usus fuisse fertur. Volumen II suppeditabit commentarium in usum maxime praeceptorum. Caeterum loca, in quibus ab aliorum recensione secesserit, indicavit; correctionum causas ac rationes proposuit aliorumque locorum adhuc emendandorum specimina exhibuit, in Programm. « Examinis solemnia in gymnasio Francof. celebranda. Indicit Frid. Chr. Matthiae. Praemittuntur observationes nonnullae in Senecae Epistolas. Francof. 1808, in-4. »

M. Io. Dan; Schulze, L. Ann. Senecae Observationes de natura infantum, puerorum et adolescentum (Programma quod edidit M. I. D. S.), in-4, 1808.

— Eiusdem L. Ann. Senecae Paedagogica (Programma alterum), Luben. in-4, 1809.

Ea loca quae ad liberorum educationem spectant e Senecae libris selegit, atque nexu quodam coniuncta, nulla tamen addita versione, iste liber continet.

Russwurm (*I. W. B.*) Seneca's Furstenspiegel. Deutsch und Lat. Stendal. ap. Frazen, in-8, 1809.

Locos illustres, praecepta principibus salutaria exhibentes, e Senecae scriptis collegit huius libri auctor, et germanicum in sermonem versos cum textu iuxta posito evulgavit.

Fabricius (*I. A.*) Observationes et Coniecturae ad Senecae opera, auct. I. A. Fabricio, cum I. G. Gurlitti Gedanken über die Wirkungen d. sogenannten heidnischen Moral gegen die christliche, in Wiedeburgi philolog. paedagog. Magazin, t. II, p. IV, p. 437, etc.

Rosenmüller (*I. G.*) Lehren der Weisheit nachdem Seneca. Letzte Arbeit des verewigten Dr. Ioh. Georg. Rosenmüller. Leipz. Goeschen, in-4 mai. 1816. Titulus quoque, nec paucis in exemplaribus, sic scriptus invenitur: « Lehren der Weisheit für gebildete Familien, aus dem Seneca frey übersetzt und mit kurzen Anmerkungen begleitet. »

Sunt varia loca praeclara e Senecae scriptis excerpta, germanice versa et sub capitibus proposita. Versio minime ad verbum est facta; saepius enim auctor suas ipsius sententias Senecae intexuit cogitatis. Praemissa est brevis vitae Senecae adumbratio. V. P.

APPENDIX.

Celeberrimus Garat, quum in recudenda versione gall. Senecae totus fuisset, en quae de consilio ipse suo et de auctore typis mandalo, quasi intra carceris muros scripsit, ann. 1794.

DE SENECA

C'est au moment où Robespierre et ses complices avaient couvert la France d'échafauds, au moment où la hache faisait tomber des milliers de têtes au milieu de nos villes, au moment où je voyais mes amis entre les mains des bourreaux, et mon nom sur les tables de proscription, que j'ai fait réimprimer *Les œuvres de Sénèque*. Il ne nous restait plus alors à tous qu'une seule chose à apprendre : *à mourir*. C'est là presque toute la philosophie de Sénèque : il la créa pour le règne de Néron ; elle était plus nécessaire encore sous le règne de Robespierre. Je voulus m'en pénétrer en corrigeant moi-même les épreuves du Sénèque, et multiplier, pour les Français, les exemplaires de ces ouvrages, devenus si utiles dans un malheur si universel.

Ainsi des époques et des sentiments parfaitement analogues ont inspiré, à deux mille ans de distance, le philosophe et son éditeur.

Ce fut aussi dans un siècle livré aux fureurs d'une guerre civile, allumée par les querelles de religion, que Montaigne se passionna pour la philosophie de Sénèque, qu'il mettait si fort au-dessus de celle de Cicéron. Cicéron, en effet, enseigne à

vivre, Sénèque enseigne à mourir; et, dans les guerres civiles, c'est cette dernière leçon qu'on a besoin de recevoir. Montaigne dirait, dans son naïf langage, qu'à ces sanglantes époques il faut désapprendre à vivre, et apprendre à mourir.

Toute cette question de la préférence que les uns donnent à Sénèque, et les autres à Cicéron, dépend peut-être uniquement des circonstances et des dispositions dans lesquelles on les lit l'un et l'autre. Ce n'est pas ici un jugement du goût, c'est un jugement du besoin; au plutôt le besoin, qui n'est le même ni dans tous les temps, ni dans tous les lieux, à mesure qu'il change et varie, soumet le goût à toutes ses variations et à tous ses changements.

Placez-vous dans le fond d'un cachot, étendu sur la paille, sur des pavés de grès, ou sur la terre humide, recevant à peine d'une lucarne assez de lumière pour lire, attendant que Robespierre ou Billaud vous envoient chercher par Samson; et demandez-vous lequel d'un volume de Cicéron ou de Sénèque vous aimeriez le mieux avoir porté avec vous dans ce cachot.

La religion a fait des prières touchantes et sublimes pour les agonisants: Sénèque, pour ainsi dire, a fait une philosophie pour ces longues agonies auxquelles les tyrans condamnent quelquefois les nations.

Ma propre expérience m'a appris combien est différente l'impression que nous recevons de la lecture des œuvres de Sénèque, suivant la différence

des temps et des lieux où l'on les lit : il faut que je raconte ce qui m'est arrivé à cet égard.

La nature, qui m'a fait naître avec une âme ardente, idolâtre de la liberté, et avec une âme sensible, qui ne veut être libre que pour ployer avec gloire et bonheur sous le joug des affections tendres, et des devoirs qui lient chaque homme à toute l'espèce humaine ; la nature avait placé mon berceau chez un peuple qui ne peut ouvrir aucune page de son histoire ancienne sans y trouver des traces non effacées de son éternel amour pour la liberté, et pour les vertus que la liberté enfante. Braves Liégeois vous êtes les descendants de ces fiers Éburons, devant lesquels les aigles romaines, plusieurs fois repoussées, furent plusieurs fois au moment de prendre leur vol vers les cimes des Alpes, d'où on les avait vues fondre avec impétuosité sur toutes les Gaules : et vos âmes ne sont jamais descendues de cette hauteur de l'âme de vos ancêtres, qui étonna la fierté des Romains. Aujourd'hui, comme il y a deux mille ans, vos bannières ne peuvent se déployer sans offrir à tous les regards cette devise sacrée :

Mieux vaut mourir de franche volonté,
Que du pays perdre la liberté.

C'est dans ces paroles, qu'au sortir du berceau mes yeux, en s'ouvrant à la lumière du jour et à celle de la vérité, apprirent à lire : c'est en prêtant une oreille attentive et avide à vos discours, où respiraient tous les sentiments qui agrandissent et qui adoucissent l'humanité, que j'appris à sentir, à

penser, à agir. Je commençai la vie au milieu d'une famille qui me donnait les exemples de toutes les vertus domestiques, et au milieu d'un peuple qui me donnait les exemples de tous les dévouements à la patrie. Sans doute j'ai trop peu profité des uns et des autres : mais telle est l'ineffaçable empreinte des impressions reçues dans les premiers jours de la vie, que jamais je n'ai pu être malheureux en faisant le bien, ni heureux sans le faire. A peine je fus en état de concevoir une pensée, elle fut pour la liberté ; à peine je fus en état d'écrire une ligne, j'écrivis pour défendre sa cause. Mais j'écrivis sous les yeux des despotes qui dominaient encore aux lieux où je reçus la naissance, et il fallut expier ce crime en m'éloignant : un exil volontaire put seul me dérober aux satellites des tyrans ; et, pour sauver mes jours, il fallut m'arracher pour longtemps à tout ce qui en faisait le charme.

Aux lieux où je trouvai un asile, le hasard, qui semblait se conformer à ma situation, fit tomber pour la première fois dans mes mains une édition des œuvres de Sénèque : je les ouvris avec avidité et comme pour les dévorer : mais à peine j'eus lu quelques pages, je sentis mon empressement se ralentir, mon esprit était frappé de l'éclat des pensées et des expressions : j'admirais cette philosophie dont la grandeur consiste à mépriser tout ce que les hommes estiment grand, à braver tout ce qu'ils trouvent terrible, *à passer*, comme le dit Sénèque lui-même, *entre la bonne et la mauvaise fortune, en jetant sur l'une et sur l'autre un regard de dédain.* Cependant j'étais étonné, et je n'étais point touché. En admirant le livre, j'étais tenté de le fermer. Je

ne lisais plus par goût, mais par projet; ma lecture ne tarda pas à devenir un travail. J'éprouvai quelque chose de bien plus extraordinaire : cette morale de Sénèque, si propre à élever l'humanité au-dessus de l'humanité, je sentais que je n'aurais pu l'adopter pour ma morale, sans faire une grande violence à tout ce que je jugeais de meilleur dans les sentiments de mon âme, et peut-être sans m'exposer à des remords. J'avais toute l'énergie de la jeunesse, mais je n'en avais point la présomption; je me laissai entraîner à ma manière de sentir, sans outrager, par aucun jugement précipité, le génie et la gloire de Sénèque. Je ne crus pas que Sénèque eût tort; je ne crus pas avoir tort non plus. Je soupçonnai qu'il manquait ou quelques années à mon âge, ou quelques circonstances à ma situation, pour me rendre aussi sensible qu'il convenait à des beautés et à une morale auxquelles de si grandes âmes et de si beaux génies ont voué, dans tous les siècles, une espèce de culte. Je renvoyai la lecture de Sénèque au règne d'un Néron, si j'étais condamné à le voir.

Hélas! au milieu des persécutions que je souffrais, et de l'exil où j'étais condamné, que j'étais loin de craindre qu'une tyrannie, cent fois plus affreuse encore que celle de tous les tyrans de Rome, fût si près de nous! qu'il m'eût été impossible surtout de croire que bientôt l'espèce humaine allait recevoir plus d'outrages et de plaies, au nom de ces principes de douceur et de bienfaisance proclamés dans l'Europe par les Montesquieu, les Rousseau, les Helvétius et les Beccaria, qu'elle n'en avait reçu sous

les principes du despotisme le plus arbitraire dans ses maximes, le plus farouche dans ses actes !

Nous venons de passer à travers ces scènes désastreuses; et, par une suite d'événements, Liége, ma patrie, a été mêlé à toutes les destinées de la République française ; et moi, de citoyen de Liége, j'étais devenu citoyen de la France. L'époque à laquelle j'avais si éventuellement et si indéfiniment ajourné la lecture des œuvres de Sénèque ne s'est donc que trop tôt et trop réalisée: et combien a été différente l'impression que j'en ai reçue !

La première fois j'avais peine à continuer la lecture: cette dernière fois j'avais peine à m'en détacher. La morale de Sénèque m'avait paru outre nature dans sa hauteur; elle ne me paraissait plus qu'au niveau des circonstances et des besoins. Je lui avais reproché d'attrister la vie: je le bénissais de dépouiller pour moi la mort de toutes ses terreurs. Je l'avais blâmé d'avoir reproduit sous tant de formes les mêmes exhortations au mépris des tyrans, des bourreaux et des supplices; et je compris que, lorsque la nature nous attache à la vie par tant de sensations, pour rompre un pareil attachement, il faut attaquer l'âme par toutes les forces de la pensée armée des plus puissantes et des plus nombreuses expressions. Je ne me sentais pas ému, mais fortifié: Tibère, Néron, et Robespierre, ne se montrèrent plus à moi que placés à la même distance, et, pour ainsi dire, sous ce point de vue général qui, de la contemplation même des plus horribles fléaux, fait naître la lumière, sans faire naître

aucun effroi. La source des larmes que j' avais versées sur les premières victimes se tarit dans mon âme, naturellement trop sensible : mais je ne cessai de pleurer sur tant de morts héroïques, que pour les honorer par un sentiment plus digne d' elles , que lorsque je fus sûr d'en augmenter le nombre par la mienne, si dans une heure ou dans deux j'étais conduit à l'échafaud. L'homme et les empires qu'il élève et qu'il détruit, la vie, et la mort, tout parut à mes yeux sous des aspects entièrement nouveaux : je jugeai de tout comme on imagine quelquefois que pourraient juger des êtres qui parleraient de la vie après l' avoir perdue : j'aurais été un excellent personnage pour les dialogues des morts de Lucien. Passant continuellement de la lecture de Sénèque aux événements qui s'accomplissaient sous mes xeux, et de ces événemens à la lecture de Sénèque, la Conciergerie de Paris et la prison de Socrate, la petite chambre de cette maison d'Utique où Caton se déchira les entrailles, et la Place de la Révolution , tout cela se confondit tellement à mes yeux, que ma mort même je ne la considérais plus comme un événement à venir, mais comme un événement passé dont je lisais l'histoire. Oui, je ne raconte rien qui ne soit rigoureusement exact et vrai : et telle est sur nos âmes la puissance d'un homme de génie pour rompre le cours de nos sensations les plus naturelles, pour faire de nous en bien comme en mal des êtres dans lesquels on a peine à reconnaître les traits universels et permanents de l'espèce humaine !

Mais pourquoi Sénèque a-t-il fait sur moi des im-

pressions si différentes, et lorsque je voulus le lire pour la première fois, dans ma fuite de Liége, et lorsque je l'ai lu à Paris au milieu des bourreaux et des victimes, et dans un temps où il m'aurait été impossible de lire deux pages d'un autre écrivain?

Je crois pouvoir répondre à cette question; je crois encore que ma réponse peut jeter un nouveau jour sur la philosophie de Sénèque, et sur le genre d'utilité qu'on peut en retirer dans la vie sociale.

A la première de ces deux époques de ma vie, j'étais déjà persécuté par les despotes pour la cause de la liberté; je fuyais devant leurs satellites; j'étais proscrit, exilé: mais ces proscriptions mêmes, ces exils des hommes libres prouvaient alors que, si la liberté ne commençait pas à régner sur la terre, elle commençait, au moins, à y parler. Ces violences des tyrans de l'Europe annonçaient leurs inquiétudes, et leurs inquiétudes leur chute. Les espérances que nous avions conçues dans les pensées des hommes de génie étaient intactes et entières; elles étaient toutes devant nous; elles présentaient aux imaginations un peu ardentes et élevées un champ immense de grandeur et de félicité pour tous les peuples capables de reconnaître leurs droits, et dignes de les reconquérir. J'ajouterai que le lieu où je fixai mon exil, était une campagne charmante, sur laquelle la nature semblait se complaire à répandre l'inépuisable variété de toutes ses beautés et de toutes ses richesses; j'ajouterai que l'ami le plus cher à mon cœur, proscrit avec moi et pour la même cause, partageait mon exil, et qu'autour de nous étaient prodigués à

chaque instant, et par toutes les personnes admises dans la confidence de nos persécutions, ces soins si tendres et si touchants que les âmes sensibles ne peuvent pas refuser aux malheureux, et qui font aimer quelquefois aux malheureux jusqu'au sort qui leur attire de si douces consolations.

Dans une situation si propre a resserrer tous les liens qui m'unissaient à tous les hommes, et tous les hommes à moi, comment aurais-je pu goûter une philosophie dont le but est de séparer une âme de tout ce qui n'est pas elle-même ; de faire, de sa propre perfectiou, l'objet unique de tous ses efforts; de lui composer une grandeur, qui l'isole, et des vertus dont le plus haut exercice est d'envisager sa propre mort d'un œil indifférent, et d'un œil sec la mort de tout ce qu'on aime? Ah! mon âme était alors pressée par d'autres besoins, elle avait besoin de pratiquer d'autres vertus! Les pensées naissantes de la liberté m'environnaient des images d'une félicité toute nouvelle pour les hommes, et je ne pouvais pas consentir à devenir indifférent pour ces images qui faisaient tressaillir mon cœur de joie, j'avais besoin de mettre un grand prix au bonheur que la nature et la société peuvent donner aux hommes, j'avais besoin de nourrir mon indignation et ma colère contre les tyrans qui bouleversent tous les principes de la société, qui empoisonnent tous les biens de la nature. Ah! loin de me détacher de tous les hommes, je voulais m'unir à eux par de nouveaux nœuds, par de nouvelles affections, pour marcher tous ensemble à ces grands combats que la liberté allait livrer au despotisme. Ce n'est pas

dans la solitude que se font les révolutions; j'aurais voulu être sans cesse avec les hommes dans les places publiques, pour leur parler; dans les armées, pour combattre avec eux et pour eux sous les drapeaux de la liberté. Cet attrait qui entraîne si puissamment un sexe vers l'autre, j'aimais à le sentir avec plus d'énergie que jamais, parce que j'avais l'espérance de laisser, dans le patrimoine de mes enfants, la liberté comme un de mes acquêts.

Je dus donc rejeter loin de cette époque de ma vie cette philosophie de Sénèque, qui contrastait si entièrement avec elle, qui voulait effacer devant mon imagination cette suite de tableaux enchantés et sublimes que lui traçait l'avenir.

Lorsque je repris Sénèque à Paris, non seulement pour le lire, mais pour le réimprimer, les temps, les choses, mon esprit, mon cœur, l'avenir même, en quelque sorte, étaient bien changés!

Les principes de la liberté sociale introduits rapidement, répandus universellement chez le peuple de l'Europe où les esprits ont le plus d'activité, et les caractères le plus d'ardeur, avaient produit en France la révolution la plus étonnante qui ait jamais changé la face des choses humaines. Ni les hommes, ni les lois, ni les mœurs, ni les fortunes, ni les villes, ni les campagnes, rien n'était resté le même.

Mais, ô éternel sujet d'étonnement et de douleur! dans ces universelles mutations, faites au nom de la liberté pour fonder sur les droits de l'homme toute la puissance sociale, et pour employer toute

la puissance sociale à son bonheur, les droits de l'homme, proclamés par des maximes générales, étaient outragés tous les jours dans des actes publics. La puissance destinée à créer une république surpassait, dans l'espace de quelques mois, les forfaits commis dans tous les siècles par les plus farouches despotes. Les statues de la liberté, plus arrosées du sang de ses adorateurs que de ses ennemis, ne se montraient plus au genre humain que comme ces divinités de Carthage, qui n'avaient pour autels que des bûchers, et pour culte que la mort. Ces promesses des hommes de génie sur la foi desquelles la France s'était engagée dans une entreprise si inouie, n'inspiraient plus qu'une confiance incertaine, et on était tenté d'aller en pleurant sur les tombes des Montesquieu et des Rousseau effacer toutes les épitaphes, pour y graver ces mots: *vous nous avez trompés!* Les fauteurs du despotisme, réjouis de nos calamités, regravaient leurs maximes effacées sur les feuillets de nos fatales expériences, et la cause du genre humain paraissait perdue, parce que celle de la République française était souillée par tous les crimes. Dans cet anéantissement de toutes les espérances sociales, toutes les affections de la nature étaient comme évanouies. Aucun sentiment doux et consolateur ne pouvait pénétrer dans les âmes étouffées, pour ainsi dire, sous le poids des malheurs de tout un peuple. Celui qui aurait voulu jouir des affections attachées aux noms sacrés de père, de fils, d'époux et de frère, anrait comme éprouvé des remords; il n'y avait plus de jouissance et de joie qu'entre ceux qui mouraient

ensemble ; et, pour se permettre un sourire ou une larme qui ne fût pas amère, il fallait avoir entendu l'arrêt de sa mort.

Ah ! dans une pareille situation, dans cette situation où il fallait être prêt à chaque instant à braver ce qu'il y a de plus affreux, et, ce qui est bien plus difficile, à se séparer à jamais de ce qu'on aime le plus, on avait besoin d'une philosophie qui apprend à renoncer à tous les biens avant qu'on vous les arrache, qui vous promène d'avance dans les tombeaux pour vous accoutumer au nouveau domicile que vous allez habiter, qui vous sépare du genre humain, qui ne peut plus rien sur vous, et pour lequel vous ne pouvez plus vous-même ni rien faire, ni rien espérer ; qui vous crée enfin une grandeur et une force personnelle, que les tyrans et les bourreaux pourront briser, mais qu'ils ne pourront faire trembler. Telle est la philosophie de Sénèque ; je ne connais que celle-là qui puisse convenir à l'état d'où nous sommes sortis le neuf thermidor.

Elle était devenue la mienne cette philosophie, et tant qu'elle a été en France le premier besoin de tous, je l'ai gardée. Tant que Robespierre a régné, j'étais prêt à voir couler mon sang ; et aucune puissance sur la terre, aucune violence n'aurait pu faire tomber une larme de mes yeux.

A l'instant où ce règne affreux de Robespierre expira avec lui, le stoïcisme, dont le triple airain environnait et enveloppait, pour ainsi dire, mon cœur l'abandonna ; tous les sentiments de la nature y

rentrèrent, lorsque le tyran qui les avait étouffés ne fut plus ; et ce fut dans ce jour de triomphe et de joie, que toutes les larmes, que je retenais depuis un an, coulèrent à la fois et par torrents sur toutes les victimes que la hache avait frappées sous mes yeux. Je rentrai dans la nature, lorsqu'une grande nation rentrait sous l'empire de la justice; je me permis d'être sensible, lorsqu'il me fut permis d'espérer encore pour la France quelques vertus publiques, et quelque bonheur.

Voilà l'histoire de mes relations avec Sénèque.

Faut-il en conclure que la lecture de ses ouvrages ne convient qu'à des temps de calamités semblables à ceux à travers lesquels nous venons de passer? Hélas! quand il serait vrai, ce ne serait pas une raison d'attacher un moindre prix à ses sublimes productions: les jours de désastres et de malheur ne sont rares ni pour aucun homme ni pour aucun empire, et la tyrannie a peut-être aussi souvent désolé les peuples libres, que le despotisme les peuples d'esclaves! Sous les rois et sous les républiques il peut être trop souvent nécessaire de se créer au fond de son âme un asile sacré et impénétrable, où cette haute philosophie nous sépare de l'univers et presque de la vie; et le genre humain doit un culte d'admiration et de reconnaissance au philosophe qui, seul, peut lui prêter un secours suffisant, lorsqu'au milieu de tous les autres philosophes empressés autour de lui il est obligé de donner le signal de miséricorde.

Il ne faut pas croire, au reste, que Sénèque, qui a prêté un langage si éclatant et si élevé aux

maximes du stoïcisme, ne soit jamais qu'un philosophe stoïcien.

Le génie de Sénèque avait trop de grandeur pour être renfermé dans les maximes de cette secte même qui a tant agrandi la nature humaine.

C' est le propre des sectes comme des partis, d'étendre les passions ou de resserrer les idées : ceux qui se dévouent à une secte, quelle qu'elle soit, sont des esclaves ; ceux mêmes qui en sont les créateurs emprisonnent, en quelque sorte, leur génie dans l'école où ils règnent avec leurs maximes. L'homme, doné véritablement d'un grand esprit, veut exercer sa puissance sur tous, et ne veut avoir d'empire sur personne. La soumission d'une école, les applaudissements d'un théâtre l'humilieraient, s'il était avide de gloire : il est venu au monde, et c'est là qu'il veut parler. Pour lui il y a des vérités qui se lient à celles qui sont déjà découvertes, qui se lieront à celles qui se découvriront : il n'y a point de symbole et de corps de doctrine, parce qu' il est persuadé que nos connaissances seront toujours incomplètes; que leur énoncé est toujours imparfait, et que toutes les générations s'écouleront avant que l'homme ait aperçu et ordonné tous les rapports qui le lient aux choses, et aux êtres au milieu desquels la nature a placé son espèce. Dans cette indépendance, l'esprit reste ouvert à toutes les lumières qui peuvent lui être présentées, et par toutes les sectes de philosophie, et par tous les objets de la nature. Il s'approprie tout, parce que rien ne lui appartient exclusivement, et qu'il n'appartient à rien: semblable à l'espace, où tous les

corps se placent et se meuvent, le génie du vrai philosophe admet toutes les vérités existantes; il ne les reconnait pas à la signature du philosophe qui les publie, mais à l'évidence avec laquelle les vérités lui montrent elles-mêmes la réalité du rapport exact qui les constitue. Il ne demande point si une vérité est d'Aristote, de Zénon ou d'Epicure, mais si elle est de la nature.

C'est le stoïcisme qui a adopté Sénèque, beacoup plus que Sénèque n'a adopté le stoïcisme.

Sénèque a pris aux stoïciens ce qu'ils avaient de bon; il leur a laissé le reste. Il n'en a point pris cette affectation d'austérité, ces longues barbes, ces manteaux déchirés avant le temps, ou salis avant le service, ces privations d'un plaisir honnête qui allument une passion criminelle, toutes ces singularités qui dénoncent à la vanité du monde l'orgueil du philosophe, et toutes ces tortures du corps qui dénaturent et font haïr la philosophie; il n'en a pas pris ce langage dépouillé à dessein de toute grâce et de toute beauté, réduit par art au strict nécessaire pour former une proposition; ces subtilités de la dialectique, bien plus puériles que les ornements les plus recherchés du discours, ces jeux du syllogisme, qui se plaît à former péniblement des nœuds, pour les dénouer bien plus péniblement encore, et qui introduisirent la hideuse scholastique dans les écoles d'antiquité, avant qu'elle devînt l'unique science des écoles ouvertes par les moines dans les universités de l'Europe moderne.

Sénèque rejette également de son style, et les glaces de la dialectique, qui répandent sur les plus

importantes vérités bien plus d'indifférence que d'évidence, et ces flammes d'une éloquence ardente, qui, avant qu'une opinion ait été revêtue d'aucun caractère de la vérité, la font embrasser avec passion aux imaginations échauffées et allumées.

Parmi les lettres de Sénèque, il y en a trois ou quatre où il traite spécialement et de ce stile nu de quelques stoïciens, qui effraie par sa sécheresse, et de cette pompe du discours, que quelques philosophes de l'école de Platon ont empruntée à l'art oratoire: il se moque également, avec beaucoup de grâce, des uns et des autres; il montre, avec une grande supériorité de raison, pourquoi ces deux espèces de langage, quoiqu'elles soient très-opposées, sont également impropres pour atteindre à la verité, pour lui laisser ses beautés naturelles, pour ne pas lui en prêter d'étrangères. Je ne connais rien dans l'antiquité qui approche autant, sans pourtant y arriver, de cette philosophie, si profonde et si lumineuse, avec laquelle quelques philosophes anglais et français ont parlé des langues et de leur influence.

Ce qui caractérise le style de Sénèque, c'est une précision singulière, qui décompose une idée principale dans tous ses accessoires et dans toutes ses nuances, qui donne de l'éclat aux détails qu'elle multiplie, et rend les décisions du jugement plus sûres, en même temps qu'elle ajoute aux richesses de l'imagination.

Il ne tourne pas, comme on l'a dit, autour de la

même idée, mais il la voit, et il la rend avec tous ses entours; ce qui est bien différent.

Sénèque ne tourmente jamais son esprit, mais il tourmente quelquefois celui de ses lecteurs qui en ont moins que lui

Sénèque, il est vrai, s'arrête long-temps sur la même vérité; mais songez qu'il ne veut pas seulement la voir et la présenter, qu'il veut encore la méditer, et vous la faire méditer avec lui. Avec lui, il n'est pas question seulement de savoir ce qu'il faut penser de la mort; il faut se préparer pour le moment où Sylvanus viendra vous dire de la part de Néron: *Mourez*; à demander tranquillement ses tablettes, pour y graver ses dernières volontés; à soutenir le courage de ses amis, en leur disant: *où sont donc ces préceptes de la sagesse dont nous avons tant parlé?* à prendre un poison très-actif, parce que le sang, épuisé par l'âge et par une excessive sobriété, sort avec trop de lenteur des veines, des jambes et des cuisses qu'on s'est ouvertes soi-même: à dicter enfin à plusieurs secrétaires, dans ces derniers moments qu'on presse par le fer et par le poison, des discours dont la perte sera le regret de tous les siècles.

Quand on écrit pour arriver à une telle fin, ce n'est pas pour le goût qui aime à passer rapidement d'une pensée à l'autre qu'on écrit, c'est pour la vertu, qui ne pénètre de toute sa force et de toute son énergie que l'ame reposée, pour ainsi dire, sur l'inépuisable fécondité de ses exhortations: hélas! quand on a aussi quelque goût pour la vertu, ses leçons n'ont pas besoin

d'être si variées pour être toujours douces et puissantes!

Ce qui confond, c'est que dans ses lettres à Lucilius, qui sont au nombre de 124, et qui roulent presque toutes sur un même fonds d'idées, Sénèque ait trouvé le moyen de présenter sous tant de formes différentes, et avec une si prodigieuse diversité d'idées accessoires, les mêmes préceptes sur la vertu, sur la raison, sur l'honnête, sur la vie, et sur la mort. Il n'y a qu'une grande passion qui puisse prêter si constamment des charmes nouveaux aux mêmes objets; et cela seul suffirait pour prouver combien l'amour de Sénèque pour la vertu était sincère et profond......

Sénèque, qui diffère tant des stoïciens par la grace de son esprit et par l'éclat de son style, en diffère encore davantage, peut-être, par la douceur touchante de son caractère, et par les sentiments tendres qui de son âme s'épanchent souvent sous sa plume....

Dans la vieillesse même, Sénèque eut le besoin d'un sentiment qu'on excuse peu dans un philosophe, et qu'un vieillard ne peut sauver du ridicule qu'en le faisant partager à l'objet qui le lui inspire. Le stoïcien aima une jeune femme, et il en fut aimé: espèce de miracle qu'opèrent pourtant quelquefois les graces de l'esprit, la réunion des vertus aimables aux vérités sublimes, et la gloire des talents qui couvre l'idée de la défaillance des années par les idées d'immortalité qu'elle réveille sans cesse. Pauline, qui n'était point condamnée à mort par Néron, voulut que la sentence prononcée contre son mari fût aussi pro-

noncée contre elle: et, lorsqu'on arrêta son sang à son insu, elle conserva sur tous les traits une pâleur qui attesta toujours qu'elle avait perdu une partie de sa vie avec son mari, et qu'elle conservait le reste à regret.

COMPENDIORVM IN SENECAE INDICE OCCVRRENTIVM EXPLICATIO.

Ben. de Beneficiis (in t. II.) — *Br. V.* de Brevitate vitae (t. I.), — *Clem.* de Clementia (t. I.), — *C. Helv.* Consolatio ad Helviam (t. II.), — *C. Marc.* Consol. ad Marciam (t. II.), — *C. Pol.* Cons. ad Polybium (t. II.), — *C. Sap.* de Constantia sapientis (t. I.), — *Exc.* Excerpta e Senecae libris (t. IV.), — *Epigr.* Epigrammata (t. IV.), — *Epist.* Epistolae (t. III e IV.), — *Frag.* Fragmenta (t. IV.), — *Fr. nov.* Fragmenta nova (t. IV.), — *Ir.* de Ira (t. I.), — *Lud.* De morte Claudii Caesar. Ludus (t. II.), — *Ot. sap.* De Otio sapientis (t. I.), — *Prov.* de Providentia (t. II.), — *Q. N.* Quaestiones naturales (t. V.), — *Tr. an.* De Tranquillitate animi (t. I.), — *V. Beat.* De Vita beata (t. I.).

N. B. Numerus romanis signis expressus librum, arabicis vero, caput et paragraphum indicat.

INDEX

RERVM ET VERBORVM PRAECIPVORVM

IN SENECA PHILOSOPHO

OCCVRRENTIVM.

INDEX

RERVM ET VERBORVM

IN L. ANNAEO SENECA

MEMORABILIVM.

Adversa non sunt metuenda, Epist. 13, 1. — pro iis sunt quibus eveniunt, Prov. 3, 4.

Adulandi certamen apud principes et reges, Benef. VI, 30, 3.

Adulatio amicitiae similis, Epist. 45, 5. — perniciosa, Tr. An. 1, 12. — saepe dum blanditur, offendit, Ir. II, 28, 4. — adulationibus minime credendum, Epist. 59, 11.

Adulatores fugiendi, Q. N. IV, Praef. 12. — adulatorum voces excludendae, Epist. 123, 8 sqq. Vide *Assentatio*.

Adulterium Clodii cum Caesaris uxore, Epist. 97, 2. — sponsaliorum genus decentissimum, Benef. I, 9, 4. — adulterii pudor nullus, Benef. III, 16; 2.

Advocare, Clem. I, 9, 8.

Advocatio, Ir. III, 9, 2. — ambitiosior, Ir. I, 16, 13. — petita, Ir. III, 12, 3. — tacita, Ir. 3, 8. — advocationem dare, Tr. An. II, 29; 2; Q. N. VII, 10, 1. — petere, Q. N. I, 16, 12. — postulare, Epist. 22, 9.

Advocatus, Ir. III, 7, 3; Clem. I, 9, 5. — bonae mentis, Epist. 94, 59. — idoneus, Epist. 108, 13. — advocatum ista non quaerunt, Epist. 94, 29. — advocatum non invenit Claudius, Lud. 14, 1. — apparet opus esse advocato, Epist. 94, 52. — quomodo opus est, Epist. 109, 12.

Aeacus, homo iustissimus, Lud. 14, 2. — iussit Claudium Caesarem alea ludere, 14, 3. — Aeaci tribunal, ibid. 14, 4.

Aedificia veterum qualia, Epist. 90, 8 et 9. — aedificiorum lusuria, Epist. 114, 9; 115, 9.

Aedilem metuentia loca, V. Beat. 7, 2. — aedilium officium describitur, Epist. 86, 9.

Aedituus non exorandus, Ep. 41, 1.

Aeger medicinam, non regionem, quaerit, Epist. 104, 18. — aegri infelicitas, Epist. 78, 1, sqq. — aegro assidere, Benef. III, 9, 2. — aegrum maxime reficit amicorum affectus et sermo, Epist. 78, 5. — o infelicem aegrum, ibid. 23. — aegris sana miscere initium morbi, Tr. An. 7, 2.

Aegeum mare, Epist. 89, 19. — in Aegaeo mari insula surrexit, Q. N. II, 26, 3.

Aegialus diligentissimus pater familiae, Epist. 86, 9.

Aegii terrae motus Patris non fuit auditus, Q. N. VI, 25, 4.

Aegritudo in sapientem non cadit, Clem. II, 5, 4.

Aegroti consolatio, Excerpt.

Aegyptus, Q. N. I, Praef. 7; Br. Vit. V, 3. — infida, C. Helv. 9, 7. Nili incremento dilatata fuit, Q. N. VI, 26, 1. — quamvis nunquam tremuisse tradunt, movetur tamen, Q. N. VI, 26, 1. — quando inundetur, Q. N. IV, 2, 1. — Aegypti fertilitas ad mensuram Nili respondet, Q. N. IV, 2, 9 et 10. — praefectus Babillus, ibid. 12. — et avunculus Senecae, C. Helv. 17, 5. — sacerdotes et praefecti stipem et aurea dona in ora Nili iaciunt, Q. N. IV, 2, 8.

Aegyptii Tiberii Caesaris principatu urbe pellebantur, Epist. 108, 22. — alioquin studiosi siderum observatores, nil de cometis tradiderunt, Q. N. VII, 3, 1. — latrones Philetas vocant, Epist. 51, 13. — quot elementa fecerint, et quomodo ea diviserint, Q. N. III, 14, 1.

Aegyptiis (ex) arenis advectae maculae columnarum, Epist. 115, 9.

Aegyptius carnifex, C. Marc. 20, 6. — miles, C. Marc. 14, 2.

Aeneae pietas in parentes, Benef.

B

ratio, III, 14, 1. — erge dominos exempla, III, 22, 2. — reddendorum occasiones observendae, non manu faciendae sunt, VI, 41, 1. — beneficiis gratiam non referre, turpe, III, 1, 1. — vinci an turpe sit, V, 2, 4. — (a) non debet absterrere ingratorum turba, I, 1, 9. — (in) accipiendis quomodo se homines gerere debeant, II, 18, 2; 21, 2. — (in) dantis et accipientis persona conferenda, II, 15, 2. — (in) tribuendi sola accipientis utilitas spectande, IV, 9, 1.

Benignitas, Benef. II, 3, 1; 5, 2.

Berosi, qui Belum interpretatus est, opinio de mundi fine, Q. N. III, 29, 1.

Bestiarius a leone protectus, Ben. II, 19, 1. — bestiariorum ludus, Ep. 70, 17.

Bibentes ieiuni arguuntur, Epist. 122, 6.

Bibere et sudare, cardiaci vita est, Epist. 15, 3.

Bibliotheca Alexandrina quot librorum fuerit, Tr. An. 9, 4. — bibliothecarum ostentatio reprehenditur, ibid.

Bibulus. Vid. *Lucius B.*

Biennium sterile in Aegypto Cleopatrae aevo, Q. N. IV, 15, 2.

Bilis nigra in furioso curanda, Epist. 94, 17. — bilis luridae suffusio, 95, 16 — bilem cur maxime moveat fatigatio, Ir. III, 9, 3.

Bionis argumente modo omnes sacrilegos esse colligentia, modo neminem, Benef. VII, 7, 1. — dictum, Tr. An. 15, 3, — elegans dictum, Tr. An 8, 2.

Blattaria balnea, Epist. 86, 7.

Boccho (a) rege missi leones, Br. Vit. 14, 5.

Boeptia (in) amnes duo gregem inficientes, Q. N. III, 25, 2.

Boletus quid sit, describitur, Q. N. IV, 13, 9. — boleti, Epist. 95, 25. — boleti ardentes, Q. N. IV, 13, 9. — boletis in omnem vitam renuntiatur, 108, 15.

Bonitas Dei, causa mundi faciendi, Epist. 65, 10. — non est, pessimis esse meliorem, 79, 9. — pertinax malos vincit, Benef. VII, 31, 1. — saeva, II, 14, 3. — bonitatis pars magna, velle fieri bonum, Epist. 34, 3.

Bonum in arte musica, Epist. 87, 10. — hominis proprium, 76, 6. — honestum nec intendi, nec remitti potest, 71, 19. — et honestum apud alios diversa sunt, apud Stoicos tantum divisa, 120, 1 sq. — precario dicitur in arboribus et animalibus, 124, 9. — sensibilene sit an intelligibile, 124, 2. — sitne aliquod contra naturam, 66, 35. — sitne omne optabile, 67, 3. — verum unde subeat, 23, 6. — unum est, quod honestum est, caetera falsa bona sunt, 71, 4. — an ex malo nascatur, 87, 18. — labor non est, quid ergo bonum? 31, 3. — est laboris comtemptio, ibid. — summum hominis ex naturae voluntate se gerere, 66, 33. — qui omne honesto circumscripsit, intra se felix est, 74, 1. — nullum sine virtute, 71, 31. — summum est in iudicio et habitu optimae mentis, V. Beat. 9, 2. — nihil est Stoicis quo quis male uti potest, Epist. 120, 2. — Stoicis corpus est, 117, 1. — corpus esse probatur, 106, 5. — bonum omne animal esse ridet Seneca, Epist. 113, 16. — bonum summum quid, V. Beat. 4, 1. — est animi concordia, libertas, sanitas, decor, 9, 3. — est infragilis animi rigor et providentia, ibid. — aliquidne supra, 9, 2. — bonum summum ex-

et Gallia bellum in Vrbem circumegit, Benef. V, 16, 6. — coniunctio cum rep. Clem. 4, 3. — dictum, se neminem nisi armatum occisurum, Benef. V, 16, 6. — luctus ob filiam amissam brevis, C. Marc. 14, 3. — vires fatigatae, Q. N. IV, Praef. 20. — vox, Oderint dum metuant, exagitatur, Ir. I, 16, 26. — eum Caesaris uxore adulterium a Clodio commissum, Epist. 97, 1 et 2. — Caesari Cato oppositus, C. Sap. 1, 3. — Caesarem nasci non debuisse, Q. N. V, 18, 3. — iure caesum pronuntiavit Antonius, Benef. V, 16, 7. — ante veteranus quidam causam quum diceret, Benef. V, 24, 1 sq. — in sua fata immisit Pompeius, Epist. 94, 65. — de Caesare dictitatum, in incerto esse, utrum illum magis nasci reip. profuerit, an non nasci, Q. N. V, 18, 3. — Vid. quoque *Iulius Caesar*.

Caesares quibus fortuna sorores et fratres eripuit, C. Polyb. 36, 4.

C. Cassius tota vita aquam bibit, Epist. 83, 11.

Caius Getulicus. Vid. *Getulicus*.

Caius Gracchus, C. Marc. 16, 2, — primus turbam suam segregare instituit, Benef. VI, 34, 1.

C. Marius ingratus, ad consulatum a caliga perductus, Benef. V, 16, 2. — villas in regione Baiana exstructas iugis montium imposuit, Epist. 52, 11. — unum consulatum accepit, caeteros rapuit, Epist. 94, 66. Vid. *Marius*.

Caius cognatus et hospes meus, Tr. An. 11, 8.

C. Silius cos. desig. Lud. 13, 3.

C. Vetius praetor Marsorum a servo servatus, Benef. III, 23, 4.

Calabriam ventus Iapyx infestat, Q N. V, 17, 14.

Calaminae insulae in Lydia, Q. N. III, 25, 6.

Calamitas, virtutis occasio, Prov. 4, 6. — quod vocabatur? Epist. 110, 3. — calamitatum mollimentum, consuetudo, Tr. An. 10, 2.

Calcar virtutis, Ir. III, 3, 2.

Calcem quid dixerint antiqui, Epist. 108, 32.

Calda suffusa, Epist. 77, 8.

Caldarium (in) Istis specularibus diem non admiserat Scipio, Epist. 86, 9.

Caldum maioribus nostris non videbatur esse, nisi obscurum, Epist. 86, 3.

Caligo mentium inter caetera mortalitatis incommoda, Ir. II, 9, 2.

Calidum nihil absque adiutorio ignis, Epist. 31, 5.

Caliga dimisit, Br. Vit. 17, 14.

Caligula. Vid. *C. Caesar Caligula*.

Calix venenatus transtulit Socratem e carcere in caelum, Epist. 67, 9. — Tiburnus sit an manus concava ad exstinguendam sitim, nihil refert, Epist. 119, 4.

Callimachus citatur, Q. N. IV, 2, 15.

Callisthenes nobili ingenio fuit, et furibundi regis Alexandri impatiens, Q. N. VI, 23, 1. — citatur, ibid. VI, 26, 2. — Callisthenis libri de Helices Burisque submersione, VI, 23, 3.

Callistratus exsul reditum abominatus, si Atheniensibus necessitas exsules restituendi esset, Benef. VI, 37, 1.

Callistus servus quam gratiam domino retulerit, Epist. 47, 7.

Calonibus formosis imposita lectica, Epist. 110, 16.

Callosas manus habet virtus, V. Beat. 7, 2.

Catilina L. Syllae minister, Ir. III, 18, 2. — ingratus, Benef. V, 16, 1. — post Catilinam exsulavit Cicero, V, 17, 1. — Catilinae tres, C. Marc. 20, 7. — inter Catilinas iactatus Cicero, Br. Vit. 5, 5.

Cato aedilis, Epist. 86, 8.

M. Cato Censorius, proavus Catonis, minus quam hic possedit, V. Beat. 21, 2. — canterio vehebatur, hippoperis impositis, ut secum utilia portaret, Epist. 87, 7. — cum feris manus non contulit, C. Sap. 2, 2. — post libertatem non vixit, nec post Catonem libertas, 2, 1. — imperator triumphalis uno caballo contentus erat, et nequidem toto, Epist. 87, 8. — citatur, 122, 2. — eius dictum, Benef. V, 7, 4; Epist. II, 119, 2. — equus ab ipso defrictus, Epist. 87, 9.

M. Cato iunior an modeste philosophatus sit, simul Caesarem et Pompeium lacessens, Epist. 14, 11. — solus fecit aliquas reipublicae partes, 104, 31. — per medias Africae solitudines pedes ducit exercitum, ibid. 33. — sacro pectori purissimas manus admovens, 67, 13. — mortem ferro adactam vicit, 98, 12. — animam sibi manu extraxit, 70, 16. — plebis contumelias perpessus, C. Sap. 2, 4. — Caesarem et Pompeium provocavit, Epist. 104, 33. — certius sapientis viri exemplar quam Vlixes et Hercules, C. Sap. 2, 1. — mortis contemptor et mortis beneficio liber, C. Marc. 25, 1. — deorum alumnus, Prov. 2, 9. — in Clodii iudicio testimonium dixit, Epist. 97, 2. — iniuriam in balneo factam non agnoscere maluit quam ignoscere, C. Sap. 14, 3. — obrutus sputis irritas misit voces, Epist. 14, 12. — infelix vulnera sua animosius quam fecerat retractans, 71, 4. — malivolentiae expositus, V. Beat. 18, 3. — magnam partem gloriae in ferro habet, Epist. 13, 14. — senatu in carcerem ductus, 14, 12. — quadragies sestertium possedit, V. Beat. 21, 2. — repulsae die pila lusit, mortis legit, Epist. 104, 33. — simul Pompeio, Caesari et Crasso oppositus, Vatinio postpositus, C. Sap. 1, 3. — victor, an vincat in Pharsalica acie, nihilne intersit, Epist. 71, 8. — vino laxavit animum fatigatum, Tr. An. 15, 11. — virtutum viva imago, gladio incumbit, 15, 5. — vulnus suum fortiter tulit, 15, 7. — e Cypro civili bello stipendium ferebat, C. Marc. 20, 7. — ut intelligi posset, malis et bonis opus erat, Tr. An. 7, 3. — Catonis constantia in fortunae varietate, Epist. 104, 30. — duo in rebus extremis instrumenta, Platonis liber et gladius, Epist. 24, 6. — verba quum aevum percurreret, 71, 13. — εἰκονισμός, 95, 67. — tota aetas exacta in armis civilibus, 104, 29. — exemplum semper intuendum, 11, 7. — felicitas in morte, Prov. 3, 14. — laus, C. Sap. 2, 1. — mors describitur, et oratio ante mortem, C. Marc. 20, 8; Epist. 24, 6 sq. — praetura et repulsa uno eodem loco habenda, ibid. 71, 11. — pectus transfixum, C. Marc. 22, 2. — repulsa triplex non fuit ignominia, C. Helv. 13, 4. — scissum manu sua vulnus, Epist. 67, 9. — vulnus ultimum ac fortissimum, per quod libertas emisit animam, 95, 72. — Catoni causam agenti in frontem mediam inspuit Lentulus, Ir. III, 38, 2. — dictum, ibid. — Catoni ebrietas obiecta, Tr. An. 15, 15. — fuit repulsa duplex in petitione consulatus et praeturae, C. Helv. 13, 4. — praeturam negavit pop. rom. Benef. V, 17, 2. — excutere morem suum dissi-

milis multitudo potuisset, Epist. 7. 5.

Catonem diu civitas ignoravit, 79, 11. — in libertatem gladius asseruit, 13, 14. — in Catonem ingratus pop. rom. Benef. V, 17, 2. — Catonem sua aetas non intellexit, C.Sap.1,3.— spectare quid habet Iupiter pulchrius, Prov. 2, 6. — narrare quum ad contemnendam mortem ventum fuerit, Epist. 24, 6. — in micca habitaturum putare, etc. 51, 12. — Catone sedente negatur populus permisisse postulare Florales iocos, 97, 7. — (in) mors gloriosa, in Bruto turpis et erubescenda, 82, 11. — (cum) infeste et pertinaciter fortuna egit, 104, 29.

Catones quidam sunt alternis diebus, Epist. 120, 20. — non omne tempus, sed Clodios feret, 97, 9. — repellere, 118, 4. — Catonibus (cum) vivendum, 104, 21.

Catoniana aetas bonorum et malorum ferax, Tr. An. 7, 2.— Catonianum verbum, Epist. 119, 2.— Catoniana praecepta: emas non quod opus est, sed quod necesse est, Epist. 94, 28.

Catuli verba ad iudices Clodianos, Epist. 97, 6.

Catulorum amor feras in venabula impingit, Epist. 74, 21.

Caucasus, Thraciae iuga, etc. Q.N. IV, 2, 19.

Caudex vocatus Appius a plurimarum tabellarum contextis, Br. Vit. 13, 3.

Caudicariae naves quae commeatus per Tiberim subvehunt, Br. Vit. 13, 4.

Causa quotuplex Stoicis, Aristoteli, et Platoni, Epist. 65, 2 sq. — causae bonae conditio quando melior, Benef. III, 7, 4. — aut nimis multae, aut nimis paucae ab Aristotele et Platone ponuntur, Epist. 65, 11 sqq.

— causarum inquisitio, Epist. 95, 65.

Causariae partes in animo nostro sunt, Epist. 68, 6.

Causidicus, Ir. III, 37, 1. — causidici, Lud. 12, 1.

Cautiones vacua habendi simulacra, Benef. VII, 10, 2. — cautionibus prolatis controversiam tollere, Benef. III, 7, 5.

Cavea aeneatoribus cincta, Epist. 84, 10.— ad caveam summam spectantia verba, Tr. An. 11, 6.

Caystrus aestate inundans proximas regiones, Q. N. IV, 2, 19.

Cavillationes, Graecis sophismata, Epist. 111, 1. — cavillationibus persuadere mortem non malum esse, Epist. 82, 7.

Cecropium mel, Epigr. 6, 8.

Celer Asinius, Claudii amicus, Lud. 13, 4.

Cella laxior, Tr. An. 8, 4 et 5.— cellae pauperum, Epist. 18, 5.

Censeo hoc amplius, V. Beat. 3, 2.

Censorium crimen, paucae argenti lamellae, V. Beat. 21, 2.

Census in album mittit, Benef. III, 7, 6. — in censum deferre, Epist. 95, 58.

Centauri habent imaginem, non substantiam, Epist. 58, 12.

Centesimae sanguinolentae, Benef. VII, 10, 4.

Centiceps bellua, Cerberus, Lud. 13, 2.

Centunculo (in) dormire, Epist. 80, 8.

Centurio supplicio praepositus, a Pisone duci iussus, Ir. I, 16, 15. centurio periturorum agmen trahens, Tr. An. 14, 4.— centuriones duos misit Nero Caesar ad investigandum Nili caput, Q. N. VI, 8, 3.

Cerastas (alii *aeratas*) mittere, Benef. VII, 20, 3.

tit, Tr. An. 1, 7. — fingit Gratias Iovis et Eurynomes filias, Benef. I, 3, 9. — librum suum de beneficiis ineptiis replevit, I, 3, 8. — citatur, C. Sap. 17, 1. — Chrysippi viri magni, sed Graeci, acumen saepe retunditur, interdum pungit, non perforat, Benef. I, 4, 1. — distinctio de sapientis αὐταρκείᾳ, Epist. 9, 12 — praeceptum de reddendo beneficio, Benef. II, 25, 2. — similitudo de pilae lusu, II, 17, 3. — discipuli et Cleanthis dissensio de ambulatione, Epist. 113, 18. — lego vivere otioso licet, Ot. Sap. 32, 17. — Chrysippi moderata et honesta suadebant omnes, 22,9. — Chrysippo quid sit servus, Benef. III, 22, 1. —Chrysippum (alii *Crispum*) assidua salutatio ad mortem perducebat, Epist. 56, 3. — cum Chrysippo vivendum, 104, 22.

Cibaria servo dominus praestare debet, Benef. III, 21, 1.

Cibus corporis adiutorium, non est pars, Epist. 88, 21. — cibi opportunitas in aegris, Benef. II, 2, 2. — ciborum copia subtilitas impeditur, Epist. 15, 3.

Cicatrix nisi collata vulneri nunquam placuit, Benef. VI, 26, 2.

Cicatricosam iram sicut furiam nobis repraesentemus, Ir. II, 35, 5.

M. Cicero aetatem suam complorat, Br. Vit. 5, 6.—Atticum quod in buccam venerit, scribere iubet, Epist. 118, 1. — cavillationum verbo pro sophismatibus usus, 111, 1. —citatur, Tr. An. 11, 13. — clientibus suis praebet cervicem, Tr. An. 15, 5. — post Catilinam exsulavit, Benef. V, 17, 1.—gradarius fuit in orando, Epist. 40, 11. — negat se habiturum tempus ut lyricos et dialecticos legat, etsi aetas duplicetur, Epist. 49, 6. — vocis essentiae auctor, 58, 4. — gladiatores nos invisos habere dicit, Tr. An. 11, 3. —Ciceronis calamitates, C. M. 20, 6. — compositio una est; pedem curvat lenta, et sine infamia mollis, Epist. 100, 6.—consulatus non sine causa, sed sine fine laudatus, Br. Vit. 5, 5. — epistolae nomen Attici perire non sinunt, Epist. 21, 4. —ipsa verba ponit Seneca, quia res fidem excedit, 97, 3.— epistolarum argumenta, 118, 2. — flebiles voces in quadam ad Atticum epistola, Br. Vit. 5, 6.—semilibrum se dicit, ibid. — libri ad philosophiam pertinentes, Epist. 100, 8. — libris de Republica philosophus, grammaticus, philologus quomodo legant, Epist. 108, 29. — verbo, Epist. 17, 1. — deridenda carmina, Ir. III, 37, 3. —libri etiam Doti esse possunt, Benef. VII, 6, 1. — exemplum sequuntus est Seneca, Epist. 107, 10. — compositio devexa et molliter detinens, Epist. 114, 15. — urbanitatem quomodo effugerit Vatinius, C. Sap. 17, 3.—diruti penates, bona direpta, Benef. V, 17, 1.—umbra Caecinnam pressit, Q. N. II, 56, 4 et 2. — Ciceronem expellens Clodius, Antonius occidens, Ir. II, 2, 4. — apud Ciceronem omnia desinunt, apud Pollionem cadunt, Epist. 100, 6.

Cicero F. consul propter patrem, Benef. IV, 30, 1.

Cicerones Augusti clementiae debentur, Clem. I, 1, 01.

Ciconum flumen potum saxea reddit viscera, Q. N. IV, 20, 2.

Cicuta magnum Socratem confecit, Epist. 13, 14.

Cimber Tullius, defensor partium Augusti, Ir. III, 30, 3.

Cimbri a Mario caesi, Epist. 94, 66.

similitudo, Q. N. VI, 14, 1 sqq. — potius quam ingenii exercitatio pluribus curae est, Epist. 80, 2 sqq. — temperatura tolli nequit, 11, 4 sq. — tegumenta varia, 90, 14 sqq. — corpori non est serviendum, 14, 1. — nudo frigus est intolerabile, 90, 14. — quantum indulgendum, 8, 4. — de corpore quid fiat, hominem egressurus animus non est sollicitus, 92, 31. — corporum divisio, 102, 6. — corporibus (in) humanis semina divina dispersa sunt, 73, 14.

Corrotundari, Q. N. IV, 3, 4.

Corsica, C. Helv. 6, 4. — Graecia Cyrnus, Epig. 1, 2. — Sardinia brevior, Epig. 1, 3. — porrectior Ilva, ibid. — descriptio, 4 sq. Epig. 2, 1 sq. — Corsicae horridus situs, C. Helv. 8, 1. — in Corsica, Phocide relicta, Graii consederunt, C. Helv. 8, 1. — deductae civium romanorum duae coloniae, 8, 2.

Coruncanium laudabat Cato, V. Beat. 21, 2.

Coruncanum (ad) redeunt nonnulli, Epist. 114, 13.

Corus an recte a quibusdam Argeates dicatur, Q. N. V, 16, 5. — a solstitiali occidente venit, ibid. — Cori violentia vis est, ibid.

Corvini Messalae sententia, Lud. 10, 1.

Corycus mons, Q. N. III, 11, 2.

Cossi urbis praefecti, viri gravis, sed vino mersi, fides in secretis continendis, Epist. 83, 13 — Cosso ebrio multa, non committenda etiam ministris manu scripsit, 83, 14. — ebrio nullum publicum aut privatum secretum elapsum est, ibid.

Cossi te (Cinnam) et Servilii ferent? Clem. I, 9, 8.

Cosura (alii Corsica), C. Helv. 6, 4.

Cothurnati et elati, Epist. 76, 23. — cothurnatis et excalceatis non dicenda verba Publii, 8, 7.

Cothurno, non tantum siparia fortiora dicta, Tr. An. 11, 6.

Cotta Tectus, Lud. 13, 3. — Cottam filium in exsilium sequuta est Rutilia, C. Helv. 16, 6.

Crapulam veterem exhalantibus quantum fastidium sui! Epist. 95, 26.

Crassi F. Magnum vocari vetuit C. Caesar, Lud. 11, 2.

Crassus dives, V. Beat. 21, 2; Ep. 119, 10. — multis nimis cultus et recens, Epist. 114, 13. — Crasso Cato oppositus, Prov. 3, 12. — iactatus Cicero, Br. Vit. 5, 6. — Crassum Parthis avaritia dedit, Q. N. V, 18, 9. — (in) dirae et omina ante cladem, ibid. — de Crasso insolens Parthus sententiam tulit, Epist. 4, 5.

Crassus Magnus a Clodio occisus, Lud. 11, 2. — socer filiae Claudii, 11, 4.

Crastinus sine sollicitudine exspectandus, Epist. 12, 9.

Crates, Stilponis auditor, quid praeceperit adolescentulo secreto ambulanti, Epist. 10, 1.

Credere omnibus, et nulli, utrumque vitium est, Epist. 3, 4.

Crediti nomen quomodo beneficio tribuatur, Benef. IV, 12, 1. — et beneficii diversa conditio, IV, 39, 1.

Creditor beneficii quam pecuniae diligentius quaerendus, Benef. II, 18, 5. — saepe debitori damnatur, VI, 4, 4. — lentus et sapiens quaedam nomina bona fecit, VII, 29, 2. — creditori etiam prodigo pecunia reddenda, VII, 19, 2. — praeter sortem extra ordinem numeratur, Epist. 81, 15.

Credulitas plurimum mali facit, Ir. II, 23, 4.

D

Delos immota credita tremuit, Q. N. VI, 26, 2.

Delphinorum et crocodilorum pugna, Q. N. IV, 2, 12.

Demades an merito damnaverit funeribus necessaria vendentem, indeque lucrum optantem, Benef. VI, 38, 1.

Demaratus Lacedaemonius a Xerxe praemiis allicitur, quia solus verum dixit, Benef. VI, 31, 2.

Demens est qui fidem praestat errori, Benef. VI, 36, 2.

Dementia est fugere, quum retro ire non possis, Epist. 82, 11. — quanta est vereri ne infameris ab infamibus, 91, 19.

Dementiis quid angi futuris, Ep. 74, 33.

Demetrius et Antiochus, Demetrii Syriae regis, liberi, Q. N. VII, 15, 1. — post Demetrii, Syriae regis, mortem effulsit cometes non minor Sole, VII, 15, 1.

Demetrius Cynicus, Q. N. IV, Praef. 7. — vir magnus, Benef. VII, 1, 3. — non virtutis scientiam, sed egestatem professus est, V. Beat. 18, 3. — nudus stramentis incubans, veri testis, non praeceptor, Epist. 20, 8. — eodem loco imperitorum voces habet, quo ventris crepitus, 91, 19. — vitam securam mari mortuo comparat, 67, 14. — Demetrii laus, Benef. VII, 9, 2. — eius dictum, a Caesare ducenta donata reiicientis, ibid. VII, 11, 1. — oratio qua naturae opes repudiat, VII, 8, 2. — praeceptum utraque manu proficienti tenendum, VII, 2, 1. — verba ad quemdam potentem libertinum, Q. N. IV, Praef. 7. — unica de diis querela, Prov. 5, 4. — vox magnifica, Prov. 3, 3. — Demetrium secum circumfert Seneca, et seminudum admiratur, Epist. 60, 2.

Demetrius Pompeianus locupletior Pompeio, Tr. An. 8, 4.

Demetrius Poliorcetes, C. Sap. 5, 3. — Stilponem interrogat, num quid perdidisset urbe capta, C. Sap. 5, 3. — Demetrio quid responderit Stilpon interroganti num quid perdidisset, Epist. 9, 15.

Demochares Parrhesiastes ob procacem linguam appellatus, Ir. III, 23, 1.

Democritus, Br. Vit. 14, 8. — antiquorum omnium subtilissimus, Q. N. VII, 3, 1. — diu furere visus, Epist. 79, 11. — divitias, uti onus bonae mentis, proiecit, Prov. 5, 1. — semper in publico risit, Ir. II, 10, 3. — potius imitandus quam Heraclitus, Tr. An. 15, 2. — Democriti sententia de ratione refractionis in speculis, Q. N. I, 5, 1. — salutare praeceptum, Ir. III, 6, 2. — de populo dictum, Epist. 7, 8. — invenit fornicem, ut lapidum inclinatorum curvatura medio saxo alligaretur, ibid. 90, 32. — quemadmodum ebur molliretur, ibid. — quemadmodum calculus in smaragdum converteretur, ibid. — ratio, Q. N. IV, 9. — praeceptum de tranquillitate vitae, Tr. An. 12, 4. — opinio de ventis, Q. N. V, 2, 1. — opinio de stellis, VII, 3, 1. — sententia de terrae motu, VI, 20, 1. — volumen περὶ εὐθυμίας etc. Tr. An. 2, 3. — Democrito obiectum, quod pecuniam neglexerit, V. Beat. 27, 6. — Democritum qui habent sibi familiarem, morari in officiis, Br. Vit. 14, 8.

Denarius a servo imputatus, Ir. III, 33, 1. — denarium petit Cynicus ab Antigono, Benef. II, 17, 1. —

E

plurimum profuturam desiderat, Ir. II, 18, 3.

Effatum et enuntiatum idem, Ep. 117, 13.

Effectus quibusdam praestandus est, quibusdam pro effectu est, omnia attentasse ut efficerent, Benef. VII, 13, 3. — terrae motuum, Q. N. VI, 21, 3.

Effigere, Ir. II, 31, 7. — rabidos canes, I. 15, 2.

Effocari suis bonis, Br. Vit. 2, 3 et 4.

Effractarius aperta praeterit, Ep. 68, 4.

Effricanda rubigo animorum, Ep. 95, 37.

Egere necessitatis est; nihil necesse sapienti est, Epist. 9, 12.

Egestas et paupertas, Epist. 58, 4. —non obstat philosophiae studio, Ep. 17, 6.

Egestum (ad) venter corpora exhaurit, Q. N. III, 30, 4.

Εγκολπίας ventus, Q. N. V, 8, 1.

Εγκύκλιοι artes nostris liberales vocantur, Epist, 88, 20.

Egnatii Augusto insidiantur, Cl. I, 9, 5.—in Augustum mucro acuebatur, Br. V. 5, 4.

Εἶδος quid Platoni, Epist. 56, 17.

Εἰκονισμοί (alii *iconismos*), Epist. 95, 67.

Eiuratio bonae spei odisse et lacessere virtutem, etc. Vit. B. 26, 5.

Electio vi et metu perit, Benef. II, 18, 6.

Elementum valentissimum aqua, Q. N. III, 13, 1.—elementa mundi, Ep. 117, 24. — elementum est aër, Q. N. III, 12, 2.—elementa rerum sunt quatuor, Q. N. III, 12, 1. — et totidem eorum potestates, Ir. II, 18, 4. — elementorum divisio secundum Aegyptios, Q. N. III, 14. — omnium alterni recursus sunt, III, 10, 3. — aliorum de mutatione in alia Anaxagorae sententia, III, 10, 4. — ad elementa grammaticorum descendere, Epist. 48, 11.

Elementarius senex, Epist. 36, 4 et 5.

Elephantem in genua subsidere et ambulare per funem iubet mimus Aethiops, Epist. 85, 35. — elephantes porcina vox terret, Ir. II, 12, 2. — elephanti cxx ante currum ducti, Br. Vit. 14, 1. — transeunt quae impulerunt, Clem. I, 5, 5. — elephantorum gregem excelsissimus ducit, Epist. 90, 3. — iugo colla submissa, Ir. II, 31, 5. — duodeviginti pugnae cum noxiis hominibus, Br. Vit. 13, 6. — feritatem usque in servile obsequium demeretur cibus, Benef. I, 3, 1. — elephantos quis primus in triumpho duxerit, Br. Vit. 13, 3.— elephantis pluribus una sylva sufficit, Epist. 60, 2.

Eleusis (de initiatis), Q. N. VII, 31, 2.

Elevanda omnia et facili animo ferenda, Tr. An. 15, 2.

Elin inter et Megalopolin Ladon medius, Q. N. VI, 25, 2.

Elleboro accepto, quidquid in visceribus haeret, eiicitur, Epist. 83, 25. — elleboro stultos curare, Benef. II, 35, 2.

Ellius leno habeat et ipse divitias, Prov. 5, 2.

Eloquentia forensis populum movet, Epist. 14, 10.—romana a Cicerone exsilivit, 40, 11. — eloquentiae pretium exceptat litium numerus, Benef. VI, 38, 3.

Emi quae putamus, Epist. 42, 6.—quae sunt emenda secundum Catonem, 94, 28.

F.

Fabella, i. historia, Epist. 77, 9; 88, 3.

Faber inquilinus, Epist. 56, 4.

Fabrilia ferramenta non esse a sapientibus excogitata, Epist. 90, 9.

Fabianus arcus, C. Sap. 1, 3.

Fabianus Papirius a Cicerone, Asinio et Livio saltem vincitur, Epist. 100, 6. — dubitabat, an satius esset nullis studiis admoveri, quam his implicari, Brev. V. 14, 4. — disertus et elegans, Epist. 58, 4.—philosophus verus et antiquus contra affectus impetu pugnandum ait, Brev. V. 10, 1. —populo disserebat, sed modeste audiebatur, Epist. 52, 11.—citatur, Br. V. 10, 1.—Fabiani viri et vita et scientia et eloquentia egregii disputatio expedita, non concitata, Epist. 40, 11. —Fabiani Papirii libri ad philosophiam pertinentes, Epist. 100, 8. — libri de civilibus, 100, 1. — opinio de fine mundi, Q. N. III, 27, 14. — oratio qualis, Epist. 100, 2. —non erat negligens in oratione, sed securus, ibid. 3. — pudor in senatu decens, Epist. 11, 3.

Fabius cunctator, Benef. IV, 27, 1. — cunctando imperii vires recreavit, Ir. I, 24, 4.

Fabius eques Rom. Lud. 13, 3.

Fabius Maximus, Clem. 1, 10, 1; Epist. 86, 81.— Fabius turpissimam imperatori aiebat excusationem, Non putavi, Ir. II, 31, 2.

Fabius Persicus impurus in sacerdotium propter maiores receptus, Benef. IV, 30, 1 et 2. — Fabii Persici pecunia a Iulio Graecino repudiata, II, 21, 4.

Fabii Verrucosi dictum, Benef. II, 7, 1.

Fabii treceuti pro republica unam domum obiecerunt, Benef. IV, 30, 2. —totum reipublicae bellum in unam domum transferentes, Epist. 82, 20. —Fabii ccc non victi, sed occisi dicuntur, Benef. V, 3, 2.

Fabricius divitias imperator reiecit, censor notavit, Epist. 98, 12 et 13.— Pyrrhi regis aurum repulit, 120, 6. —Pyrrhum monuit ut insidias medici vitaret, ibid. — quibusdam parum pauper est, parum frugi et contentus vilibus, Epist. 120, 20. — triumphalis senex radices et herbas caenat quas in agro repurgando vulsit, Prov. 3, 6.—Fabricii paupertas, Prov. 3, 5.

Fabulae vita similis, Epist. 77, 17.

Fabulosum fretum, Charybdis et Scylla, Epist. 45, 2.

Facere, i. parare, exercitum, Epist. 114, 17.— *Facere* inter et *intelligere* discrimen apud veteres, 6, 32, 1.

Faces, vide post *Fax*.

Facile est levia aptare cervicibus, Ir. III, 6, 4. — faciles nos facere debemus, Tr. An. 14, 1.

Facilitas amoris aequa quam difficultas nocet, Epist. 116, 5.—facilitate capimur, quum difficultatem cernamus, ibid.

Fallacia fulmina quae per speciem alicuius boni nocent, etc. Q. N. II, 49, 2. — fallacias opticae, I, 3, 10 et 11.

Fama vix recepit Socratem, Epist. 79, 11. — multos non accipere, sed eruere solet, ibid. 11 sq. — famae ingentes de Regulo, Epist. 114, 19.

Familia periculum adit, quum incertum est an mors domini voluntaria fuerit, Epist. 77, 7. — familiae nomina in prima parte aedium collocantur, Benef. III, 28, 1.

Familiares olim dicti, qui nunc servi, Epist. 47, 12.

Epist. 88, 25. — penes auctores erit, dictum historicorum, Q. N. IV, 3, 1.

Fidiculae, mortis instrumenta, C. Marc. 20, 3.

Fido Annaeo longior, Q. N. IV, praef. 8.

Fidus Cornelius ob Corbulonis contumeliosum dictum lacrymatus est, C. Sap. 17, 1.

Figuli rotae inventor fuit Anacharsis, Epist. 90, 30.

Figura, qua quidam reiiciunt, etc. Benef. II, 11, 4.

Filiae male consulens, Benef. IV, 27, 3.

Filius quantum patri debeat, Epist. 3, 30, 2 sq. — filium perire malles, quam per inertiam senem fieri, Epist. 77, 13. — filio datum beneficium, an ad patrem pertingat, Benef. V, 18, 1. — filiorum exempla patres beneficiis vincentium, Benef. III, 37, 1 sq. — exempla patres illustrantium, III, 33, 2.

Fines Atheniensium aut Campanorum quos vocemus, Benef. VII, 4, 3. — finium si exigua contentio, ad arma concurritur, Brev. V. 3, 1.

Finita fulmina ad diem utique respondent, Q. N. II, 47, 1.

Finitio Aristotelis a Senecae finitione non multum abest, Ir. I, 3, 3.

Finitor seu finiens, ὁρίζων Graecis, Q. N. V, 17, 2.

Fiscus tantum habet privata Caesaris, Benef. VII, 6, 2. — tanti est, quantum habet, Epist. 87, 15. — fisci in angulo iacentes, Ir. III, 33, 1.

Fistulae plebeiae, Epist. 86, 6.

Fitilla religiosi ac farre, Benef. I, 6, 3.

Fixus cuique terminus, C. Marc. 20, 9.

Flacci mors, Lucilii amici, Epist. 63, 1.

Flamma ingentis pilae specie visa, Q. N. I, 1, 2.

Flaminio circo (in) castra posuit Caesar, Benef. V, 16, 6.

Flatus antelucani, Q. N. VII, 6, 2. — decumani, VI, 18, 2.

Flavi cur iracundissimi, Ir. II, 20, 1.

Flectendum interius in cursu, circi certamine, et vitae spatiis, Tr. An. 9, 3.

Flendi ius ab Homero praescriptum, Epist. 63, 2. — larga et assidua materia, C. Polyb. 23, 2.

Fletus primum nascentium omen, ibid. 3. — fletus nascentium causa, Epist. 102, 26.

Florales ioci nudarum mulierum, Epist. 97, 7.

Flosculi non sunt viro ex auctoribus captandi, Epist. 33, 7.

Fluctuatio maximum indicium malae mentis, Epist. 120, 20.

Fluctus est agitatio maris in unam partem, Q. N. V, 1, 1, 3.

Flumen in idem bis non descendimus, Epist. 58, 20. — per flumen gratis vehens an beneficium det, Benef. VI, 28.

Flumina in usum hominum a Deo tributa, Benef. IV, 5, 2. — cur aliquando siccentur, aliquando nova oriantur, Q. N. III, 11, 1. — cur quaedam aestate augeantur, III, 26, 1. — cur quaedam certis mensibus magna, certis angusta, III, 16, 1. — cur quaedam in specum palam decidunt, quaedam paullatim intercidunt, eademque ex intervallo revertuntur, III, 26, 2. — quaedam cum ipso mundo coeperunt, III, 26, 2. — quaedam aestate augentur, ut Nilus, III, 26, 1. — terram subeuntia, III, 26, 2. — retrofluentia, III, 26, 1. — sensim intercidentia, VI, 8, 1. —

populi truces inconditi, C. Helv. 8, 1. — in Gallia quum moraretur Augustus, Clem. I, 9, 1. — a Gallia in Vrbem bellum circumegit Caesar, Benef. V, 16, 6. — (in) quod ostendebatur, Lugdunum quaeritur, Epist. 91, 2. — Gallias inter et Hispanias Pyrenaeus iugum extollat, Q. N. I, Praef. 7.

Gallina pavonem, non anserem refugit, Epist. 121, 19.

Gallus in suo sterquilinio plurimum potest, Lud. 7, 3. — Galli in Graecia, C. Helv. 6, 9. — Germanos ceciderunt, Ir. I, 11, 3. — Gallorum gens a Cassandro obsessa, Q. N. III, 11, 2. — Gallis omnibus civitatem si princeps dederit, quantum singuli debeant, Benef. VI, 19, 2. — Gallos togatos videre constituerat Claudius, Lud. 3, 3.

Gallio Senecae frater, V. Beat. I, 1. — adulationis osor, Q. N. IV, Praef. 9. — in Achaia febricitans, navem adscendit ut morbum evitet, Epist. 104, 1. — Gallio citatur de Etesiis, Q. N. V, 11.

Ganeones, Epist. 95, 11.

Gaudere et laetari virtutis proprium, Ir. II, 6, 3. — non potest, nisi fortis, iustus, temperans, Epist. 59, 17.

Gaudium invectitium fundamento caret, Epist. 23, 4. — verum, 98, 2. — non nascitur nisi ex virtutum conscientia, 59, 17. — illud est, quod deos deorumque aemulos sequitur, 59, 18. — verum res est severa, 23, 3. — ad summum pervenit, qui felicitatem suam in aliena potestate non posuit, 23, 2. — gaudium securum sola virtus praestat, Epist. 27, 3. — ex consulatu, ex nuptiis, etc. percipere, an bene dicatur, 59, 1. — gaudii et voluptatis discrimen apud Stoicos, ibid. — (ad) tendunt omnes, sed unde stabile consequantur ignorant, Epist. 59, 15. — gaudio vero soli sapientes fruuntur, 23, 2 sq. — gaudia mala improprie dixit Virgilius, 59, 2. — inter falsa omnem noctem luxuriosi agunt, Epist. 59, 18. — gaudia occupatorum trepida, quid sunt? Brev. V. 16, 5.

Gaudere non potest nisi fortis, nisi iustus, nisi temperans, Epist. 59, 17.

Gausapatus, Epist. 53, 3.

Casas (per) medias Macedonum nudus incessit Diogenes, Benef. V, 4, 3

Geminatio sola facit quasdam sententias, Frag. 2.

Geminus Varius Vinicium tractim dicentem, disertum negat, Epist. 40, 9.

Gemmae quibus ministrantur, invidendi, Prov. 3, 11.

Gemmeam supellectilem contemnere, Epist. 110, 11.

Generosus, est ad virtutem a natura bene compositus, Epist. 45, 4.

Genius singulis adsignatus, Ep. 110, 1. — iurare per Genium, 12, 2.

Genu (de) pugnare, Prov. 2, 4.

Genua tremunt quibusdam dicturis, Epist. 11, 2.

Genus generale, et genera specialia, Epist. 58, 9. — summum, Quod est, 58, 10. — stoicis videtur *quiddam*, 58, 12. — esse aliquod probatur, 58, 6. — generis humani convicium, Benef. V, 15, 2.

Generosissima animalia quibus multum inest irae, Ir. II, 16, 1.

Gens ibi incolens, Q. N. IV, 2, 4. — nulla est quam non ira instiget, Ir. III, 2, 2. — gentes barbaras, I, 5, 13 sq. — facilius regere, quam animum suum continere, Benef. V, 7, 4. — genti causa suam urbem transferendi Nili cadentis fragor, Ep.

Gracchorum mater Cornelia, C. Helv. 16, 5.

Gradarius fuit Cicero in dicendo, Epist. 40, 11.

Gradus (in) quatuordecim deducere, Benef. III, 9, 1.

Graeca in latina vertere est difficile, Tr. An. 2, 3. — graecae linguae gratia, C. Polyb. 21, 6. — graecas ineptias licet ridere, Epist. 82, 7. — graecae urbes in mediis Barbarorum regionibus, C. Helv. 6, 8.

Graecia maior, C. Helv. 6, 9.

Grecia admiratur patrem sacra rite peragentem, filii morte nuntiata, C. Marc. 13, 1. — Epicurum et Metrodorum paene inauditos habuit, Epist. 79, 12 et 13. — stellis numeros et nomina fecit, Q. N. VII, 25, 1.

Graeciae quum bellum indiceret Xerxes, Benef. VI, 31, 1. — in Graeciam traiicit Persarum rex stolidissimus, Q. N. V, 18, 9.

Graecus poëta, Tr. An. 15, 16. — tibicen, Epist. 76, 3. — graeci in Gallia, C. Helv. 6, 9. — nominibus in species iram distinguunt, Ir. I, 4, 2. — quidam dicaces in Antigonum, Ir. III, 23, 4. — Graecorum inutilia studia, Brev. V. 13, 2. — poëtarum maximus, Epist. 63, 2. — proverbium insigne, 114, 2. — Graecos historiae coarguunt, Q. N. I, 2, 10. — togatos videre cupiebat Claudius, Lud. 3, 3. — Graecis (in) dicendi celeritas fertur, Epist. 40, 10.

Graecinus Iulius vir egregius a C. Caesare occisus, Benef. II, 21, 3 et 4. — Graecini Iulii, ob non acceptam a Fabio Persico et Rabilo infamibus pecuniam, obiurgantibus responsa, Benef. II, 21, 4. Vid. *Iulius Graecinus*.

Graii Massiliam incolentes, diu in Corsica consederunt, C. Helv. 8, 1.

Graius mons, Epist. 31, 8.

Grammatica (in) quid videndum, Epist. 87, 13.

Grammaticus circa curam sermonis, historias et carmina versatur, 88, 2. — non erubescit soloecismum, si sciens facit, 95, 9. — futurus quo animo Virgilium legat, 108, 24. — et Ciceronem, 108, 29. — grammatici analectae, Epist. 27, 6. — custodes latini sermonis, 95, 65. — grammatici oculi, 108, 28.

Grandinet ne hieme, Q. N. IV, 4, 2.

Grandiscopiae arbores, vites, etc. Epist. 86, 19.

Grande solatium cum universo rapi, Prov. 5, 61.

Grando quid sit, Q. N. IV, 3, 1 et 2. — nihil aliud est quam suspensa glacies, IV, 3, 5. — quum pluvia ventura erat, fit iniuria frigoris, 5, 2. — cur non hieme cadat, IV, 4, 1. — cur rotunda, IV, 3, 2. — fit ex nube aquosa et iam in humorem versa, IV, 3, 2.

Grandinis venturae speculatores nubibus immolant agnum vel pullum, Q. N. IV, 6, 2. — forma cur talis ex Aristotelis aliorumque sententia, IV, 3, 5. — grandinem sunt homines qui futuram dicunt, IV, 6, 1. — grandinum incantantio et omnium tempestatum, IV, 6, 1.

Graphio pungere, Q. N. IV, 6, 2. — graphiis confodit Eriphonem pop. romanus, Clem. I, 14, 3.

Gratiae referenda iis qui inviti prosint, Benef. VI, 7, 1. — apud paucos post rem manet, I, 12, 2. — per quae etiam felicibus referri possit, VI, 29, 3. — gratiam referre beneficium an res per se expetenda, IV, 1, 1. — bene meritis referre quid tam laudabile? IV, 16, 3. — qui retulit saepe ingratus est, IV, 21, 2. —

mentiti sunt, Q. N. IV, 3, 1. — ab historicis quis unquam iuratores exegit? Lud. 1, 2 et 3.

Homericus Achilles, Tr. An. 3, 11. — sacerdos allegat officia, Benef. V, 25, 4. — Homericum versum exclamans C. Caesar, Ir. I, 16, 29.

Homerus, Epist. 40, 3. — citatur, Q. N. VI, 26, 1. — maiorne aetate fuerit an Hesiodus, quaestio inutilis, Epist. 88, 5. — Neptunum σεισίχθονα vocatum, Q. N. VI, 23, 4. — non fuit philosophus, quod modo Stoicus, modo Epicureus, modo Peripateticus modo Academicus dicatur, Epist. 88, 4. — Odyssea et Iliade consummata, principium operi suo adiecit, 88, 34. — rotae figuli meminit, 90, 31. — uni Gratiarum nomen mutavit, et in matrimonium produxit, Benef. I, 3, 7. — Homeri carmina a Polybio conversa, C. Polyb. 26, 6. — de Patria a Didymo quaeritur, Epist. 88, 32. — Homero Musa, quae Hesiodo Charis, Benef. I, 3, 10. — unus servus fuit, C. Helv. 12, 3. — Homerum qui teneret servum emit Calvisius Sabinus, Epist. 27, 5. — intelligas quum audieris poëtam, 58, 14. — quae fecere sapientem, 88, 5.

Homo quid, C. Marc. 11, 2. — in adiutorium mutuum generatus est, Ir. I, V, 5, 1 et 2. — non est tumultuarium opus, Benef. VI, 24, 5. — non ex veste aut conditione aestimandus, Epist. 47, 24. — magnis curis exemptus nil sperat aut cupit, Benef. VII, 1, 5. — contentus, non se mittit in dubium, ibid. — rationale animal est, Epist. 41, 8. — quid habeat commune cum animalibus, 76, 6. — ratione Deos sequitur, Ibid. — o quam contempta res, nisi supra humana surrexerit, Q. N. I, Praef. 4. — nudus, ratione et societate munitus est, Benef. IV, 17, 2. — rationem proprium bonum habet, caetera communia cum animalibus, Ep. 76, 6. — saccus est, 77, 14. — sacra res, per lusum et iocum occiditur, 95, 33. — species est Aristoteli, Senecae genus, 58, 7. — hominis magno pondere extriti, animam permanere non posse putant Stoici, 57, 5. — proprium, perfecta ratio, 76, 6. — homini ex homine periculum vitandum, 103, 1. — verecundo et honesto est miserrimum amare quem non iuvat, Benef. II, 18, 4. — homini dum vivit omnia speranda sunt, Epist. 70, 5. — homine quid aliorum amantius? ira infestius? Ir. I, 5, 2. — (ab) hoc exigitur ut prosit hominibus, Ot. Sap. 30, 5. — digna voluptas, non implere corpus, non saginare, cupiditates non irritare, Ben. VII, 2, 3 et 4. — quid sit optimum? ratio, Epist. 76, 6. — homines cur futuri avidi, 32, 3. — mali sunt, fuerunt et futuri sunt, Benef. I, 10, 3. — proximi a diis, II, 29, 5. — quam curae sint Deo, VI, 23, 4. — quomodo aestimandi sint, Epist. 76, 24. — homines posteriores prioribus esse deteriores, Q. N. V, 15, 2. — inter et Deum amicitia, Prov. 1, 4. — fortiter bonos Deus amat, 2, 4. — mane leonibus et ursis, meridie spectatoribus obiiciuntur, Epist. 7, 6. — nesciunt quid velint, nisi momento quo volunt, 20, 5. — vitam suam simul amant et oderunt, 112, 3. — ad homines omnia pertinent, etiamsi non omnia meliores faciunt, 121, 2. non sunt qui ventri obediunt, 60, 3. — pereunt, ipsa humanitas permanet, 65, 8. — sola ratio perficit, 76, 12. — non pudet gaudere sanguine alterno, 95, 31. — hominum fraus ac perfidia notatur, Benef. III, 15, 1

Lycia (in) aquae conceptum feminarum custodiunt, Q. N. III, 25, 9. — (in) solum perforatum ignis circuit sine nascentium damno, Epist. 79, 3.

Lycurgum si aetas eadem tulisset, VII Sapientibus accessisset octavum, Epist. 90, 5.

Lycus fl. intercidit et renascitur, Q. N. III, 26, 3.

Lydia (in) insulae natant, Q. N. III, 25, 6.

Lymphatici errantes, etc. Q. N. VI, 29, 2. — lymphatici metus perniciosi, Epist. 13, 9 — lymphaticos (inter) metus numerat, 85, 23.

Lynceo similem aciem omnes non habent homines, Benef. IV, 27, 2.

Lyncestius amnis potius furore mentem movet, Q. N. III, 20, 4.

Lyrici novem, Epist. 27, 5. — lyricos ut legat, se tempus habiturum Cicero negat, 49, 6.

Lysimachus ab Alexandro leoni objectus fuit, Clem. I, 25, 1; Ir. III, 17, 3. — Lysimachi in amicum suum saevitia inaudita, III, 17, 3.

M

Macedonia, Br. Vit. 5, 4. — terrae motu agitata, Q. N. VI, 1, 11. — Macedoniae quot oppida devorata tremore terrae, Epist. 91, 9. — urbes terrae motu prorutae, Q. N. VII, 28, 2. — in Macedonia fl. albas oves faciens, III, 25, 3.

Macedo Alexander post Darium et Indos non pauper, Epist. 119, 8. — Macedonis querela de hospite ingrato, Benef. IV, 37, 3. — Macedonum gazae a Diogene calcatae, V, 4, 3.

Macedonicus sermo inter Indos et Persas, C. Helv. 6, 8.

Macellum, Benef. VII, 19, 2.

Machaera Hispana, Benef. V, 24, 3.

Machinamenta mortis, C. Marc. 20, 3. — quibus extorquean͏tur membra, Epist. 24, 14.

Machinatores pegmata excogitant, Epist. 88, 19.

Macrobii appellati Aethiopes, Ir. III, 20, 2.

Macte virtute esto, ex acie redeuntibus dicitur, Epist. 66, 47.

Madens unguento virtus, V. Beat. 7, 2.

Maeander fluvius poëtarum omnium exercitatio et ludus, Ep. 104, 16.

Maecenas vir ingeniosus, et magnum exemplum Romanae eloquentiae daturus, nisi felicitas eum castrasset, Epist. 19, 9. — absentis Caesaris partibus functus est, 114, 6. — ab Augusto desideratur, Benef. VI, 32, 3. — ingenium grande et virile habuit, nisi illud ipse discinxisset, Epist. 92, 32. — mollis non mitis fuit, 114, 8. — Maecenatis dictum, Benef. IV, 36, 1. — dictum e libro qui Prometheus inscribitur, Epist. 19, 8. — infelices morosae uxoris repudia deflentis vigiliae, Prov. 3, 9. — ut vita discincta, sic oratio soluta, Epist. 114, 4 — qualis fuit oratio, 114, 20. — verba citata, ibid. 5. — versus, 92, 32. — vestitus et comitatus mollitiem prae se tulit, 114, 7 sq. — votum turpissimum, 101, 10. — et carmen effeminatum, 101, 13. — Maecenati maxima laus mansuetudinis tribuitur, 114, 8. — motum caput nimia felicitate, ibid. 8. — Maecenatem quidam deliciis provocant, Epist. 120, 20.

Magister equitum, Epist. 108, 31. — magister populi antiquis qui nunc dictator, 108, 30 et 31. — magistri puerorum discentium, Benef. V, 25, 5.

Magisterium (in) recepta mancipia, Epist. 15, 3.

Magistratu Charino, i. e. ἄρχοντος Χαρίνου, Epist. 18, 7. — magistratui quando perversa vestis induenda, Ir. I, 16, 4. — magistratus domestici, Benef. III, 11, 2. — magistratuum contemptores perperam existimantur philosophi, Epist. 73, 1.

Magnanimitas quemlibet decet, Clem. I, 5, 3.

Magnesiam (circa) quid accidit, Q. N. III, 11, 3.

Magni cognomen honori datum, Clem. I, 21, 2. — magni scilicet viri, Benef. III, 6, 2. — quam magna, magis nova mirantur, Q. N. VII, 1, 4. — magna magno impetu ferienda sunt, Q. N. III, 28, 4.

Magnitudo est multis rebus non ex natura sua, sed ex humilitate nostra, Q. N. III, Praef. 9. — magnitudinis non est certus modus, Epist. 43, 1.

Magnum a bono separari non potest, Ir. I, 16, 27.

Magi Platoni defuncto cur immolaverint, Epist. 58, 28.

Mago imperium ablatum, Ir. III, 16, 3.

Maiores virtutibus suis posteros illustrant, Benef. IV, 30, 2 et 3.

Malacia est in otio inconcusso iacere, non tranquillitas, Epist. 67, 14.

Malaxandos articulos ex letis praebere, Epist. 66, 49.

Malefaciendi non animus, sed vires quibusdam desunt, Epist. 42, 3.

Malleume prius in usu an forcipes, Epist. 90, 10.

Malitia omni saeculo fere eadem, paullulum dumtaxat ultro aut citro mota, Benef. I, 10, 1 sq. — »ipsa maximam partem veneni sui bibit,» quemadmodum Attalus noster dicere solebat, Epist. 81, 21.

Malum antecedere quae ista dementia est! Epist. 98, 7. — nullum est sine effugio, Q. N. VI, 1, 6. — mali praecogitati mollis ictus venit, Epist. 76, 26. — omnia in malum vertit, Epist. 98, 2. — malo beneficium proficiam, bono reddam, Benef. VII, 17, 1. — mala cur bonis viris accidant, quum sit Providentia, Prov. 1, 1. — fortuita praemeditando molliuntur, Tr. An. 11, 4. — interdum honesti speciem offerunt, Epist. 120, 8. — naturalia minus terribilia quam quae ex aliena potentia pendent, 14, 3. — opinione vulgi solum terribilia, C. Helv. 5, 6. — plura contingunt nobis quam accidunt, Epist. 110, 3. — quae bonis viris accidunt, etc. Prov. 5, 1. — omnia removit Deus a viris bonis, 6, 1. — et bona circa aliquam materiam versantur, C. Marc. 19, 3. — aliena ac repentina omnium animos sollicitant, Epist. 74, 5. — malorum fortuitorum metus remedia, 13, 3 et 4; 24, 15. — futurorum contemptus et praemeditatio, 107, 4. — ac bonorum scientia uni philosophiae competit, 88, 24. — futurorum metu torqueri, quam stultum sit, Epist. 24, 1. — nostrorum causa est quod vivimus ad exempla, 123, 5. — quod non ratione componimur, sed consuetudine abducimur, ibid. — ultimum ex numero vivorum exire, Tr. An. 3, 16.

Malus nemo est animi causa, Benef. IV, 17, 3. — mali commodis fruuntur propter bonos, IV, 28, 1. — nullo vitio carent, IV, 26, 4. — qualia beneficia accipiant, V, 13, 1. — mali sumus, fuimus, et erimus, I, 10, 3. — malis etiam honesti aliquid inest, IV, 17, 2. — malos vincit pertinax bonitas, VII, 31, 1.

Mamercus Scaurus cos. ancillarum menstruum ore exceptans, Benef. IV, 31, 2. — Mamerci Scauri dictum obscoenum, Benef. IV, 31, 3.

Mancipium, Benef. III, 28, 3. — regi et domum, et pecuniam dare possumus, VII, 4, 2. — mancipia ridicula, Epist. 47, 7. — mancipiorum urbanitas contumeliosa, C. Sap. 11, 3. — peculium pro capite numerant, 80, 5. — mancipia ementes vendentesque, C. Cap. 13, 4.

Manoos facit iracundia, Ir. III, 28, 3.

Manes Diogenis servus, Tr. An. 8, 5. — in Mane Diogenis dictum, ibid.

Mango venalibus prodest, Benef. IV, 13, 3.

Manipulares dun de rege suo male loquentes, Ir. III, 22, 2.

Manipulo (in) foeni acquiescere, V. Beat. 25, 2.

Manlii pietas in patrem imperiosum, Benef. III, 37, 3 sq.

Mannis omnibus obesis praeferendus equus a Catone defrictus, Epist. 87, 9.

Manubia Iovi triplex, II, 41, 1.

Manuleatus licet sit Epicurus, fortis est, Epist. 33, 2.

Manupretia tarda laborum castrensium, Epist. 102, 6.

Manus manum lavat, Lud. 9, 5. — concava ad sitim exstinguendam sufficit, Epist. 119, 4. — manus iniectio, C. Sap. 5, 4. — manum tacitumque quotidie pati, Benef. III, 2, 2. — manu facere morbos, Br. Vit. III, 3, 3. — facere orbitatem, C. Marc. 19, 2. — manus pondere aliquo motae, Epist. 15, 4. — quantum utilitatis habeant, nescire nulli licet, Epist. 95, 64. — callosas manus habet virtus, V. Beat. 7, 2.

Mapalia mera facere, Lud. 9, 1.

Mappa ursos leonesque proritat, Ir. III, 30, 1.

Marcellinus homo ingeniosus et urbanus, non facilis ad corrigendum, nec tamen deploratus, Epist. 29, 1 sq. — hortatur ad mortem Stoicus, Epist. 77, 6. — erat facilis animi et liberalis, ib. 8.

Marcello reditus a senatu impetratus, C. Helv. 9, 6. — Marcellum Mitylenis exsulantem Brutus relinquere non potuit, Caesar videre, C. Helv. 9, 5.

Marcelli Octaviae filii laus, et mors sine fine a matre defleta, C. Marc. 2, 3. — Marcelli memoriae celebrandae carmina composita, 2, 5.

Marci (alii *Mutatii*) municeps, Lud. 6, 1.

Marcia Liviam Augustam familiariter coluit, C. Marc. 4, 1 sq. — Marciae avus, C. Marc. 26, 2. — filius qualis, 12, 4. — liberi et nepotes, 16, 4. — pater Aulus Cremutius Cordus, 1, 1. — suffragatio pro sacerdotio filii, 24, 2.

Marcus Agrippa, Benef. III, 32, 2. — vir ingentis animi, fatetur se multum debere sententiae Sallustianae de concordia, Epist. 94, 46.

M. Allius praetor a Tiberio Caesare aere alieno liberatur, Benef. II, 7, 1.

M. Antonius, avus Claudii, fratris obitum fortiter tulit, C. Polyb. 35, 1. — fratri ex legionum sanguine parentavit, C. Polyb. 35, 1. — inter epulas ora ac manus proscriptorum recognoscebat, Epist 83, 23. — M. Antonii egregia exclamatio, Benef. VI, 3, 1. — insidiis consulis latus petiit Augustus, Clem. I, 9, 1. — M. Antonium ebrietas et Cleopatrae amor perdidit, Epist. 83, 22. — M. Antonio proscriptionis edictum inter coenam dictatum, ibid. Vid. *Antonius*.

M. Brutus an a D. Iulio vitam accipere debuerit, Benef. II, 20, 1.

Q. N. VI, 32, 11.—est tributum officium, ibid.—malorum omnium remedium, ibid.—omnia poscit, Epig. 7, 7.—nec bonum, nec malum est, C. Marc. 19, 3.—nunquam recusanda, aliquando adciscenda, Epist. 70, 2. — omnes complectitur et cingit, 12, 5.—omnibus tam seni, quam iuveni ante oculos esse debet, 12, 5.—optimum naturae inventum, C. Marc. 20, 1.—captivorum catenas levat, ib. 2. — e carcere deducit quos Imperium impotens vetuerat, ibid.—non est timenda, Epist. 24, 11.—omnium dolorum solutio et finis, C. Marc. 19, 3. — mors est; quam nuper servus meus, ancilla contempsit, Epist. 24, 13.—nos aut consumit, aut emittit, 24, 17.—si timenda est, semper timenda, 30, 15.—sitne ob senectutem, vel morbum, vel dolorem, sibi consciscenda, 28, 58, 33.—sitne occupanda, an exspectanda, quum eam vis externa denuntiat, 70, 9.—ieiuno levior est, Prov. 4, 10.—necessitatem habet naturalem et invictam, Epist. 30, 9.—nullum habet incommodum, 36, 9. —intermittit vitam, non eripit, ib. 10.—est, non esse, ibid. 54, 3. — ingenti animo est provocanda, Q. N. VI, 32, 2.—omnium par est, sed per quae venit diversa sunt, Epist. 66, 39 et 40. — mortis causae variae, C. Marc. 11, 2.—commoda, 20.—contemptores, Epist. 70, 17, 22; 77, 4 sq.—contemptus, Q N. VI, 32, 2 sq. Prov. 6, 5.— accessus quam perturbationem afferat, Epist. 30, 8.—contemptus et praeparatio ad eam, 30, 5.—effugia, quae homines quaerere solent, refutata, 77, 9, 13.—infamia certatim a multorum ingeniis aucta, 82, 15.—malum nullum, 30, 5; 54; 3.—metus, 101, 10.— morae, 7, 3. —praemeditatio: nullius rei tam necessaria meditatio, Epist. 70, 15. — nullum solstium maius quam mortalitas, Q N. VI, 2, 5.—assidua meditatio facit firmum, Epist. 82, 7. — moras quaerebat Brutus, 82, 11. — viae variae, Ir. III, 16, 1 sq. Prov. 6, 7.— contemptus argumentum est animi ab altiore venientis sede, Epist. 120, 15.— genera alia praeter senectutem, spei mixta sunt, 30, 3. — meditatio medicis dicitur asthma morbus, 54, 2.—omnes aequae timidi, 22, 11. — timore mori stultitia est, 70, 6.—mortem ante oculos habere, non molestum senectuti, 12, 5. — concupiscentes et timentes obiurgat Epicurus, 24, 20.—cur aliquando invocent homines, Brev. V. 16, 1.— (ad) currere taedio vitae ridiculum est, quum, etc. Epist. 24, 21. — qui timebit nil unquam pro homine vivo faciet, Tr. An. 11, 4.— ridiculum appetere, Epist. 24, 21. — sciemus malum non esse, 75, 13.— quam optare nihil turpius, 117, 22. —(ad) omnes reservamur, Q N. II, 59, 5.—(post) fruitur et ipsa, Frag. 9.—de morte, publica querela, Benef. V, 17, 4.—sua mori, bella res, Epist. 69, 4.—mortium signa an dii praemittant, Q. N. I, 1, 3.

Mortalia omnia mortalium bona, Epist. 98, 9.

Mortalis mortalem peperisti! C. Marc. 11, 1.

Mortalitas maximum mortis est solatium, Q. N. VI, 2, 5.— mortalitatis extendendae ratio, Br. Vit. 15, 2.

Morticina caro, Epist. 122, 5.

Mortuum alienum tollere, Epist. 12, 2. — quisquis aliquem queritur, queritur hominem fuisse, 99, 8. — mortuis nulla mala sunt, C. Marc. 19,3.

Motiuncula levis aliquem decipit, Epist. 33, 6.

N

5. — versus citantur, Benef. IV, 14, 19, Q. N. III, 27, 12, *et passim.*

P

Pabuli sapor apparet in lacte, Q. N. III, 21.

Pacuvius qui Syriam usu suam fecit, a coena quotidie se ad symphoniam efferri curavit, Epist. 12, 8.

Padus fluvius, Benef. VI, 19, 1.

Paedagogium pretiosa veste succingitur, V. Beat. 17, 2. — paedagogii apparatus praestringit animum, Tr. An. 1, 5. — paedagogia oblita facie vehuntur, Epist. 123, 7.

Paedagogus, Epist. 89, 11. — fatuae, 50, 2. — unicuique datus deus inferioris notae, 110, 1. — paedagogi publici, 123, 11. — paedagogos nosse, 27, 4.

Palearum usus ad nivem conservandam, Q. N. IV, 13, 8.

Palicorum, lacus Siciliae, Q. N. III, 25, 4.

Pallor, corporis pulsus, non affectus indicium est, Ir. II, 3, 1 sq.

Palma in certaminibus meliorem declarat, Benef. V, 2, 2. — palmae spatio septimo quum appropinquant, manifestior notari solet agitatorum laetitia, Epist. 30, 11.

Palpanti nihil asperum et tetrum, Ir. III, 8, 5.

Palum (ad) exerceri, Epist. 18, 6.

Pamphiliae ventus Cataegis, Q. N. V, 17, 4.

Panaetius, Epist. 33, 3. — eleganter respondet adolescentulo quaerenti, An sapiens amaturus esset, 116, 4. — quid de Cometis statuerit, Q. N. VII, 30, 2.

Pancratio decernere vetantur Lacedaemonii, Benef. V, 3, 1.

Panis plebeius aut siligineus, Ep. 119, 2. — siccus, 83, 5. — in fame unus, beneficium est, Benef. 8, 2. — olim cinere calido et fervente testa percoctus, Epist. 90, 23. — panis quadra non est beneficium, Benef. IV, 28, 1. — panis hordeaci frustum non iucunda res, 18, 8. — panem lapidosum beneficium aspere datum vocabat Fabius Verrucosus, Benef. II, 7, 1. — siligineum fames reddit, Epist. 123, 2.

Pantomimae decies sestertiô nubunt, C. Helv. 12, 5.

Pantomimica ornamenta, Epist. 29, 11.

Pantomimus Mnester, Lud. 13, 3. — pantomimo non necesse est de arte saltandi quaerere, Epist. 95, 56. — pantomimorum mancipia, iuvenes nobilissimi, Epist. 47, 15.

Paphus quoties in se corruit! Ep. 91, 9. — et Cyprus motae, Q. N. VI, 26, 4.

Papulas alienas observatis, ipsi obsiti ulceribus, V. Beat. 27, 5.

Par sum, sed alicui, Benef. V, 10, 2. — parem rationem facere, Epist. 19, 9. — pares nos facit mors, Ir. III, 43, 1.

Par Deo dignum, Prov. 26. — paria ordinaria et postulatitia, Epist. 7, 3. — paria facere, Benef. III, 9, 2; Q. N. IV, Praef. 12.

Pariter (nisi) non pugnat, Ir. II, 34, 5.

Parabolis in scribendo qui usi, Epist. 69, 5.

Παράδοξα, inopinata omnibus, Ep. 81, 9.

Παραινετική, quae pars philosophiae a Graecis vocatur, Epist. 75, 4.

Pararios interponi quidam nolunt, Benef. II, 23, 2. — parariis interpo-

sitis nomina facere, Benef. III, 15, 2.

Parasiti, Lud. 12, v. 60.

Parcimonia. Vid. infra *Parsimonia*.

Parcis (unam ex) alloquitur Mercurius, Lud. 3, 1.

Parcissimus, homo pusilli et contracti animi vocatur, Benef. II, 34, 3.

Parelia quid sint, et quomodo fiant, Q. N. I, 11, 2 sq. — bina quomodo fiant, I, 13, 1.

Parentatur interdiu mortuis, Epist. 122, 3.

Parentes liberos beneficiis vincunt, Benef. V, 5, 2. — parentum amor magis in ea quorum miseretur inclinat, Epist. 66, 27. — beneficia in liberos, Benef. VI, 24, 1. — castigatio quemadmodum accipienda, Ir. II, 27, 4. — cura de infantia liberorum, Benef. VI, 24, 1.—exhortatio ad liberos, III, 36, 2.—officium describitur, Clem. I, 14, 1.—veneratio, Benef. III, 36, 1.—parentes non amare impietas, III, 1, 4. — non agnoscere insania, ibid. — parentibus cur quaedam privilegia data, III, 11, 1.—maiorane beneficia liberi dare possint quam acceperint, III, 32, 4.

Parianus Artemidorus, Q. N. I, 4, 3.

Parmenidis dictum citatur, Epist. 88, 37.

Parrhesiastes vocatus Demochares ob procacem linguam, Ir. III, 23, 1.

Parricida culleo insuitur, Ir. I, 16, 4. — parricidae cum lege coeperunt, Clem. I, 23, 2.

Pars et materia differunt, Q. N. II, 3, 1.—partes (per) ad totum pervenitur, Epist. 108, 2.

Parsimonia est scientia vitandi sumptus supervacuos, Benef. II, 34, 3.—sera in fundo est, Epist. 1, 4.—parsimonia fuse laudatur, Tr. An. 9, 1 seq.

Parthenope (a) usque Puteolos facile subripi posse putat Seneca, Epist. 53, 1.

Parthici belli apparatu Lucium fratrem sibi carissimum perdidit, C. Caesar, C. Polyb. 34, 4.

Parthus de Crasso sententiam tulit, Epist. 4, 5.—Infans arcum statim tendit, 36, 7. — Parthi capillum effundunt, 124, 22.—Parthis avaritia Crassum dedit, Q. N. V, 18, 9. — Parthos reges sine munere salutare non licet, Epist. 17, 8. — fundere, Lud. 12, v. 15. — metu continere, C Sap. 13, 5.—Parthis (a) pro gula aves repetimus, C. Helv. 9, 10.—Euphrates obstet! Q. N. I, Praef. 7.

Parvo adsuescendum est, Epist. 123, 2.

Pasithea una Gratiarum Homero, et nupta, Benef. I, 3, 6 et 7.

Pastor eques Rom. ut dolorem ob filii mortem apud C. Caesarem suppresserit, Ir. II, 33, 3.

Patavii conditor fuit Antenor, C. Helv 7, 1.

Pater an beneficium accipiat ab eo qui filio dederit, Benef. V, 19, 1; 19, 1 sq. — patriae vocatus Augustus non adulatione vana, Clem. I, 14, 2. — quidam, morte filii nuntiata, sacra rite perfecit, C. Marc. 13, 1. — familiae olim, qui nunc dominus, Epist. 47, 12. — familias malus, quomodo habebitur, qui, etc. Benef. IV, 27, 4.—patris beneficia vinci a beneficiis filii non possunt, Benef. III, 35, 3. — omnia sunt quae in liberorum manu sunt, VII, 4, 5. — patri quantum praestare debeat filius, III, 35, 4.—non promittuntur pii liberi, IV, 33, 3.—patrem vicit Aeneas, III, 37, 1. — patrum et matrum indulgentia diversa, Prov. 2, 3.

et octogesimum impleverit, Epist. 58, 27. — defuncto Magi immolaverunt, ibid. 28. — Platonem nobilem fecit philosophia, Epist. 44, 2. — ad quaerendum ex Academia duos misit pueros Cleanthes, Benef. VI, 11, 1. — cum Socrate celebrat Seneca, Epist. 64, 9. — Platonas inter et Xenophontas quaerere, Tr. An. 7, 3.

Platonicae ideae, Epist. 58, 23.

Plebicola ac popularis Pompeii vitor, Benef. V, 16, 6.

Pluvia ultra x pedes terram non madefacit in altitudinem, Q. N. III, 7, 1. — de pluvia anniversaria quae originem praebeat Nilo nonnullorum sententia, Q. N. IV, 2, 30. — potest facere torrentem, etc. Q. N. III, 11, 5. — pluviae an quid conferant fluminibus, III, 2. — quando copiosae, quando lentae, Q. N. IV, 4, 3.

Poculum utrum sit aureum, an crystallinum, an murrheum, quum sitio nihil interest, Epist. 119, 4.

Podagra, Epist. 63, 7. — ad tempus respondet, Q. N. III, 16, 1. — quomodo interquiescat, Epist. 78, 8. — podagrae delinimenta magis quam remedia componuntur, Vit. Beat. 17, 4. — podagra distortus, 67, 3.

Podagricus Narcissus, Claudii libertus, Lud. 13, 2. — dolorem contemnit, Epist. 24, 14. — senex hauriebat, Ir. II, 33, 4. — podagricae feminae contra Hippocratis doctrinam, Epist. 95, 20.

Poena omnis, remedii genus est, Ir. I, 16, 1. — quid spectet, Clem. I, 22, 1 sq. — multo gravior a miti viro constituta, Clem. I, 22, 2. — poenae inferendae duo fines, Ir. I, 16, 20 sq.

Poeni in Africa a Regulo fusi, C. Helv. 12, 1. — Hispaniam incolunt, 6, 9. — in Sicilia a Metello victi, Br. Vit. 14, 1. — Poenos (in) ibat non maturus rei Scipio, Br. Vit. 17, 1. — a Poenis captus Regulus, non victus, Benef. V, 3, 2.

Poëta nomen commune in Homeri notam concessit, Epist. 58, 14. — poëtae antiqui dictum, 102, 17. — comici versus, 9, 18. — poëtam quum audieris, intelligas Homerum, 58, 14. poëtae comici sales suos in Socratem effunderunt, V. Beat. 27, 2. — non solliciti de vero, id spectant quod belle facit ad versum, Benef. 13, 10. — temporum nimis accurati descriptores, Lud. 2, 1 sq. — poëtarum carmina, quibus divitiae laudantur, facem hominibus subdunt, Epist. 115, 12. — fabula de inferis, C. Marc. 19, 3. — furor fabulis humanos errores alentium, Br. Vit. 16, 3. — ineptiae de Iove, 16, 3. — aures oblectare propositum, Benef. I, 4, 15. — omnium exercitatio et ludus est Maeander fluvius, Epist. 104, 16. — Graecorum maximus ius flendi in unum diem dedit, quum, etc. Ep. 63, 2. — est aures oblectare et dulcem fabulam nectere, Benef. I, 4, 5. — maximi versus, modo oraculi dictus, Br. Vit. 2, 2. — poëtis solennis locus Aetna, Epist. 79, 4.

Poëticas forea frustra sui compos pepulit, Tr. An. 15, 16. — poëtica verba, Epist. 114, 14.

Pogoniae (genus aliquod cometarum), Q. N. I, 15, 4.

Polenta, Epist. 110, 10. — et aqua non iucunda res, 18, 8.

Poliorcetes, Demetrius vocatus,

Q

R

Rhodon puta te venisse, Epist. 104, 8.

Ridere solemus inter arenae spectacula, Ir. III, 43, 1. — in tormentis qui non desiit, Epist. 78, 18. — acerrime, Epist. 29, 6.

Ridiculis diducta vestimenta, Q. N. I, 3, 2,

Rixam a lasso quaeri, vetus dictum, Ir. III, 10, 1.

Rogo, molestum et onerosum verbum, Benef. II, 2, 1. — rogantis verba intercidenda, Benef. II, 2, 2.

Roma quod tantum semel capta est, Scipioni debet, Epist. 86, 4. — tributum spadonibus pendit, Benef. V, 16, 7. — Scipioni nil debet, si Punicum bellum ut finiret, aluit, VI, 36, 2. — Romae incendia dolet Timagenes, quod meliora sciret resurrectura quam arsissent, Epist. 91, 13. — puer statura ingentis viri, C. Marc. 23, 3. — Romae nemo aliter vivere potest, Epist. 50, 3. — aut Scipio deesse debebat, aut Romae libertas, 86, 2.

Romanus Imperator (M'. Curius Dentatus), Benef. VII, 7, 5.— sermo se praebet aestimandum, Epist. 40, 11. — populus dotem dedit Scipioni, Q. N. I, 17, 9. — Romanus pop. ubicumque vicit, habitat, C. Helv. 7, 2. — luctus ad morem, C. Polyb. 34, 5. — sermo quam Graecus magis se circumspicit, Epist. 40, 11. — se aestimat, ibid. — Romana eloquentia a Cicerone exsilivit, Epist. 40, 11. — pax in quibus desinit, Prov. 4, 13. — securis, Lud. 12, vs. 33, 34. — Romani ducis verba ad milites locum occupaturos, Epist. 82, 22. — populi imperii causa et fundamentum libertas fuit, Ep. 87, 37.— imperatoris vox notatu digna, Benef. VII, 7, 5. — fideliores socii, Ir. II, 34, 4. — Romanae pacis exitium, Clem. I, 4, 2. — Romani imperii exsul auctor, C. Helv. 7, 1. — roboris secta, Q. N. VII, 32, 2. — Romani mores, Epist. 59, 6. — duces, Benef. V, 16, 2. — Romana vitia, Br. Vit. 12, 1. — Romanorum duas coloniae in Corsicam deductae, C. Helv. 8, 2. — in castris visa ardere pila, Q. N. I, 1, 12. — studia inania, Br. Vit. 13, 3. — Romanis ingeniis intentatum opus, C. Polyb. 27, 1. — quis primus persuaserit navem conscendere, Br. Vit. 13, 4. — Romanos invasit studium supervacua discendi, Br. Vit. 13, 3.

Romuleis, Lud. 12, v. 30.

Romulus perit Solis defectione, Epist. 108, 31. — dedicavit Picum Tiberiumque, Frag. 34. — Romuli casa, C. Helv. 9, 4. — cum Romulo ferventia rapa vorare, Lud. 9, 4.

Rorabit, si circa occasum refulsit, Q. N. I, 6, 2.

Ros et aqua scabiem afferentia, Q. N. III, 25, 9.

Rosa hieme concepita, Epist. 124, 8. — toto lacu fluitans, Epist. 51, 12. — in rosa iacere aequo animo, 36, 9.

Rostra, Tr. An. 3, 9.

Rubentes cur iracundissimi, Ir. II, 20, 1.

Rubor subito viris gravissimis offusus, Epist. 11, 3.— magis in iuvenibus apparet quibus plus caloris est, ibid. — nihilo senes et veteranos tangit, ibid. — rubor stellarum, Q. N. I, 1, 6.

Rubrum mare, Q. N. III, 29, 7.

Rufillus pastillos olet, Epist. 86, 12.

Rufus Pompeii F. Lud. 13, 4.

Rufus, ordinis senatorii, ab offenso

putat, Vit. Beat. 23, 1 — nulla iniuria vel contumelia affici potest, C. Sap. 2, 4. — nulla re indiget, et tamen multis illi opus est, Epist. 9, 12. — nunquam commovetur, 35, 4. — omnibus affectibus vacare debet, 85, 6 — similis Deo, excepta mortalitate; C. Sap. 8, 2. — solus scit referre gratiam et beneficium dare, Epist. 81, 9. — surdum se amantissimis praestare debet, 31, 2. — tremet, dolebit, et expallescet, 71, 28. — non potest in habitu mentis suae stare, nisi amicos similes sui admittat, 109, 8. — an ad remp. accedat, controvertitur, Ot. Sap. 30, 2. — an beatior qui diutius vixerit, Epist. 91, 21. — an irasci debeat, fr. II, 6, 4. — an lacrymari debeat, Epist. 99, 17, an munus accipere, debere, emere, et conducere possit, Benef. VII, 4, 7. — vincit virtute fortunam, Epist 71, 28. — nihil suum iudicat magis, quam cuius illi cum homano genere sit consortium, 73, 7. — multa remittet, Clem. II, 7, 4. — omnia in se habet, C. Sap. 5, 1. — nil fortunae credit, 5, 1. — a nullo contemnitur, C. Sap. 10, 3, — non accedet ad fores quas durus ianitor obsidet, 14, 2.— quo animo ad otium secedit, Ot. Sap. 32, 11. — ad rempublicam Carthaginiensium accedet, 32, 18. —non accipit iniuriam, tamen ille qui pugno percussit, iniuriarum damnabitur, Benef. II, 35, 2. — non mutat consilium, IV, 34, 4. — utramque partem fortunae cogitat, ibid. — non habet mittendos trans maria legatos, VII, 3, 2. — universa animo possidet, ibid. 6, 2. — potentium iras nunquam vitabit, Epist. 14, 6. — ad omnem incursum munitus et intentus, 59, 8. — adhaeret corpori suo, 65, 18. — vivit non quantum debet, sed quantum potest, 70, 3. — tam aequo animo apud alios omnia contemnit, quam Iupiter, 73, 13. — assuescit malis futuris diu cogitando, 76, 26. — solus scit amare, solus amicus est, 81, 10. — an sapienti prosit, 109, 1. — colaphis percussus quid faciat, C. Sap. 14, 3. — corpore parum prospero usus, an neque miser, neque beatus habendus, Epist. 92, 17. — quum non accipiat iniuriam, cur puniat hanc inferentes, C. Sap. 12, 3. — deliberaturus sitne aliquem in consilium advocaturus, Ep. 109, 11. — sitne beatior parentum et liberorum turba succinctus, 74, 22. — sitne seipso contentus, et propter hoc amico non indigeat? 9, 12. — Stoicorum an alicubi inveniatur, C. Sap. 7, 1. — sapientis animus qualis debeat esse, Epist. 92, 4 — animus talis, qualis mundi status super lunam, 59, 17. — descriptio, Benef. VII, 3, 2 sqq. — omnia sunt, ibid. 5, 1. — mutationem non patitur natura, ibid. 19, 4. — sapientis fiducia quanta, Tr. An. 11, 1. — inventa Epist. 90, 25. — partes duae, 71, 25. — patria, et virtutis exercendae exemplum, Tr. An. 3, 9. — est irasci peccatis, Ir. II, 6, 4. — animus est solidus, C. Sap. 3, 7. — animus totus in morte prominet, C. Marc. 23, 2. — amicitia carentis vita qualis, Epist. 9, 13. — omnia sunt, Benef. VII, 3; 2. — quomodo hoc intelligatur, ibid. 2 sqq. — et gubernatoris diversa conditio, Epist. 85, 31. — animum perite movere nemo alius potest, quam sapiens, 109, 11. — et sapientiae

assectatoris diversa remedia in contumeliis ferendis, C. Sap. 19, 2. — Stoici et Epicuri discrimen, Epist. 9, 17. — sapienti an aliquid donari et beneficium dari possit, Benef. VII, 4, 1. — etiam in afflicta rep. occasio est se proferendi, Tr. An. 3, 14. — furtum quomodo fieri possit, Benef. VII, 7, 4. — domestica felicitas est, Epist. 72, 5. — opus est agitatione virtutum, 109, 2. — non sollicite se custodire, tutum est, 116, 4. — nec a paupertate, nec a dolore nocetur, 85, 31. — nihil contra opinionem accidit, Tr. An. 13, 2. — non interdicitur naturae contemplatione, Epist. 65, 19. — potentium irae declinandae, 14, 6. — ut Deo, omnia saecula serviunt, Br. Vit. 15, 3. — inter micantes gladios, fragor templorum super Deos suos cadentium pax est, C. Sap. 5, 5. — non opus est legione, nec equestribus turmis, Benef. VII, 3, 2. — tantum sua, quantum omnis Deo aetas patet, Epist. 53, 12. — dicimus omni bono esse plenum, 109, 1. — invenire, Sapienti per se res expetenda est, ibid. 11. — se non esse, quomodo quis intelligat, 59, 14. — an nunquam sui facti poeniteat, Benef. IV, 34, 3. — inter et stultum quid intersit, si uterque habere vult, Vit. Beat. 26, 1. — quae tuentur, ab incursu at flamma tuta sunt, C. Sap. 6, 5. — alia sunt quae feriunt, etiamsi non pervertunt, 10, 3. — ad quamlibet rempublicam accessurum negant, Ot. Sap. 32, 17. — (apud) esse ipsa honesta, apud vulgum simulacra rerum honestarum, Epist. 81, 11. — nisi in sapiente fides non est, 81, 10. — sapientes non fuerunt in saeculo fortunato, 90, 36. — omnes pares sunt et aequales, 79, 8. — quo Deum antecedant, Prov. 6, 5. — soli veri gaudii participes, Epist. 32, 1, 2 sq. — sapientes, quidquid oportet, iuvat, Benef. II, 18, 4. — si inter sapientes viveremus, exspectandum, V; 25, 3. — sapientium in diversum itura turba plus ex moribus quam ex verbis Socratis traxit, Epist. 6, 5. — voluptates quales (describuntur), Vit. Beat. 12. 1.

Sapientia est semper idem velle atque idem nolle, Epist. 20, 4 et 5. — ars est, 29, 2. — quid habeat boni, 79, 7. — commune bonum est, 85, 30. — magna et spatiosa res est, 88, 28. — perfectum bonum est mentis humanae, 89, 4. — est divinorum et humanorum scientia, ibid. — est nosse divina et humana, et eorum causas, ibid. — de quibus rebus sit, 88, 27, sq. — non est in litteris, ibid. 8. — sola libertas est, 37, 3 et 4. — an bonum sit, sapere vero bonum non sit, Epist. 117, 1. — quid eruerit, quid effecerit? 90, 27. — futura an bonum sit, 117, 26 et 27. — vetus, rudis fuit non minus quam caeterae artes quarum in processu subtilitas crevit, 95, 14. — summa est bona malaque distinguere, 71, 7. — in stultitiam non revolvitur, 76, 15. — exornat omne beneficium, 81, 22. — et philosophia quomodo differant, 90, 4. — sapientiae effectus, 59, 14 sq. — inventa amplificanda sunt, 64, 6. — praecepta pauca tenenda, sed ita ut in promptu sint, Benef. VII, 1, 3. — praeceptores quales eligendi, Epist. 52, 7. — studium vere liberale, 87, 1 sq. — assectator adhaeret in corpore suo, 65, 18. — pro-

portio est nihil inique facere, Epist. 105, 7.

Sedeat (an), delicatus interrogat, Br. Vit. 12, 6.

Seducto (in) maxime hominum actiones sunt, Tr. An. 3, 2.

Segregem vitam agere, Benef. IV, 18, 2.

Seianus ad istus Tiberii stetit, C. Marc. 15, 2. — Cordum Satrio Secundo congiarium dedit, 22, 2. — summis honoribus functus, a populo in frusta divisus fuit, Tr. An. 11, 9. — Seiani crudelitas, C. Marc. 22, 5. — tam amor quam odium periculosus, Epist. 55, 3. — Seiano decernebatur statua in Pompeii theatro, C. Marc. 22, 3. — de Seiano quum actum est, prodigium visum, Q. N. I, 1, 3. — Seiani satellites, C. Marc. 1, 1.

Seianianum iugum (ad) adacti, 1, 3.

Sela fulgores appellant Graeci, Q. N. I, 15, 1.

Selectorum turba, Benef. III, 7, 6.

Sella (in) prostare coniugem si quis vetuit, Benef. I, 9, 3.

Semen (in) relinqui, Lud. 3, 3. — semina parvula quam ingentem vim per occultum agant, Q. N. II, 6, 5.

Semianimem affectumque recreare, Benef. IV, 37, 1.

Semiliber Cicero, Br. Vit. 5, 6.

Seminudo cum Demetrio loquitur Seneca, Epist. 62, 2.

Semiorbe (in) aspicitur tota pila, quum, etc. Q. N. I, 8, 4.

Semisomnis alto sole iacere, Epist. 122, 1.

Semiviri Phrygii quomodo concitari solent tibicinis sono, Epistol. 108, 7.

Senatorem a sexagesimo anno lex non citat, Br. Vit. 20, 3. — Senatores xxx occisi a Claudio, Lud. 14, 1.

Senatu (in) post decimam horam novam relationem fieri, vetitum erat, Tr. An. 15, 14.

Seneca animum animal esse concedit, actiones eius animalia negat, Epist. 113, 20. — sedulus auditor Attali fuit, 108, 13. — et Fabiani Papyrii, 100, 1 sqq. — Claudio Caesari adulatur, C. Polyb. 31, 2. — Ciceronis exemplum sequutus est in Cleanthis versuum conversione, Ep. 107, 10. — decrepitum se vigore animi non destitui, nec mortis metu teneri scribit, 26, 1. — cum Earino cursu contendit, 83, 3 sq — Kalendis Ianuariis Euripum salutabat, 83, 5. — ad Tiberim translulit castra, ibid. 5. — Demetrium secum circumferre solitus, 62, 2. — dormiebat minimum, 83, 6. — dissentit cum Posidonio, 94, 37. — ex Romanis Stoicus acerrimus fuit, Frag. 1. — diligens vinearum fossor, Q. N. III, 7, 1. — dissentit a Stoicis, Ep. 113, 1 sq. 117, 1 sq. — dormiturus facta et dicta diei remetitur, Ir. III, 36, 2. — dubitat de animarum aeternitate, C. Marc. 19, 3. — epistolis suis clarum se Lucilium reddere promittit, Epist. 21, 5. — immodice Annaeum Serenum flevit, 63, 13. — in quantum Stoicos sequatur, Tr. An. 1, 7 sq. V. Beat. 3, 2. — sapientiae inventa et inventores veneratur, Epist. 64, 5. — iuvenis edidit volumen de motu terrarum, Q. N. VI, 4, 3. — magnorum virorum imagines et natales celebrat, Epist. 64, 8. — matrem de suo exsilio consolatur, C. Helv. 1, 1. — medico usus, 81, 3. — meminit

librorum suorum de Beneficiis, 81, 3. — naufragium fecit, 87, 1. — bidunm beatissimum eum Maximo agit, 87, 2. — nihil sibi mali in exsilio esse probat, C. Helv. 4, 1. — non turbatus fuit clamoribus, Epist. 83, 6. — ob senectutem lectulo adfixus, 67, 2. — patre rogante animalium abstinentiam reliquit, 108, 22. — puer apud Sotionem philosophum sedit, 49, 2. — quaesturam gessit, C. Helv. 17, 1. — qualia in exsilio fuerit, 17, 7 et 8. — quantum profecerit ex Attali auditione, Epist. 108, 13. — Scipionis manes ad aram adorat, 86, 1. — se parvo contentum scribit, 123, 1 sq. — senectutis suae argumenta colligit, 12, 1. — senex philosophum disputantem audit, 76, 1. — urbis gravitatem excessit, 104, 5. — Senecae abstinentia, 108, 15 sqq. — qualis fuit cibus, Epist. 104, 6. — condiscipulus Claranus, 66, 1. — filius, Epig. 8, 6. — Marcus blandissimus puer, C. Helv. 16, 13. — fratres, Epig. 8, 1; C. Helv. 16, 12. — frater Gallio adulationis osor, Q. N. IV, Praef. 9; V. Beat. 1, 1. — infelicitas in navigando, Epist. 53, 1 sq. — infirmitas mentis iam ad recta, iam ad prava vergentis, Tr. An. I, 2, 3. — iuventa in Tiberii Caesaris principatum incidit, Epist. 108, 22. — libri moralem philosophiam continentes, 108, 1; 109, 15. — lectus, prandium, vehiculum, 87, 3. — mala valetudo longum commeatum dederat, 54, 1. — mens inter varios clamores constitit, 56, 1. — nomen, praenomen et cognomen, Benef. IV, 8, 2. — opus et quaestiones de morali philosophia, Epist. 106, 2. — spes de sui restitutione, C. Polyb. 32, 2. — somnus, Epist. 83, 6. — vigiliae, et de posteris cura, 8, 2. — villicus, 12, 3. — uxor Paulina, 104, 1. — uxor mortua, C. Helv. 16, 15. — uxoris fatua Harpaste, Epist. 50, 2. — pater philosophiam oderat, 108, 22. — Helviam minus studiis indulgere passus, C. Helv. 16, 10. — amorem Pythagorae iniecit Sotion, Ep. 108, 17. — pudet generis humani, quoties scholam intrat, 76, 3. — Senecam atheum non esse, Q. N. III, 29, 2 — Senecam patris senectus in vita retinuit, 78, 1.

Senecio Cornelius, eques Rom. ex tenui principio se promovens, subito angina suffocatur, Epist. 101, 3.

Senectus quid vocatur, Cons. Marc. 11, 3. — senectus et morbi coniuncti apud Virgilium, Epist. 108, 28. — lassae aetatis, non fractae, nomen, 26, 1. — quando attentius conservanda, 104, 4. — senectutis commendatio, 12, 4. — longissima paucos ad mortem sine iniuria pertulit, 58, 31. — extrema an fastidire oporteat, et finem non opperiri, sed manu facere, 58, 29. — senectutem in aula quomodo quidam consequutus sit, Ir. II, 33, 2. — senectute longa gloriatur anicula, Epist. 77, 17.

Senex elementarius, res turpis, Epist. 36, 4 et 5. — linteatus, lanrum et lucernam medio die praeferens, V. Beat. 27, 1. — senis et iuvenis corrigendi diversa ratio, Epist. 25, 1. — seni quoque discendum est, 76, 2. — turpe, ex commentario sapere, 33, 7. — sene vivere incipiente nihil turpius, 13, 16. — quid fortunatius omnibus ubique praedicante se a filio beneficiis vinci, Benef. III, 38, 2. — senes queruli et difficiles sunt, Ir. II, 20, 5. — orbos in litteram digerere, Epist. 68, 9. — puerorum

Soccatus in os senatoris epigros suos ingassit Caligula, Benef. II, 12, 3.

Socculus aureus margaritis distinctus osculandus porrigitur, Benef. II, 12, 1.

Sociale animal et in commune genitus homo, Benef. VI, 1, 8.

Societas salva quando sit, Ir. II, 31, 7. — societatis appetitio homini natura innata, Epist. 9, 15. — nostra simillima fornicationi lapidum, Epist. 95, 53. — commoda numerantur, Benef. IV, 18, 2 sq.

Sociorum garum, pretiosam malorum piscium saniem, non credis urere salsa tabe praecordia, Epist. 95, 25 et 25.

Socrates, Prov 3, 9. — ab amicis se corgui passus, Ir. III, 13, 2. — ab Atheniensibus damnatus fuit, Ot. Sap. 32, 17.—damnatus an iniuriam acceperit, C. Sap. 7, 3. — ad Archelaum regem cur venire noluerit, Benef. V, 6, 2 —, an sibi agat gratias, quod ipse se docuerit, Benef. V, 6, 2.—Aristophani iocorum materiam praebuit, V. Beat. 27, 2. — carcerem intravit ipsi loco ignominiam detracturus, C. Helv. 12, 3. — carcerem omni curia honestiorem reddidit, V. Beat. 27, 2.—in carcerem coniectus, C. Marc. 22, 2. — in carcere disputavit, et exire noluit, Epist. 24, 4.— xxx dies in carcere exegit, Epist. 70, 7.—in carcere moritur, Tr. An. 15, 5. — colapho percussus quid dixerit, Ir. III, 11, 2.—cum pueris ludere non erubuit, Tr.An. 15, 11.—facetus, derisor omnium, maxime potentium, Benef. V, 6, 5. — loquens inducitur, V. Beat 25, 4 sq. — non fuit patricius, Epist. 44, 2. — pallium verecunde ab amicis petit, Benef VII, 24, 1.—perpessitius senex, per omnia aspera iactatus, Epist. 104, 26.—totam philosophiam ad mores revocavit, Epist. 71, 7. — quam summam dicat sapientiam, ibid. — servi castigationem, ne irasceretur, distulit, Ir. I, 15, 3. — Sophroniscum patrem exspirare non patitur, Benef. III, 32, 2.—venenum vicit, Epist. 98, 12.— veritatem et virtutem idem esse dicebat, Epist. 71, 16. — de morte disputavit usque ad mortem, Prov, 3, 10. —potuit abstinentia finire vitam, Epist. 70, 7.—Socratis aequalitas in fortunae inaequalitate, Epist. 104, 26.—calamitatum enumeratio, Epist. 104, 26 sq. — idem vultus, Ir. II, 6, 5.—irati signum, Ir. III, 13, 2. — libertas et constantia sub triginta tyrannis, Tr. An. 3, 14. mors laudatissima, Prov. 3, 10.—patientia in comoedorum salibus et uxoris iniuriis ferendis, C. Sap. 18, 5.—responsum datum cuidam querenti quod peregrinatione nihil profecisset, Epist. 28, 1. — dictum de speculis in iuvenes, Q. N. I, 17, 4.—servo dictum, Ir. I, 15, 3. — responsio querenti cuidam, quod nihil sibi peregrinationes profuissent, Epist. 104, 7.—ex moribus plus quam ex verbis philosophi traxerunt, Epist. 6, 5. — Socrati Alcibiades et Phaedrus obiecti, Vit. Beat. 27, 6. — seipsum donavit Aeschines pauper, Benef. I, 8, 1. — Plato agit gratias, Benef. V, 7, 4. — Socratem calix venenatus e carcere in caelum transtulit, Epist. 67, 9. — cicuta magnum confecit, Epist. 13, 14. — in carcere Athenae occiderunt, Tr. An. 3, 14. — vix fama recepit, Epist. 79, 11. — triginta tyranni circumsteterunt, nec potuerunt eius animum infringere, Epist 28, 6. — celebrat Seneca, 64, 9.—cum Socrate disputare

licet, Br. Vit. 14, 5.—(cum) vivendum, Epist. 104, 22.

Socraticus foetus, Tr. An. 7, 3.

Sol quibusdam saxom aut fortuitorum ignium globus, Benef. VII, 31, 2. — sata evocat, percoquit fructus, ibid. — quum sit altior nubibus, eas tantum parte concutit, Q. N I, 8, 4. —non eodem semper loco oritur aut occidit, Q. N. V, 16, 3.—etiam sceleratis oritur, Benef. IV, 26, 1. — aliquando causa venti, Q. N. V, 9, 2. — solis alimentum, VI, 16, 2. — ares visa, I, 2, 3.— defectio, I, 12, 1.—defectio quomodo deprehendatur, ibid. 1 sq.—quomodo fiat, Benef. V, 6, 3 sq.—defectionem quantopere Archelaus rex metuerit, V, 6, 3. — et lunae vices, IV, 23, 1 sq. — lux et vis integra est, etiam inter opposita, Epist 92, 16, Q. N. VII, 1, 3 sq. — extendit diem et contrahit, Benef. IV, 13, 1. — radiorum duplicatio causa caloris, Q N. IV, 4, 8.—boves ubi stabulare fingantur, III, 26, 6.—potentia et magnitudo, VII, 1, 3. — natura, e Stoicorum sententia, I, 13, 2. — magnitudo, I, 13, 11. — soli quantum debeatur, Benef. VI, 21, 2. —solem quidam pedalem dixerunt, Q. N. I, 3, 11. — aquam trahere, I, 11, 1.—coronae ambientes, 1, 2, 10. —nox obruit, sed noctem dies statim abiget, Epist. 36, 11. —soles binos ternosque visos historici tradunt, Q. N I, 11, 1.

Solani, Q. N. I, 5, 8.

Solatium maximum mortis nostrorum, C. Polyb. 21, 1.

Soleatus, Ir. III, 18, 3.

Solidi nil habent quae decipiunt, Epist. 79, 16.

Solitudo mala omnia nobis persuadet, Epist. 25, 5. — quibus vitanda, 10, 2. —et frequentia miscenda sunt, Tr. An. 15, 10.—solitudinis quod fit commodum, 10, 2 et 3.

Sollicitudo est inhonesta, Ep. 74, 4.

Soloecismum animal esse ridendum, Epist. 113, 21. — soloecismo scienter commisso non erubescit grammaticus, 95, 8.

Solon Athenas aequo iure fundavit, Epist. 90, 5. —inter septem aevi sapientia notus, ibid. — vino indulsit, Tr. An. 15, 15.

Solstitium et bruma in quibus signis fiant, Q. N. III, 29, 2.

Solutio omnis non idem, sed tantumdem reddit, Benef. VI, 5, 1. — difficilium quaestionum ad quid prosit, Benef. V, 12, 1.

Solutum (in) imputo, Epist. 8, 8.

Solvere in debitum, Epist. 7, 8. — qui nimis cito cupit, invitus debet, Benef. IV, 40, 4. — beneficium non dicitur, Epist. 81, 8.

Somnus refectioni necessarius, Tr. An. 15, 12. — somnum narrare vigilantis est, Epist. 53, 8.

Sonus molestior, qui intermittitur subinde, quam qui continuatur, Ep. 56, 5 —sonum per terram propagari, Q. N. VI, 21, 2.

Σοφία Romanis est sapientia, Epist. 89, 5.—apud Latinos quoque in usu est, ibid.

Sophismata, id est, captiones, Ep. 45, 8. — Latine cavillationes dicuntur, 111, 1.

Sophoclis opinio de Nili incremento, Q. N. IV, 2, 17.

Sophroniscus, Socratis pater, Benef. III, 32, 2.

Sorbitionem facile perferre, etc. Epist. 78, 23.

Sordes detractae, Benef. II, 35, 3. — mutuae reorum, Ir. I, 2, 4.

T

cepta, Epistol. 3, 1. — sententia de terrae motu, Q. N. VI, 13, 1. — Theophrastum qui habent familiarem morantur in officiis, Br. V. 14, 8.

Therasia insula in Aegaeo mari enata, Q. N VI, 21, 2.

Θηριοτροφεῖς, Ir. III, 23, 4 et 5.

Thermarum fundamenta in mare iacta, Epist. 129, 9.

Thermopylarum angusta, Benef. 31, 4.—in angustiis positi Lacones, Epist. 82, 20.

Thersites, Ir. III, 23, 2.

Thessalia (in) noxia feris aqua circa Tempe, Q. N. III, 25, 2.—Thessaliae paludes quomodo siccatae, VI, 25, 2. — faciem terrae motu fuisse immutatam, ibid.

Thracae incompositi statura (*var. lect.*), Q. N. IV, Praef. 8.

Thraciae angulus, Benef. V, 6, 1. — iuga, Q. N. IV, 2, 19. — praepositus L. Piso, Epist. 83, 13.—ex angulo usque ad Orientem imperium protulit Alexander, Q. N. VI, 23, 2.

Thrascias ventus, imus est, Q. N. V, 16, 6.

Threces, gladiatorum genus, Q. N. IV, Praef. 8.

Thressa mater Antistheni obiiciebatur, C. Sap. 18, 5.

Thucydides allegatur, Q. N. VI, 24, 5 sq. — ait Delon ante Peloponnesiacum bellum immotam fuisse, Q N. VI, 26, 1.

Tiara recta in capite, solis regibus data, Benef. VI, 31, 9.

Tiberis, Lud. 13, 1. — In Tiberis ripa regna Arcadum Evander collocavit, C. Helv. 7, 1. — ad Tiberim castra transtulit Seneca, Epist. 83, 5.

Tiberius, filius Liviae Augustae, C. Marc. 4, 2.

Tiberius Caes. Appia via ad deos ivit, Lud. 1, 4.—amicorum notitiam aversatus, Benef. V, 25, 2. — Atilio Butae prodigo paupertatem confitenti, Sero, inquit, experrectus es, Epist. 122, 11. — a pluribus rogatus, ut aeri alieno succurreret, Benef. II, 7, 2. — Cosso ebrioso et urbem, et arcana multa commisit, Epist. 83, 13. — M. Allium praetorium a creditoribus liberat, Benef. II, 7, 1. — fratris Drusi mortem aequo animo tulit, C. Polyb. 34, 5.—mullum ingentis formae vendit, Epist. 95, 42. —pro rostris filium mortuum laudavit, C. Marc. 15, 2. — Tiberii imago ectypa, Benef. III, 26, 1. —oblivio, V, 25, 2.—prima tempora, Clem. I, 1, 6.—amicitia et frigore notus Montanus Iulius, Epist. 122, 11.—Tiberii Caesaris principatu alienigenarum gentium sacra mota sunt, 108, 22. — eius tempore accusandi frequens et paene publica rabies fuit, Benef. III, 26, 1.—sub Tiberio Caesare caeli ardor visus, Q. N. I, 15, 6.

Tib. Gracchus, C. Marc. 16, 2. Vid. *Gracchus*.

Tibiarum ac organorum genus ex pulpito consonabat, Epist. 84, 10.

Tibicen Graecus babet concursum, Epist. 76, 3.

Tiburtinum nemo comparaturus salubritatis causa et aestivi secessus, Benef IV, 12, 4.

Tiburtinus calix sit an manus concava ad exstinguendam sitim, nihil refert, Epist. 119, 4.

Tigrim osculatur custos, Epist. 85, 35. — tigres nunquam exuunt feritatem, ibid. 8.

Tigris fl. Epist. 104, 15.—evanescit, et tandem iterum emergit, Q. N. III, 26, 4. — in medio itinere siccatur, VI, 8, 1.

19, 4 sq. — tyranni triginta Atheniensium cives occiderunt mille trecentos, Tr. An. 3, 12. — triginta Socratem circumsteterunt, Epist. 28, 6. — tyrannorum poena, Clem. I, 26, 1.

Tyria purpura quo saturior est, eo altius teneas oportet, Q. N. I, 5, 12.

Tyrii Africam incolunt, C. Helv. 6, 9.

Tyros aliquando ruinis infamis fuit, Q. N. VI, 1, 11. — movetur et diluitur, 26, 4.

V

Vacatio procurationis, Brev. Vit. 20, 2. — vacationem dare, Lud. 11, 4. — petere, Ir. III, 17, 1.

Vadimonis (in) lacu insula natat, Q. N. III, 25, 6.

Vadimonium promittere, Benef. IV, 39, 3.

Vade fortiter, vade feliciter, Q. N. VI, 32, 6.

Vagellius, Q. N. VI, 2, 7.

Valdissime diligere, Br. Vit. 8, 4.

Valens Vectius, Lud. 13, 3.

Valere, philosophari est, Epist. 15, 1.

Valerius Asiaticus, Q. N. II, 26, 4. — Valerium amicissimum habebat Caligula, C. Sap. 18, 2.

Valerius Corvinus ob Messanam captam Messalla dictus, Brev. Vit. 13, 5.

Valetudinarius foenerator, Ir. III, 33, 3.

Valetudo animi primum, deinde corporis curanda, Epist. 15, 1. — valetudo inconcussa, res felix, Epist. 66, 37. — inter valetudinem bonam et vires multum interest, Q. N. I, Praef. 4. — valetudine fessi, iracundiores, Ir. III, 9, 3.

Valgius Aetnam unicum dixit, Epist. 51, 1.

Vani, vanis terrori sunt, II, 12, 2.

Vapor siccus terrae unde venti origo, Q. N. II, 12, 4. — pestilens exhalatur pluribus locis Italiae, VI, 28, 1.

Vapulare ferulis, Lud. 9, 3. — colaphis, 15 fin.

Variana clades multos fortuna depressit, Epist. 47, 8.

Varices quidam exsecandas praebens, legere librum perseveravit, Epist. 78, 17.

Varius. Vid. *Geminius*.

Varro citatur, Epist. 8, 1. — qua arte ventos ordinet, Q. N. V, 15, 3. — Vulturni nomen usurpat, ibid. 4. — Varronis Romanorum doctissimi remedium adversus mutationem locorum, C. Helv. 8, 3.

Varus eques Rom. coenarum bonarum affectator, Epist. 122, 12.

Vasa exhalantia et resorbentia hominis, Q. N. VI, 24, 1, ubi vid. not. 1. — vasis comparatio cum corpore humano, Q. N. I, Praef. 3.

Vatiae felicitas vulgo celebrata, Epist. 55, 3.

Vaticinantium copia ubi, Q. N. VI, 29, 2.

Vatinius scurra quomodo Ciceronis urbanitatem effugerit, C. Sap. 17, 3. — Vatinius a Rostris usque ad arcum Fabianum per seditiosae factionis manus tractus, C. Sap. 1, 3. — et Clodius caeca cupiditate corrupti, 4. — Vatinio postpositus Cato, C. Sap. 1, 3. — in foro toga erepta, 1, 3. — in Vatinium Calvi sententia, Epist. 94, 25.

Vatinii, Epist. 118, 4.

causa seditionis et odii, Ir. III, 34, 2.

Vindemitor carpebat raras uvas, Lud. 2, vs. 6.

Vindicta quando laudata, quando non, Ir. II, 32, 4.

Vinicii tarditas in dicendo, Epist. 40, 9.—comes Varus, eques Romanus, 22, 12.

Vinolentiam lere crudelitas sequitur, Epist. 83, 24.

Vinum calentibus ingeniis et pueris subtrahendum, Ir. II, 20, 3. — iram cur incendat, ibid. 19, 5. — fulmine gelatum, cur potum exanimet, aut dementes faciat, Q. N. II, 53, 1. — fracto dolio rigidum stat, ibid. 31, 1. — vini inventor cur Liber dictus, Tr. An. 15, 15. — minister in muliebrem modum ornatus, Epist. 47, 5.—veteris amaritudo ipsa delectat, 63, 5. — vis exsistit etiam in aceto, Q. N. III, 21. —ut libertatis, ita vini moderatio salubris est, Tr. An. 15, 15. — vino deditorum vita quam turpis, Br. Vit. 6, 4. — Solonem indulsisse credunt, Tr. An. 15, 15.—deditos potio estrema delectat, Epist. 12, 4.—Interdum indulgendum, Tr. An. 15, 16. — inter vinum et oleum occupati homines, Epist. 15, 3.—vina non contenti diffundere veterana, per sapores et aetates disponere, Q. N. IV, 13, 2.

Vir bonus an beneficium ingrato noto daturus sit, Benef. IV, 26, 1.— an non irascatur si patrem caedi vel matrem rapi viderit, Ir. I, 12, 2. — vir magnus qui mortem sibi non tantum imperavit, sed invenit, Epist. 70, 21.—vir bonus non laedit, poena laedit, Ir. I, 6, 2.—dici miser potest, sed non potest esse, Prov. 3, 1. — duplicis notae, Epist. 42, 1. — non potest non facere quod facit, Benef. VI, 21, 2. — summae pietatis erga deos est, Epist 76, 17. — nunquam succumbet, Benef. V, 2, 4. — vir fortis et strenuus, Epist. 22, 6. — eius descriptio Virgiliana, 95, 69. — viri boni animus qualis, 115, 3. — exemplum semper intuendum, 11, 6; 25, 7.—quid sit propositum, Benef. V, 1, 4. — similitudo cum Deo, Prov. 1, 4. —viri diserti turpissimum principium, Epist. 117, 23. — viro imperfecto malitiae vis quaedam inest, Epist. 92, 27. — virum fortem dicam quem non bella subigunt, C. Sapient. 3, 6. — viri boni omnes pares, Epist. 66, 32.—viri magni aliquando gaudent rebus adversis, Prov. 4, 3. — quidam malis ultro se obiecerunt, Prov. 4, 3. — viri gratiosi timendi interdum, Epist. 14, 6.—viri fortes qui, 96, 3.—virorum magnorum imagines et natales celebrandi, 64, 8.—exempla sequenda, 104, 21. — virorum sapientium conversatio utilis, 91, 40. — virorum trium copiae navales confligentes cum Sexto Pompeio, Q. N. IV, Praef. 20.—viris bonis cur mala accidant, Prov. 2, 1 sq. — viris bonis inest quiddam divinum, Epist. 41, 2.—viros bonos, candidatos dicimus, 3, 1.—mero provocare, 95, 21.

Virentia confusis oculis prosunt, Ir. III, 9, 2.

Virgae aureae (alii omittunt *aureae*) Tr. An. 1, 6.

Virgarum, coronarum, et arcus differentiae, Q. N. I, 9, 1.—virgarum significationes et causae, ibid.

Virgilius a Polybio conversus, C. Polyb. 26, 6.—Virgilius Aetnam descripsit, Epist. 79, 5.—Ennium imitatus est, 108, 34. — parum proprie

X

TABVLA RERVM

QVAE IN HOC SEXTO VOLVMINE CONTINENTVR.

FINIS OPERVM SENECAE PHILOSOPHICORVM.

Facultate obtenta.